

JOH. GVLIELMI BAJERI,
SS. THEOL. D. ET PROF. PUBL.

TRACTATUS
DE
PRAEGUSTU
VITAE AETERNAE,

QVA
VERA SENTENTIA DECLARATVR,
EA VERO QVAM

GEORGIUS KEITHUS,
EX QVAKERIS UNUS PROPUGNAT,
REFUTATUR,

11. 29.

Coll. diss. A
143, 7

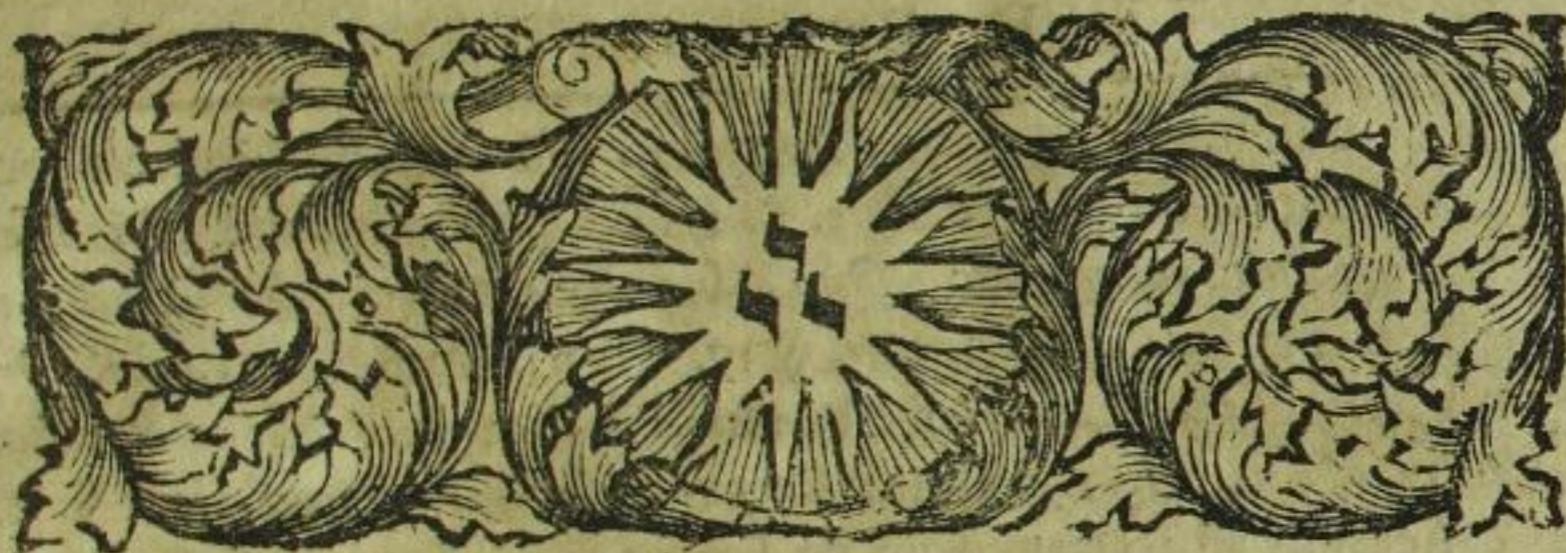
Diss. A. 143(1)

VITEMBERGAE, ANNO M DCC XIV.

der Mr. Cleary, in Sif. de Aldor. Si pater per I. C. Bright, so soll S. ifc
quod. Quod Mr. Keith sicut non habens consilium, s. consilium revocavit
nihil nisi fuge. dico. si fuge. laborare.

UTBUOT

Sächs.
Landes.
Bibl.

DE
PRÆGUSTU VITÆ
ÆTERNÆ

S U M M A R I U M.

§. 1. Vitam æternam homines recte desiderant. *Eius prægustus dulcis est.* §. 2. Dari prægustus ejusmodi, agnoscunt *Lutherus*, aliqui Nostratium plures. §. 3. *Dicta Scripturæ* huc pertinencia, Psal. XXVII, 5. XXXI, 21. XXXIV, 19. XC, 16. Cantic. I, 4. Joh. XVII, 3. Rom. VIII, 23. 24. Ebr. VI, 6. II, Pet. I, 4. cum interpretatione Nostratium. §. 4. Exempla Discipulorum Christi, Petri, Jacobi, Jobannis, Matth. XVII, 4. Marci IX, & Lucæ IX, Stephani, Act. VII, 56. Pauli, II. Cor. XII, 2. 3. 4. §. 5. Disputationis *scopus*. §. 6. Necessitas evolvendi *voices*. §. 7. Beatitudinis notitia *imperfecta*, aliqua tamen; quoad ejus *integritatem*, & quoad *essentiam* §. 8. Vox *gustandi* & *prægustandi*, quid *proprie*, quid *metaphorice* & h. l. denotet? §. 9. *Gustus duplex*, quoad perceptionem objecti *superficiariam* & *intimam*. §. 10. *Causa prægustus Vitæ Æternæ Efficiens principialis*, DEUS, §. 11. Isque trinunus: & per appropriationem Spiritus S. §. 12. *Causa impulsiva interna*, Bonitas DEI. §. 13. *Impulsiva externa seu meritoria*, Christus mediator. §. 14. Non propria hominum fidelium opera, velut per viam *purgativam* & *illuminativam*; juxta Monachorum asceticam. §. 15. Inæquum donorum prægustus V. Æ. causa impulsiva *externa* definiri

A 2

non

non potest. §. 16. Causa Instrumentalis cognitio pendet a consideratione subjecti & finis. §. 17. Subjectum aliud *Quod seu denominationis*, aliud *Quo*, seu *Inhabitionis* §. 18. Illud sunt homines *Fideles seu Renati*. §. 19. Non tantum *Electi*; uti Refermati volunt. §. 20. *Hoc est Anima*, ratione intellectus & voluntatis §. 21. Q. An etiam *Corpus*? saltem secundario? §. 22. Accessus ad tractationem de *Forma* prægustus hujus, & examen sententiae Quakerorum. §. 23. Georgii Keithi assertiones, quod *visio intuitiva DEI fidelibus in hac vita contingat*. §. 24. *Nostrum sententia negativa*. §. 25. Fundamenta ejus. Locus I. Cor. XIII, 12. *Videre velut per speculum* quid h. h. l. significet? *Quid videre a facie ad faciem*. §. 26. Locus alter I. Joh. III, 3. §. 27. G. Keithi classes tres argumentorum pro affirmativa sententia. §. 28. *Gustare & videre, quam suavis sit Dominus*, Psal. XXXIV, 8. non est intuitive cognoscere DEUM. §. 29. Locus I. Pet. II, 3. de genuino usu verbi Evangelii agit. §. 30. *Videre DEUM* Matth. V, 8. an de cognitione hujus vitæ, an alterius, intelligi debeat? §. 31. Objectio Keithi ex II. Cor. IV, 31. §. 32. Notanda in textu. §. 33. *Quæ facies reiecta?* I. c. Oppositio (1.) faciei Mosis & Christi (2.) Judeorum & Pauli ac Sociorum. §. 34. *Quid sit καὶ οὐ τρέπεται καὶ οὐ ποτε τρέπεται*, proprio loquendo? quid spirituali sensu h. l. §. 35. Plenior interpretatio dicti Apostolici. §. 36. *DEUM in facie Christi cognoscere, non est, DEUM cognoscere intuitive*. §. 37. Objectio ex Eph. I, 17. 18. soluta. Possunt fideles in hac vita cognoscere futuram beatitudinem, ut tamen nondum videant intuitive DEUM. §. 38. *Exempla* objecta a Keitho, prægustantium vitam æternam per intuitivam DEI visionem. §. 39. *Plato non statuit visionem DEI intuitivam in hac vita*. Nec fortasse Plotinus. Certe auctoritas illorum non est satis valida. §. 40. Licet fortassis ad speculatorum transfigurationis Christi in monte Tabor, & Pauli raptum in tertium cœlum respiciat Keithus. §. 42. J. Brentii & E. Hunnit dicta de spectaculo transfigurationis Christi. §. 43. Nostra, de sensu narrationis, observatio. §. 44. De Raptu Pauli, sententia Thomæ, Quakeris favens, §. 45. Sententia rectior Molinae & Beccani.

§. 46.

§.46. Confirmatur ex contextu & collatione I. Cor. XIII, 12. §.47.
Stephani protomartyris visio, Act. VII, 55. 56. nihil ad præsens fa-
 cit. §.48. Ad Patres male provocatur a Keitho. Græci, Clemens Alex.
Origenes parum prosunt: *Athanasius* & *Gregorius Naz.* multo mi-
 nus. §.49. Latini, *Hieronymus* & *Augustinus*, nobis favent. §.50.
 Recentiorum post *Dionysium Areopagitam*, Theologiæ *Mysticæ*
 in orbe Christiano disseminatorum, auctoritas nobis temere ob-
 jicitur. §.51. *Bernardus nobiscum sentit*, Keitho contradicit.
 §.52. Cæteri, a Keitho adducti, facile plus de se jactitarunt,
 quam habuerunt. §.53. *Mystici ψευθόλογοι loquuntur*. *Dio-
 nysius Carthusianus* negat homines in hac vita DEUM intueri.
 §.54. Voëtii de *Mysticis* judicium. §.55. *Flacii de Auctore
 Theol. Germ.* Infelicitas Doctorum sub Papatu. §.56. Luthe-
 rus non favet Quakeris. §.57. *Mysticorum* aliqui his equidem
 favent; cæteri aut sibi contradicunt, aut de *experimentalis cognitione*, non intuitiva loquuntur. §.58. *Experimentalis illa
 cognitio declaratur plenius*. §.59. Theologiæ *Mysticæ* & *Discus-
 sive conciliatio*. §.60. Keithus confundit actus *intellectus* & *vo-
 luntatis*. §.61. An. & quo sensu quilibet homo experimentalis
 cognitionem DEI adeptus gustum vitæ æternæ in se possit de-
 prehendere? §.62. vera sententia de ratione formalis prægustus
 V. Æ. ex parte *Intellectus* & *voluntatis*. §.63. Consentiunt no-
 biscum *Lutherus* & *Dav. Chytræus*. §.64. Speciatim prægus-
 tus V. Æ. ex parte *Intellectus* importat cognitionem rerum su-
 pernaturalium. Consentiunt *Cyrillus Alex.* *Gerhardus*, *Hunnius* &
 alii Nostratium. §.65. Ex parte *voluntatis amore DEI*, docente
Gerardo. §.66. Exponitur gustus ille per perceptionem *Gaudit
 interni* a *Flacio*, *Osiandro*, *Hunno* & aliis. Probatur exemplis
Martyrum. §.67. Authores memorati non dissentunt. §.68.
 Solvitur dubium ex Ebr. VI. & Apocal. II, 7. 17. XXII, 7. §.69.
 Ostenditur, quod in dictis actibus *Intellectus* & *voluntatis* con-
 sistat prægustus V. Æ. §.70. Quakeris hic prægustus V. Æ. non
 sufficit. §.71. Proponuntur (1.) verba Lutheri in explic. Cant.
Mariæ (2.) exempla revelationum moribundis factarum. §.72.
 Dantur gradus prægustus V. Æ. Testibus *Dorscheo*, *Danhauero*.

Ifr. Murschelio & Osiandro. §. 73. Dicta uberioris explicantur.
 §. 74. Ecstasis duplex, *Intellectus*, quæ & *admirationis* appellatur, & *voluntatis*. §. 75. Fideles simpliciores quomodo sensus spiritualium bonorum capaces. §. 76. Cautela de ecstasibus intellectus contra *Enthusiastas*. Val. *Weigelius* notatur. §. 77. Revelationum Extraordinariarum & prægustus singularis V. Æ. *ræritas* §. 78. Decisio quæstionis, de collatione prægustus V. Æ. *immediata*, aut *mediata*. *Verbum* prægustus illius organon. §. 79. Similiter Sacraenta, *Baptismi* & *Cænæ*, ut & *Oratio*. §. 80. *Verbi* habitudo ad prægustum V. Æ. singularem. §. 81. Decisio quæstionis, an *Corpus hominis* capax sit prægustus V. Æ? Fit hoc non formaliter, sed per consensum aut consequenter. §. 82. Locus Proverb. XVII, 22. XV, 13. Psal. LI, 10. LXXXIV, 33. §. 83. Cautela adversus tremorem Quakerorum. §. 84. Finis prægustus hujus ex parte *DEI*. §. 85. *Porismata Practica* ex doctrina præsente.

I.

St sane hominum ad vitam æternam ac cœlestem conditorum, ut finem suum desiderent, ut *superna* querant ac sapiant, Col. III, 1. 2. ut juxta præfixum scopam insequantur ad brabeum supernæ vocationis *DEI* in Christo Jesu: & qui πολιτευμα suum in cœlis habent, inde expellent Iesum Christum Servatorem, gloriæ supernæ auctorem & collatorem, Phil. III. v. 14. & 20. Dulce autem omnino fuerit in hac via nostra vitaque laboriosa ac tristi, sensum aliquem capere securæ felicitatis, prout Israëlitæ exallatis per exploratores suos uvis, pomisque, & ficubus, proventum terræ Palæstinæ, sensu quodammodo perceperunt, antequam immitterentur. Vid. Num. XIII, 24. 25.

II. Ac si nostratum quidem Doctorum sententias consulamus, certum est agnoscere illos ac fateri, quod detur in
hac

hac vita, & fidelibus ac sanctis divino beneficio obtingat prægustus quidam vitæ seu beatitudinis æternæ. Sic *Lutherus* ipse in Enarr. Psal. XC. quæ extat Tom. VIII. Altenb. fol. 199. & 200. Gott gibt seinen Heiligen und Aluserwählten hier auff Erden einen Vorschmack des Himmels und der ewigen Herrlichkeit/ und schenkt ein ihnen Trüncklein der himmlischen Freude und Seeligkeit. Sic B. *David Chytreus* in libello egregio de Morte & Vita Æterna plus simplici vice mentionem facit *inchoationis vitæ æterne sive Beatitudinis in hac vita*; *inchoationis & Gustus vitæ æterne*: ac de his pie docteque & eleganter differit, pag. 176. conf. p. 182. 211. 217. 218. B. *Job. Arndtius*, uti alias saepius in libris quatuor de Vero Christianismo, ita in primis lib. III. cap. VI. p. m. 31. cum de acquiescentia animæ hominis Christiani & motibus inde nascentibus differuerisset; Daraus lernen wir schmecken / ait, was das ewige Leben sei; Denn solcher Lieblichheit und Freude wird die Seele ewig voll seyn. Job. Matth. Meyfartus lib. Germ. de cœlesti Hierosolyma cap. III. prolixius ostendit, daß bei den Frommen das ewige Leben in dieser Welt sich aufsche. p. 28. seqq. Similiter A. 1640. *Israël Murschelius* Pastor Bischensis & Hohenheimensis, Germanico stylo edidit libellum, sub titulo Aurora sive Prægustus vitæ æternæ; approbantibus & laudantibus Theologis Argentinensibus B. Dorfleo & B. Dannhauero. Alias autem προγευμα, προγευσι & προποτισμὸν beatitudinis cœlestis in hac vita, in scriptis Theologorum dogmaticis, exegeticis, polemicis, asceticis plus milles memorata deprehenderis.

III. Solent autem eo referri dicta pariter & exempla varia S. Scripturæ, v. g. ex Vet. Testam. Psal. XXVII. v. 5. & XXXI. v. 21. ubi Deus dicitur *pios deducere in tabernaculum suum*. vid. Meyfart. l. c. Ps. XXXIV. v. 9. ubi homines jubentur *gustare & videre, quam suavis sit Dominus*, vid. Back. ad h. l. Gerhard. L. de V. Æ. c. II. §. 19. p. 744. Psal. XC. v. 16. ubi oratur Deus, ut ostendat servis suis opus suum & gloriam suam filiis eorum Vid. Luth. l. c. Cant. Cantic. cap. I. v. 14. *Introduxit me Rex in conclavia sua*. Vid. Beda ad h. l. ubi hanc affert παραφέσιον: *Jam dulcedinem cœlestis*

cœlestis Regni prælibavi, jam gustavi, & vidi, quoniam suavis est Dominus, jam bona, quæ mibi in cœlis sunt præparata, ipso revelante cognovi. Ex novo Testam. *huc referuntur loca Job. XVII. v. 3.* ubi *vita æterna collocatur in cognitione Dei Patris & quem is misit, Iesu Christi : atque ita communem futuræ vitæ & inchoationis vitæ æternæ in hac præsenti vita definitionem tradidisse Christus creditur.* vid. D. Chytr. l. c. p. 176. Conf. Gerb. Loc. de V. Æ. c. i. §. 7. p. m. 719. Rom. VIII. v. 23. & 24. ubi fideles in hac vita *primitias Spiritus habere & per spem salvi esse dicuntur.* Vid. B. G. Mylius ad h. l. Ebr. VI. v. 6. ubi converlis tribuitur *gustus virtutum futuri seculi.* vidd. Hunnius, Balduinus, Gerhardus, Hornejus. II. Petr. I, 4. ubi renatis tribuitur *κοινωνία τῆς θείας οὐσεώς, participatio divinæ naturæ.* Vid. Osiander & Gerhardus ad eundem locum.

IV. Inter exempla eorum, qui in hac vita gustaverint beatitudinem alterius vitæ, recensentur (1.) Discipuli Servatoris, & spectatores glorificationis ejus, Petrus, Jacobus & Johannes, quibus in actu transfigurationis Christi quædam obtigarint, quæ beatæ atque æternæ vitæ sunt propria, quod etiam indicent verba Petri: *Domine, bonum est, nos hic esse: si vis, faciamus hic tria tabernacula &c.* vid. Brentius ad Mattb. XVII, 4. M. Chemn. in Harm. C. LXXXVII. p. 1675. L. Osiand. ad Mattb. XVII. Marc. IX. & Luc. IX. Hunnius ad Mattb. XVII. & Gerhardus ad locum eundem. (2.) Stephanus, videns cœlos apertos & Jesum stantem a dextris Dei. Act. VII. v. 56. vidd. Brentius & Gerhardus ad h. l. (3.) Paulus in tertium cœlum raptus, & inenarrabilia percipiens: qui utrum tunc temporis intra corpus, an extra illud fuerit? nescire se profitetur, II. Cor. XII, v. 2. 3. 4. vid. Hunnius & Balduinus ad h. l. Gerhard. T. V. III. L. de vita æterna cap. II. §. 19. p. m. 744.

V. Quod si res postularet, possemus etiam Reformatos ac Pontificios, qui & ipsi πρόγευσι seu prægustum aliquem æternæ vitæ in hac vita agnoscunt, adducere. Verum id potius agendum est, ut veram prægustus illius, qui revera hominibus obtingit, atque a Nostratibus agnoscitur, rationem & causas expona-

ponamus, eam sententiam probemus; adversariorum autem, præsertim eorum, qui Quakeri denominantur, plura ac majora quam quæ præstare possunt, temere pollicentium, errores a vera sententia distingvamus ac refutemus: denique usum veræ doctrinæ in praxi Christiana ostendamus.

VI. Primo omnium igitur hic evolvendi sunt termini, atque explicandum, quid nomine beatitudinis seu vita æternæ in Scripturis denotetur; quidque vox prægustus ex usu loquendi significare possit & soleat.

VII. Beatitudinis quidem distinctam, plenamque notitiam in hac vita dari, non est, cur dicamus, prohibente videlicet ipsa Scriptura; quæ nondum apparuisse dicit id, quod futuri sumus. I. Joh. III. 2. *Oculum non vidisse, neque aurem audivisse, neque in cor hominis ascendisse, quod Deus preparavit diligentibus se:* juxta Pauli ex Esaiæ prophetia desumptam sententiam I. Cor. II. 9. Interim, sicut vulgo nomine beatitudinis humanæ intelligitur hominis, tanquam naturæ rationalis, plena aut consummata felicitas, quam alias summum bonum, atque ultimum actionum rationalis naturæ Finem esse dicunt, & in vita ejus perfecta seu operatione homini maxime congrua, & circa objectum nobilissimum occupata actione perfectissima, cum aggregatione cæterorum bonorum sive qualitatum aut perfectionum, toti supposito, ac non solum animæ, sed & corpori, ejusque potentiis maxime convenientium consistere perhibent: Ita æternæ illius vitæ aut beatitudinis non plane nullam notitiam Deus nobis concessit, verum ipsis modo citatis locis revelationem ejus aliquam nobis exhibuit. *Scimus,* ait Johannes, de se & aliis Dei filiis, *quod si apparuit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum, sicuti est.* Et Paulus l. c. addit: *Nobis vero Deus revelavit per Spiritum suum.* Et sicuti hæc quidem ab illo de quibuslibet mysteriis fidei Christianæ dicta sunt: ita Cap. XIII. v. 12. statum hujus vita & vitæ alterius secuturæ inter se comparans: *Cernimus, inquit, nunc per speculum in ænigmate; tunc autem a facie ad faciem: nunc cognosco ex parte; tunc vero cognoscam, quemadmodum et cognitus sum.* Itaque Nostrates, licet alias agnoscant, beatitudinem,

dinem, si quoad integratam suam spectetur, non solum in actibus animæ circa DEum occupatis, verum etiam in aliis dotibus ac perfectionibus; quæ corpus & potentias ejus ornabunt, v. g. spiritualitate, impossibilitate, agilitate, claritate corporum, sensuumque ipsorum glorificatione consistere, ut beatitudo sit status omnium bonorum aggregatione perfectus, easdem partes futuræ gloriæ, docente Apostolo i. Cor. XV. v. 40. 41. 42. 43. 44. 49. conf. Matth. XIII. v. 43. Phil. III. v. 21. tamen ex verbis Pauli I.c. recte colligunt, essentiam beatitudinis, seu illud, quo Deum, tanquam summum bonum consequemur & possimus, in clara aut intuitiva visione Dei collocari debere, qua Deus nobis intime præsens & conjunctus fiat, quatenus intellectus lumine gloriæ elevatus ipsam divinam essentiam, & quæ in Deo insunt actu & formaliter, immediate aut in se, citra species intelligibiles, cognoscat; qua ratione nos Deo maxime similes fiamus: quamvis ultro etiam agnoscant & profitantur, hanc Dei visionem, quæ formaliter ad intellectum pertinet, voluntatem quoque hominum beatorum ita afficere, ut in ea ardentissimum, summum & incessabilem Dei amorem excitet, atque hinc delectatio & voluptas ineffabilis oriatur.

VIII. De verbis gustandi aut prægustus facile observatur, verba illa ad sensum externum propriæ pertinere: eum vide licet, quo sapores sive qualitates corporis mixti ab humido aquo & sicco terrestri, a calore mediocri coctis, ortæ percipiuntur: seu (ut Petrus Gassendus L. de sens. c. 2. contendit,) quod corpuscula rei sapide, afficiendæ linguae idonea sic exprimuntur, ut in meatulos linguae subeant, & dispersos per membranam ejus nervulos moveant, & per resilientes in cerebrum spiritus motionem sentienti facultati renunciant. Quorum sicut accuratiorem investigationem ac judicium Physicis relinquimus, ita omnino certum esse credimus, τὸ gustare proprie rerum materialium esse. Quemadmodum autem vocabula sensuum externorum ad animam rationalem ejusque facultates immateriales & operaciones proprias designandas frequentissime adhiberi solent: Sic Scripturam pariter ac Theologos hoc loco vocabulum *gustandi*

stanti metaphorice usurpare constat. Regnum Dei enim non est cibus & potus, ut proprio loquendo gustetur: juxta illud Rom. XIV, 17. adeoque gustare aut prægustare beatitudinem, est intelligentiam, experimentum aut fruitionem bonorum vitæ æternæ spiritualium mente aut animo antecapere: prout alias etiam in ipsa Scriptura τὸ γεύεσθαι, cum ad mentem refertur, idem est ac intelligere, experiri, frui. Vid. Flacius in Clave, & Glassius Reth. S. Tract. I. c. XII, 360. (1305.) Edoardus Leig in Criticis S. voce γεύεσθαι p. I. p. 84.

IX. Solet autem circa vocabula γεύεσθαι & γεύμα, quæ in sacris occurrunt, & latino, *gusto*, respondent, a Philologis observari, quod cum proprie accipiuntur, aliquando quidem denotent actum, quo rei sapidæ paululum sumitur, & lingua ac palato aut primis, quod ajunt, labris, qualitas aut sapor ejus tentatur: vid. Job. XII, n. Matib. XXVII, 34. quo posteriore loco, τὸ γεύεσθαι & bibere a se invicem distingvuntur; alias autem actum ipsum comedendi aut bibendi, quo cibus aut potus intime recipitur, & in succum ac sanguinem convertitur, significant. Vid. Prov. XXXI, 15. Act. X, 10. & Cap. XX, 11. Atque hac ratione quando verba ista ad actiones mentis significandas transferuntur, cumque degustu aut prægustu beatitudinis in hac vita sermo est, disquiri cœpit: utrum ipsa essentialis beatitudo, seu visio Dei beatifica, id est, clara & omnem speciem ac medium excludens, adque adeo immediata illa Divinæ essentiæ cognitio? an analogum quiddam & illustre signum ejus, in hac vita hominibus obtingat? Quorum illud τὸ γεύεσθαι, posteriore modo; hoc eidem, sensu priore accepto, vi metaphoricae locutionis respondeat? Sed priusquam de his agamus plenius, de Causis Efficientibus, & Impulsivis itemque Subjectis gustus aut prægustus illius, quædam præmittemus.

X. Causam efficientem principalem esse Deum optimum maximum, Patrem luminum, a quo omnis donatio bona & omne donum perfectum descendit: juxta Jac. I, 17. dubium esse non potest. Ille enim Creator, Restaurator & Salvator noster est, ille glorificat electos suos. Rom. VIII, 30. dat filiis suis regnum, Luk. XII, 32.

dat vitam æternam i. Job. V, ii. ita ut hæc ideo χάρισμα aut gratuitum ejus donum dicatur, Rom. VI, 23. Cui ergo alii adscribamus, si quando hominibus adhuc in via constitutis, atque adeo, velut ante tempus, secuturæ beatitudinis gustus concedatur? Hic profecto perinde est, (etsi alias plurimum intersit, ut infra videbimus,) sive prægustum hunc beatitudinis in ipsa intuitiva DEI visione; sive in gratiosis ad sphæram hujus vitæ pertinentibus donis aut actibus, colloces. Utrinque enim, sicuti dona atque operationes supernaturales agnosci debent, ad quas seſe naturales hominum vires elevare ipſæ non possunt; ita si alterutrum ex his contingat, nemo aliud nisi Deus, infinita virtute pollens, beneficii tanti auctor esse aut dici potest.

XI. Deum autem dum nominamus, non est, cur ad unam præcise personam, cæteris exclusis, hoc opus restringamus. Nam & creatio nostra, & sanctificatio seu renovatio, & ipsius vitæ æternæ plena collatio, tribus personis communis est: ac res ipsa loquitur, opera illa, quæ a bonitate & potentia unius essentiæ divinæ una atque indivisa profiscuntur, & in creaturis terminum realiter productum habent; (in quorum numero utique est inchoatio seu participatio beatitudinis æternæ in hac vita.) a Deo trinuno pendere. Hoc tamen non obstat, quo minus Spiritui Sancto, cui sanctificationis opus, quod in hac vita inchoatur, in altera perficitur, per approbationem, quam vocant, alias tribui solet, (in eamque rem videri merebatur *Catechismus* noster in explanatione articuli III. Symboli Apostolici;) etiam collatio prægustus vitæ æternæ hac ratione peculiariter tribui possit.

XII. *Causam impulsivam internam* si quæras, facile hic tese offeret Gratia, sive favor gratuitus, Bonitas, & Φιλανθρωπία Dei, qua Deus inductus, sicut justificat homines & hæredes salutis constituit, tandemque salvat; ita salutis futuræ gustum, beneficium non minus indebitum, eadem impellente Gratia aut Bonitate sua summa, in antecessum conferre, censi debet.

XIII.

XIII. *Causam impulsam externam seu meritoriam, Christum mediatorem, aut obedientiam & meritum ejus sanctissimum, fide vera ac viva ab homine apprehensum, esse credimus: Iclicet quod DEUS, quemadmodum in Christo, vel ut mediatore agnito, seu propter meritum ejus fide apprehensum, elegisse; in eoque (aut ejus, velut moventis aut impellantis, causa,) omni benedictione spirituati nobis benedixisse dicitur Epb. 1, 3. 4. sic ejusdem meriti intuitu insignem illam benedictionem largiri velit, ut præsentiscere possumus beatitudinem, qua ipse posthac nos perfundere vult ac satiare.*

XIV. Eorum itaque sententiam, si qui hominem suis operibus bonis, eorumque dignitate aut virtute movere Deum ac mereri posse putant, ut vitæ æternæ sensum aut gustum quendam in hac vita antecipient, (quo fortasse Monachalis quorundam Ascetarum, qui per viam purgativam & illuminativam ad eam, quam unitivam vocant, non sine fiducia priorum meritorum contendunt, fastuosa præsumtio pertinet:) procul hinc esse jubemus, & gratiæ Dei ac merito Christi tantum detrahere illos, quantum operibus aut sanctitati suæ tribuunt, judicamus.

XV. Sed si quedam inter eos, qui prægustu beatitudinis donati sunt, *inæqualitas* ac singulare quiddam uni aut paucis, præ aliis, divinitus collatum deprehendatur; (de quo mox videbimus,) quamvis & illic negari non debeat, quicquid cuique boni spiritualis ejusmodi obtingit, id per Christum ac vi meriti ejus obtingere: tamen, ubi quæstio comparative formatur, & præcise queritur, qua re motus aut impulsus Deus, huic peculiare quidpiam dederit, quod alteri, utut æque fidi ac dilecto, non largitur? seu, quare huic futuræ beatitudinis revelationem ac sensum abundantiorem quam alii, communicet; cum meritum Christi unicum utrinque æque apprehensum fuerit? satius fore existimamus; si Divinæ sapientiæ rationes suos nobis impervestigabiles relinquamus, quam ut has irreligiosa curiositate scrutemur, aut temerario ausu definiamus. Quamvis enim diversitas finium intermediorum, diver-

sitati actionum occasionem, aut causam dedisse videri quandoque possit; (quod rursum ex infra dicendis cognosci poterit) fine tamen a causa impulsiva, ita & hic, non male distinguemus.

XVI. *De causa instrumentali*, qua efficiens principalis utatur ad producendum in hominibus gustum, aut participationem quandam secuturæ vitæ beatæ, hic dispiciendum venit. Quanquam enim, cum Deus post hanc vitam hominibus lumen gloriæ donat, & hoc ipso intellectum ad intuitivam sui (Dei) cognitionem elevat & perducit; immediate, seu non adhibito organo aut instrumento, id præstare credendus sit: in hac autem vita ad conferendam hominibus fidem verbo & baptismi sacramento, tanquam instrumentis utatur: (quod a Nostratis receptum atque alias probatum, hic tantisper supponimus, donec infra, data occasione, uberioris ostendatur ac vindicetur:) de collatione tamen prægustus beatitudinis in hac vita, dubium superesse potest, saltem quatenus in quæstionem venit, utrum prægustus ille beatitudinis ipsam visionem Dei claram, licet momentaneam, aut parvi temporis, veram tamen, importet; adeoque, sicut visio ipsa alterius vitæ, (a qua tantum duratione differat,) sine instrumento verbi externi aut sacramenti baptismi immediate conferatur? an vero prægustus ille actus alios, ab ipsa beatifica visione, & quæcum ea per se conjuncta sunt, revera distinctos, etsi quodammodo similes, importet, atque ad genus actuum cæterorum spiritualium hujus vitæ pertineat, ideoque ad modum eorundem, mediante verbo, tanquam instrumento, produci soleat? Qua ratione porro disputari solet; utrum, si maxime prægustus beatitudinis non priorem, sed posteriorem obtineat formam aut rationem; tamen immediate potius, quam mediante organo verbi conferatur? quasi videlicet ea, quæ mediante verbo velut medio aut organo fiunt, eo usque se non porrigit, ut sensum futuræ beatitudinis inferre queant. Verum ut hic certi quiddam statuatur, & clara, satis appareant; de *Subjecto & Forma* prægustus, quem scrutamur, differendum prius esse existimamus.

XVII.

XVII. *Subjectum autem hic, ut alias, duplex contemplandum est: Quod & Quo*, sive ut alias loquuntur, *subjectum Denominationis & Inbasionis*. *Illiud*, suppositum denotat, quod in casu recto, gustare aut prægustare beatitudinem, denominatur. *Hoc*, partem eam aut facultatem, (unam aut plures) importat, secundum quam, (aut quas) homo qui gustat, gustare beatitudinem deprehenditur.

XVIII. Sunt ergo *Subjectum Quod* prægustus beatitudinis. Homines vere Fideles, Renati seu Conversi & Justificati; quemadmodum Paulus eos, *qui sunt in Christo Iesu*, (sunt autem per fidem in Christum, neque aliter in eo possunt,) *qui non juxta carnem ambulant, sed juxta spiritum*; Rom. VIII, i. *primitias spiritus habere, & spe salvatos esse*, pronunciat. Ibid. v. 23. & 24. Et rursus in Ep. ad Ebr. Cap. VI, 4. 5. de his qui pœnitentiam egerrunt ab operibus mortuis, & fidem habent in Deum (v. 1.) quique illuminati sunt spiritualiter, affirmat Apostolus, *quod gustaverint, sicut donum cœlestē & bonum Dei verbum, ita quoque virtutes futuri seculi*. Certum autem ex adverso est, eos, qui *animales* sunt, *spiritum non habentes*, (quales *Judas* describit vers. 19.) adeo alienos esse a prægusto beatitudinis, ut vel aperte eum pro ludo aut joco habeant; vel si maxime μόρωσιν seu formam quandam pietatis, ac spiritualis vitæ habeant, *vim* tamen ejus internam negent aut non experiantur: *juxta illud II. Tim. III, 5.*

XIX. Cæterum *Reformati* quidam hic nobis occurrunt, *subjectum prægustus beatitudinis nimium coarctantes, & ad electorum*, seu immutabili decreto Dei salvandorum cœtum unice referentes ac restringentes: quos Nostri ex hoc ipso loco Ebr. VI, 4. erroris facile convincunt: scilicet, quod manifeste illic docetur, fieri posse, & aliquando solere, ut hi ipsi, *qui virtutes futuri seculi gustarunt, denuo prolabantur, atque ab integro crucifigant sibi metipsis Filium Dei, & ludibrio exponant, nunquam renovandi ad pœnitentiam, reprobi potius ac maledictioni obnoxii*: vers. 6. & 8. Unde recte colligitur, etiam, fideles πεπονισμένοις, dum adhuc fideles sunt, capaces esse prægustus vitæ æternæ: etsi, quia postea in peccata contra conscientiam, & abnegationem verita-

veritatis cœlestis malitiosam ac blasphemam , prolabuntur , non salventur , sed damnentur , neque adeo ab æterno electi sed reprobati fuisse cognoscantur . Quam in rem legi merentur , quæ scripsit B. Feurbornius contra Piscatorem , Paræum , Philippum Cæsarem & Raphaelem Eglinium , Reformatos . Tom. VII. Disp. Giesl. Disp. XIII. §. 7. seq. p. 187. seq. & Disp. XVI. §. 194. seqq. p. 400. seqq.

XX. *Subiectum Quo* seu Inhæsionis , $\tau\acute{\epsilon}\sigma\gamma\mu\epsilon\nu\sigma\epsilon\Theta$ vitæ æternæ , est *Anima* rationalis ejusque facultates , *Intellectus* & *Voluntas* . Quatenus enim illa *perceptionem* spiritualis objecti importat , sensu externo gustus respondentem , etenus ad intellectum pertinet ; quatenus autem idem hic noster prægustus est rei maxime amabilis seu dulcis , quæ non simpliciter , sed cum *oblectatione* percipitur , imo ipsum $\tau\acute{o}$ *gustare* idem est , ac *svaviter affici* ex *percepta* seu *cognita* bonitate objecti , sic ad voluntatem utique recte refertur . Solet huc referri , partim quod David *Psal. XXXIV* , 9. $\tau\acute{o}$ *gustare* & $\tau\acute{o}$ *videre* conjunxit : quorum utrumque , ex intentione sacri scriptoris , sensu metaphorico acceptum , ad intellectum formaliter pertinet : quod Paulus *Rom. VIII* , 23. prægustum beatitudinis exponens , idem esse dicat , ac *spe salvum factum esse spem* autem esse motum facultatis appetentis , ipsiusque voluntatis sive appetitus rationalis , extra controversiam esse videtur .

XXI. Cæterum quæstio hic etiam oritur : an ? & quomo-
do in prægusto illo beatitudinis etiam *Corpus hominis* affiliatur ,
ita ut *subiectum* prægustus illius , saltim *secundarium* & per par-
ticipationem , dici queat ? Sane huc referri a nonnemine solet ,
quod *Psal. LXXXIV* , 3. dicitur : *Cor meum & caro mea exultant ad*
Deum vivum . Item quod *Proverb. XX* , 27. legimus : *Lucerna Je-
hovæ est animus (vita) ejus , quæ investigat omnia interiora ventris :*
hoc nonnulli reddiderunt : *a Deo exilarari , vita est ; & penetrat*
totum corpus . Scilicet quod solatium Dei , dum halitum quasi
vitæ cœlestis , & sensum gaudii spiritualis largitur , simul etiam
cor nostrum , totumque corpus penetret : ac dum animæ bene
est , corpori quoque bene sit : prout ex adverso corpus exhau-
riatur

riatur & arescat, quando anima moerore afficitur. Verum & hæc ex infra dicendis rectius dijudicabuntur.

XXII. Nempe nunc quidem res postulat, ut ipsam *Formam* aut rationem formalem prægustus vitæ æternæ declaremus: ubi *primum* quidem in removenda falsa sententia Enthusiastarum, sive Quakerorum, in primis *Georgii Keithi*; deinde in adstruenda vera, quam Nostrates profitentur, doctrina; & conciliandis, quatenus inter se discrepare videntur, quorundam dictis ac sententiis, occupabimur.

XXIII. Is ergo, quem modo diximus, *Georgius Keithus*, qui se *Roberti Barclaji Amicum* & fratrem in causa veritatis & *Compatriotam*, atque ex eis unum, qui contemptim *Quakeri* appellantur, dicit; cum Dissertationi nostræ primæ contra *Quakeros*, Anno superiore M. DC LXXXII. habitæ, *Amicam responsionem*, quam vocat, pararet ostensurus optimam *Consistentiam* & *Harmoniam Revelationis* & *Inspirationis interne* & *immediatae* cum *sacrae Scripturæ* aliorumque mediorum usu & exercitio; inter alia Cap. II. p. ii. Fatemur, inquit, suo & suorum nomine, in specialibus religionis *Christianæ* capitibus & doctrinis externam *Sacrae Scripturæ* revelationem, nobis aliisque omnibus necessariam esse non tantum necessitate precepti, (quod in omnibus obtinet,) sed etiam necessitate mediæ. Quam in rem cum multa attulisset: *Quæri* hic tandem fortassis posset; (ait p. 12.) quid denique relinquatur a solo *Spiritu Sancto* intime illuminante, inspirante & revelante manifestandum scripturis ipsis in talibus revelatis, ne dum ut mediis & instrumentis, proxime saltet & formaliter in ipso actu, concurrentibus? & respondet: Experimentalis & sensibilis Dei cognitio, non sensibus externis, sed intimis & spiritualibus obvia, qua ipse Deus in Christo & ipse Christus in vita sua, luce, lumine, virtute & *Spiritu* quam intime sentitur, videtur, auditur, & quam suavissime supra omnem hominis naturalis conceptum gustatur &c. Ad cuius rei pleniores Explanationem pag. 13. notari jubet, duplē esse rerum tam naturalium & visibilium, quam rerum divinarum & invisibilium cognitionem, unamqne (legendum videtur, unam, que) non per res ipsas, sed per signa rerum habentur, quæ quidem sit abstractiva, remota & media, ideoque admodum

C

dum

dum obscura; alteram, quæ non per rerum signa, sed per res ipsas immediate perceptas obtinetur, & hanc esse intuitivam, proximam & immediatam, adeoque longe præ altera illa præclarissimam & jucundissimam. Deinde notari jubet, omnia verba & nomina, adeoque etiam verba & nominatio*tius* Scripturae, non esse res ipsas divinas, sive Deum ipsum, nec Christum, nec ipsam lucem, vitam & virtutem Dei propriæ dicam, nec Spiritum Dei, nec amorem illum Dei, pacem & gaudium Dei, nec iustitiam & sanctitatem & regnum Dei, si proprie & absque figura loqui velimus. Quod si (ait deinde, postquam exemplum cognitionis naturalis duplicis adduxisset,) rem aliquam naturalem & visibilem videre & perse ipsam, ultra & supra signa verborum, vocum, & nominum quorumcunque percipere longe clarior, jucundior & desiderabilior scientia est, quam de eare per externa verborum & vocum signa legere, audire & meditari, quanto magis nobilior, jucundior, clarior & desiderabilior cognitio ea DEI & Christi est, qua ipse Deus & Christus in corde credentis videtur, auditur, olfit, sentitur, tangitur & intimis animæ medullis suavissimisque amplexibus apprehenditur. Nec est, quod quis mibi objiciat: talem scientiam Dei non esse sanctorum in vita mortali, sed cœlis, & seculo futuro reservatam: Respondeo enim, quod primitæ, pignus & arrababo talis cognitionis & beatitudinis sanctis in vita mortali, adeo communicentur, quod tum ex multis scripture locis, tum ex multorum millium sanctorum, in omni seculo experientiis abunde patet. Atque ita porro. p. 14. contendit, Deum (in hac vita nostra) in Christo & cum Christo, in alto omnium verborum silentio, tam interno quam externo, seclusis etiam discursivis animi cogitationibus & ratiocinationibus quibuscunque ad tempus quoddam, multo melius, clarior & jucundius sentiri & cognosci, quam per omnia verba, quæ lingvæ hominum aut Angelorum unquam protulerint. Eadem l. c. longius persequitur & infra Cap. VII, p. 33. denuo inculcat.

XXIV. Ex adverso Nostrates persuasi atque apud animum certi sunt; talem scientiam Dei, quæ intuitiva & immediata est, seu qua Deus in Christo & cum Christo, secluso omni verbo tam interno quam externo, seclusis etiam discursivis animi cogitationibus & ratiocinationibus quibuscunque sentitur & cognoscitur, utique non esse sanctorum

Etorum in vita mortali, sed calis & seculo futuro reservatam. Quod autem ad primitias, pignus & arrhabonem talis cognitionis & beatitudinis, quæ sanctis in vita mortali communicentur, attinet; equidem non negant Nostri, hæc revera conferri: negant autem, ea importare intuitivam Dei visionem, atque a beatitudine futura tantum ratione durationis differentem, seu per hoc, quod, cum beatitudo visionem Dei perpetuam, incessantem & æternam inferat; primitiæ ejus visionem Dei eandem, sed *ad tempus quoddam concessam*, importent.

XXV. Nititur autem sententia nostra negativa ipsis S. Scripturæ testimoniis, quibus negatur, intuitivam Dei cognitionem nobis in hac vita obtingere. Clarissimus est locus *i. Cor. XIII, 12*. Ubi Apostolus collationem præsentis & futuræ vitæ, quoad cognitionem rerum spiritualium ac divinarum, circa quas prophetia & fides occupetur, ex professo, quod ajunt, instituens; dicit: *Videmus nunc per speculum in enigmate; tunc vero cognoscam, quemadmodum & cognitus sum.* Opponuntur ergo hoc loco τὸ βλέπειν δι ἐσόπτρον, videre per speculum; & βλέπειν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, videre facie ad faciem: quorum illud, desumptum a speculo, quod non rem ipsam, sed imaginem tantum ejus intuentibus objicit; ad cognitionem Dei & rerum divinarum designandam translatum, idem est, ac cognoscere Deum, & ea, quæ sunt Dei, non in se, sed velut in imagine, medianibus signis ac speciebus impressis: quæ quidem *vel* a rebus creatis desumptæ sunt, *vel* per inspirationem internam, *vel* per verbum externum, seu vivæ vocis, seu scripti, quo Deus & res divinæ, potentiae cognoscitivæ repræsentantur, obtingunt & intellectui inhærent; *posteriorius* autem, seu τὸ videre a facie ad faciem, sicut proprio loquendo idem est, ac rem ipsam, non intercedente aliqua ejus imagine, quæ vicem rei ipsius sustinens, oculo nostro objiciatur, cernere; ita ad cognitionem Dei translatum, idem est, ac Deum per se immedio & absque specie impressa cognoscere. Itaque vi oppositionis inter id, quod *nunc* est, atque aliquando *obolebitur*; & id, quod *nunc* non est, sed *tunc* demum post hanc vitam, abolita imperfectione hujus vi-

tæ, futurum est; necessario colligitur, visionem Dei claram seu immediatam & intuitivam essentiæ divinæ, & quæ in ea formaliter sunt, cognitionem, ita reservatam esse vitæ futuræ, ut prorsus non habeat locum in hac vita. Unde porro lequitur, temerarium esse atque irreligiosum, hominibus aliquid in hac vita obtainendum polliceri, quod Deus ipse non in hac vita, sed demum post hanc vitam, impetratum iri, testatus est. Cumque Apostolus se ipsum etiam eorum numero comprehendat, qui non de facie ad faciem, sed per speculum in ænigmate cognoscant: qua fronte fidelibus quibuslibet sublimior in hac vita cognitio Dei tribuitur? Cognitio, inquam, Dei in hac vita, quanta quanta est, intra genus cognitionis *abstractivæ*, quæ intuitivæ contradistinguntur & opponitur, subsistit, juxta Apostolum: tantum abest, ut præter abstractivam, etiam intuitivam complectatur. Neque distinctio inter cognitionem intuitivam quæ *ad tempus*, & eam, quæ *sine fine*, seu incessanter atque æternum concedatur, citra manifestam absurditatem huc accommodari potest: cum Apostolus cognitionem Dei intuitivam non solum non perpetuam, sed prorsus non locum habere in hac vita pronunciet.

XXVI. Æque clara, si non clarior, est sententia S. Johannis, qui i. Ep. Cap. III, 3. scribit: *Charissimi, nunc filii Dei sumus, sed nunc nondum apparuit, quid futuris sumus; scimus autem, quod cum apparuerit, similes erimus, quoniam videbimus eum, sicuti est.* Videre Deum sicuti est, est Deum intuive cognoscere. Hoc autem quando *nunc nondum apparuisse* dicit Apostolus, simul dicit, hoc nondum in hac vita cuiquam obtigisse: Ita negat, sibi & quos *charissimos suos* vocat, filiis Dei contigisse. Quod si vero visio intuitiva Dei saltem ad tempus in hac vita concederetur filiis Dei, sane apparuisset hactenus, quid futuri sumus, ac futurus ille status ei, quod jam hactenus adfuit, tantum constantiam aut perpetuitatem adderet. Atqui Apostolus rotunde negat, *nunc apparuisse*, quid futuri sumus.

XXVII. Sed Georgius Keibus affirmativam suam sententiam *tum ex multis scripture locis, cum ex multorum milium sanctorum in*

in omni seculo experientiis abunde patere dicit. Imo ipsas internas operationes, inspirationes & illuminationes sancti Spiritus, argumenti loco citat, quæ dum adsint in cordibus fidelium sine aliquo externo monitore, aut signo verborum quorumcunque, evidentiam sibi ipsis faciant, certissimamque & clarissimam sui ipsarum cognitionem in animis eas possidentium ingenerent. Triplici ergo adversus nos exercitu pugnat. Primum loca Scripturæ memorat, Psal. XXXIV, 8. I. Petr. II, 3. Matth. V, 8. II. Cor. III, 18. Eph. I, 17. 18. Deinde ad experientiam atque Exempla sanctorum provocat, quorum multa millia ex omni seculo præsto sint: atque ad ea procul dubio referri vult ista, quorum pag. 24. & 25. fit mentio, nempe Platonis, Plotini & aliorum apud Philosophos; Apostolorum apud Christianos, & post Apostolos, Athanasii, Gregorii Nazianzeni, Clementis Alexandrini, Origenis apud Græcos: & aliorum multorum, apud Latinos autem Augustini & Hieronymi a multis ante seculis; & apud recentiores Bernhardi, Thauleri, Thomæ a Kempis, Harpbii, Rusbrochij & Authoris Theologie Germanicæ, ad cuius librum Lutherus prefatus sit, eumque multum laudaverit. Hi omnes, ait, & alii passim mystici Authores & Theologie mysticæ Scriptores, cognitionem quandam Dei prædicant, quæ absque verbis quibuscunque habeatur, per internum quendam Dei, rerumque divinarum gustum & contactum sensibilem in animis & cordibus eorum, qui debitum puritatis & sanctitatis statum, ad talem cognitionis gradum requisitum, sunt assequuti. His ergo subiungendum erit, quod superiore loco denique addit, cognitionem illam Dei intuitivam cuique hominum, qui eam possidet, præsentiam sui indicare posse ac solere.

XXVIII. Quibus ut respondeatur, parum equidem laboris requiritur, modo statum quæstionis recte teneamus. Scilicet (i.) in adductis Scripturæ locis nullus est, qui dicat, vitæ æternæ prægustum in hac vita, consistere in intuitiva Divinæ essentiæ visione. Psalmo XXXIV, 8. jubentur homines gustare & videre, quam suavis sit Dominus: sed quod gustandus sit in hac vita per immediatam & intuitivam essentiæ suæ contemplationem, non dicitur. Certe proprietas literæ hic urgeri non potest: cum Dominus gustandus & videndus, non sit objectum sa-

C 3.

pidum

pidum & coloratum, gustu aut visu proprio dicto perceptibile, quod Keithus ipse concedit. Quod si vero a propria verborum significatione discedas, quid aliud supereft, nisi quod jubentur homines cognoscere bonitatem divinam? Si emphasis in verbis metaphoricis urgeas, dicendum erit; juberi homines, ut recte ac diligenter, non obiter & quasi aliud agendo, meditentur, ac meditando cognoscant, experiantur & cum oblectatione percipiant bonitatem divinam: quæ quidem perceptio ipsius bonitatis divinæ, nascitur ex effectibus ejus ad animum revocatis, quod contextus docet: v. g. quod *Jehova exaudit querentes*, quod *eripit eos ex omnibus timoribus*, v. s. quod *respicientes seu confugientes ad illum, illuminantur, & facies eorum non afficitur pudore.* v. 6. quod *pauper clamans auditur a Deo, & ex omnibus angustiis servatur*, v. 7. quod *Angelus Jehovæ castra metatur circum timentes eum, & eripit eos*, v. 8. quod *non est penuria timentibus eum*, v. 10. quod *querentes Jehovam non carent ullo bono*, v. ii. Atqui talis cognitio, gustus & visio bonitatis divinæ, non fit circa diſcurſum, & ad genus *abstractivæ cognitionis* utique recte refertur. Nec male monuerunt Scripturarum scrutatores quidam, opponi *gustum & visum illum* negligentia & stupiditati eorum hominum, qui rerum terrenarum curis intenti ac deliciis inescati, ad argumenta divinæ bonitatis tam multa tamque insignia, & ubivis obvia, aut oblata, non attendunt; sed quasi cœci aut lusci, objecta præsentia & clarissima non vident; quasi gustu destituti, ad præsentes epulas lautas & opiparas accedere ac dulcedinem earum explorare nolunt. Itaque gustum ipsum & visionem, hoc loco præcepta, inter genus accuratioris, *abstractivæ tamen & discursivæ cognitionis* confiteste, recte omnino creditur.

XXIX. Eadem est ratio verborum Petri i. Ep. Cap. II, 3. *si tamen gustasti, quam suavis sit Dominus.* Nam Apostolum ad verba Psalmi alludere manifestum est. Præterea vero nec illud negligi debet, quod Petrus respiciat in verbis illis ad *Evangelium a se prædicatum*, cuius præstantiam a sinceritate & efficacia nutriti in vita spirituali antea commendaverat, sub nomine *lactis*

lactis puri, & infantibus alendis apti; v. 2. Nunc autem a Iuvitate aut dulcedine, quam homini converso atque animæ ejus intimæ præbeat, commendat, atque ad ipsorum, ad quos scribit, consensum aut testimonium provocat: qui, si lac Evangelii hactenus, ita ut par erat, sumferint, aut imbiberint; utique hoc ipso gustaverint aut experti fuerint, quam savis sit Dominus: cum Dominus ipse se, ut suavem, per Evangelii prædicationem spiritualiter gustandum aut fruendum exhibeat. Quo referre possumus, quod G. Keithus ipse fatetur, pag. 12.

salutarem fidem & cognitionem spiritualis regni Christi in cordibus sanctorum; electionis sanctorum in Christo ante iacta mundi bujus fundamenta, vocationis, justificationis & per regenerationem spiritualem, in Christo insertionis & infusionis &c. beneficio Scripturæ ingenerari & implantari.

XXX. Circa locum Matth. V, 8. quo dicitur: *Beati mundi corde, quoniam ipsi Deum videbunt;* paucis monemus, verba generaliter seu indefinite esse posita: & quanquam hominibus, qui a scordibus peccatorum purificati fuerint, promittatur visio Dei; non tamen determinari, utrum visio illa sit talis, qua per speculum in ænigmate videtur? an qua videtur facie ad faciem? an denique visio utraque, quarum altera alteri succedat, intelligenda sit? Sane Chrysostomus ad h. l. scribit; *Dupliciter est videre Deum, & in hoc seculo & in illo. In hoc quidem seculo, secundum quod scriptum est, (Joh. XIV,) qui videt me, videt & Patrem. Qui ergo omnem justitiam facit & cogitat mente sua, Deum videt: quoniam justitia figura Dei est. Deus enim justitia est.* --- In seculo autem illo, hoc modo mundi corde Deum videbunt, facie ad faciem, jam non per speculum in ænigmate, sicut hic. (1. Cor. XIII.) Theophylactus ita commentatur: *Sicut speculum, si fuerit mundum, accipit imagines: ita & anima pura faciem Dei, & scripturarum scientiam suscipit.* Rupertus Tuitiensis ad illustranda verba textus, Danielem & socios eius pro exemplo esse dicit, quorum studium cum fuerit, ut essent mundi corde, Deus illis dederit scientiam & disciplinam in omni verbo & sapientia, Danieli autem intelligentiam omnium visionum & somniorum. Inter cetera, que videt ille mundo corde, maximum & pulcherrimum esse,

esse, quod Deum videat, quomodo a mortali homine videri potuit: quam in rem allegat visionem Danielis, Cap. VII. ac denique concludit: Qui adhuc vivens & mortalis sic propter munditiam videt Deum, quomodo vel quam faciliter post hanc vitam videt eum? Ecce, uti visio Dei etiam in hac vita tribuatur mundis corde, nec tamen illis intuitiva Dei cognitio in hac vita, sed post hanc vitam demum conferatur! Cæterum si maxime verba illa præcise de intuitiva Dei cognitione loqui concedamus; non tamen fundamenti quicquam appareat, quamobrem verba referamus ad visionem illam in hac vita obtainendam. Non enim dicitur: Ipsi in hac vita Deum videbunt; sed sine addito: Ipsi Deum videbunt. Quamobrem plerique interpretum verba accipiunt de visione Dei beatifici in vita æterna: atque hoc referunt loca 1. Cor. XIII, 12. 1. Job. III, 2. Hebr. XII, 14. vid. B. Gerb. Comm. ad Matth. V, 8. Ac certum est, tria hæc loca cum nostro illo non obscurare consentire. Prout enim hic dicitur: Mundi corde Deum videbunt: sic ad Corinth. I. c. Charitas, non cogitans malum, non gaudens super injustitia, congaudens autem veritati &c. hoc nomine commendatur, quod, abolita hac vita & omni imperfectione, etiam tunc maneat, cum videbimus facie ad faciam. Altero loco Johannes visionis Dei sicuti est, post hanc demum vitam secuturæ spem faciens, addit: Et omnis, qui habet hanc spem in eo, purificat se, sicut & ille purus est. Tertio denique loco scribitur: sine sanctimonia nemo videbit Deum; quod autem sermo sit de visione Dei in gloria cœlesti post hanc vitam, ex contextu patet. Vid. v. 1. & 2. v. 22. 33.

XXXI. In Pauli verbis, II. Cor. III, 18. Nos autem omnes reiecta facie gloriam Domini κατοπτριζόμενοι, quod quidam vertunt, intuentes velut in speculo, in eandem imaginem transformamur, ex gloria in gloriam, sicut a Domino Spiritu: plus reperiisse videtur Keithus; ac procul dubio existimat doceri hoc loco, quod fidèles N. T. gloriam Domini reiecta facie videant, hoc autem idem esse, ac Deum in essentia sua per se immediate cognoscere; præsertim quod additur, intuentes in gloriam Domini transformari in eandem imaginem, ex gloria in gloriam; tanquam quod gloriæ illi-

illius participatione siant & ipsi gloriou. Cumque verba non futuri, sed præsentis temporis, (*intruentes transformamur*) hic legantur; videtur id, quod per verba innuitur, non ad futurum post hanc vitam differri, sed tanquam in hac vita obtinens, ac fidelibus jam actu collatum indicari.

XXXII. Verum & hoc, quicquid est, lubricum ac nullius roboris appetit, si recte attendamus. Non enim hoc loco dicitur, fideles faciem Dei retectam videre; sed Paulus de se & sui similibus dicit: ἡμεῖς δὲ πάντες αὐακεναλημμένω πρόσωπῳ δόξαν κυρίου τοῦ Ιησούς &c. ubi dispiciendum est, (1.) quodnam & cuius sit illud πρόσωπον? ipsiusme Pauli & sui similiū? an alterius & cuius? (2.) quod sensu πρόσωπον illud, aut illa *facies retecta* dicatur? & (3.) quid sit illud *κατοπτρίσθαι*? anne idem, quod βλέπειν διεσόπτεσθαι aut κατόπτεσθαι, videre per speculum, aut tanquam in speculo? an idem, quod recipere lucem, aut imaginem quamquam tanquam in speculo, eamque repræsentare aut refundere?

XXXIII. Non fert ratio instituti, ut multiplices diversorum auctorum interpretationes hic recenseamus. Hoc certum est, verba illa a Paulo proleta esse in respectu ad id, quod prius vers. 7. & 13. dixerat de facie Mosis, in quam filii Israël non potuerint oculos intendere, propter gloriam vultus eius; cui etiam faciei suæ Moses imposuerit velamen. vers. 14. & seqq. autem de velamine cordibus Iudeorum imposito, quo fiat, ut Judæi non intelligent, finem legis & complementum veterum typorum ac vaticiniorum esse Jesum Christum, ac tamdiu velati, servorum instar, maneat, donec convertantur, & velamen a cordibus illorum tollatur &c. Talem autem non esse rationem fidelium N. T. Sed hic, ait, Deus qui jussit e tenebris lucem illucescere, luxit in cordibus nostris, ad illuminationem cognitionis gloriae Dei in facie Iesu Christi: quod extat Cap. IV, 6. quibus alluditur ad præcedentia atque ultima Capitis III. verba: quemadmodum & illud eo respicit, quod Cap. IV, 3. & 4. dicitur: *Quod si abhuc velatum est Evangelium nostrum, in his, qui pereunt, velatum est; in quibus Deus hujus seculi excœcavit sensus incredulorum, ne illusceret illis lumen Evangelii gloriae Christi, qui est imago Dei: Oponit ergo Paulus (1.)*

D

faci-

*faciem Mosis, & faciem teu personam Christi Mediatoris: utramque splendentem, illam corporali splendore, quo donabatur ex familiari conversatione cum Deo: hanc spirituali luce collustratam, tanquam filii Dei unigeniti; prout alias Ebr. I, 3. Christus, ultimis diebus, ut interpres Patris, in mundum missus, dicitur ἐπάνυασμα τῆς δόξης effulgentia gloriae Dei, seu is, in quo resplendet gloria illa ac maiestas divina, alioqui inconspicua & incomprehensibilis: & sic porro faciei Mosis splendentis quidem, sed *velatae*, opponit Paulus Christi faciem seu personam splendentem pariter & *reiectam*: reiectam autem dicit in Evangelio gloria Christi, qui est imago Dei, I. c. II. Cor. IV, 4. seu, quod idem est, in doctrina de Christi persona & officio, quæ non solum perspicue, sine involucris typorum aut obscurorum vaticiniorum, velut nude proponatur sed & efficax sit ad illuminanda corda hominum & conferendam agnitionem gloriae Dei in facie Jesu Christi, ib. v. 6. ita ut omnes, quibus Evangelium illud prædicatur, eo perduci possint & perducantur, nisi qui corda sua patientur a Satana excœcari, ne illucescat in illis lumen; quod alias ipsos illuminaturum foret. His ita habentibus, (2) ulterius opponit Paulus *velatis* *Judeorum* cordibus, tuam & aliorum sui simillium in N. T. faciem *reiectam*, qui velamine servitutis & ignorantiae a facie cordis remoto, in libertatem asserti sint, ac divino splendore ex facie Christi in se refuso collustrati. Quam in rem B. David Rungius breviter ac eleganter scribit: *Iudæi testam Mosi faciem intuentur, ipsi nibil metiores ab ipso facti, sed magis excœcari; sed nos reiecta facie, tanquam liberati a servitute, sublatroque velamine tenebrarum mentis, intuemur non faciem Mosis, sed δόξαν Κυρίου, hoc est, Christum Jesum, qui est gloria aeterni Patris,* Disp. IV. in II. Epist. ad Cor. sub finem Expl. Partis III.*

XXXIV. Quod si nunc etiam significationem & emphasis vocis *κατοπτριζόμενοι* investigemus, quanquam negari nequeat, non eodem modo ab omnibus intelligi, tamen & originem vocis & usum loquendi & contextum præsentis loci ad unam certam interpretationem conspirare credimus. Scilicet

cet cum *κατοπτρον* idem sit, quod speculum; *κατοπτριζω* idem denotat, atque *imagines & reflexiones facio in modum speculi*, aut, tanquam in speculo, sicut apud Plutarchum legitur, *κατοπτριζων οἱ λιθοὶ τὴν ἡγεμονίαν* (observante *Scapula*,) quando sol, nubi roridæ & translucidæ atque aliquo modo opacæ oppositus, radium in eam emittit, qui receptus in eam, inde in oculum hominis reflectitur: qua ratione *κατοπτριζόμενον* dicetur illud, in quo imagines aut reflexiones fiunt ab alio, quod lucidum est, quodque receptum radium in oculum alterius reflectit, instar speculi: prout etiam *Aristoteles Lib. III. Meteorol. Cap. IV.* ubi de iride agit, *speculi* in nube frequentem injicit mentionem. Quando igitur Paulus se & sui similes dicit *κατοπτριζόμενος τὴν δόξαν Κυρίου*, vis verborum & usus loquendi postulat, ut facta eorum, quæ ad corporalem lucem proprie pertinent, ad spiritualem sensum applicatione, cognoscamus exhiberi Paulum cum suis, tanquam illuminatos spiritualiter, imagine lucis supernaturalis in ipsis recepta & inde reflexione facta ad alios.

XXXV. Quod si contextum spectes, res denique huc reddit: Paulus & socii, a Christo, qui est imago Dei lucidissima, lucis spiritualis, quam habet, velut radium in ipsis emittente, ita illuminantur, ut ipsi lucem receptam velut reflexione facta refundant in alios: aut, remota metaphora: Paulus & alii una cum ipso, cognitionem rerum divinarum, & arcanam Dei sapientiam, per Christum seu per revelationem a Christo sibi factam, naucti, eandem communicant aliis & publice notam faciunt, ut & alii eandem impetrare per ipsis possint. Sic autem deinde etiam facile intelligentur verba sequentia, quibus dicitur, Paulum & cæteros *transformari ad eandem imaginem de gloria in gloriam*. Nempe per sapientiam illam spiritualem & cognitionem rerum divinarum accedunt ad similitudinem Christi atque ipsius Dei, & habent intra se formam aliquam a Christo ad sui similitudinem in ipsis expressam; ea que ratione progressus fit ab una gloria ad aliam, prout lux una mediante speculo aut speculis pluribus multiplicata apparet, cum lux recepta refunditur aut refulget. Effectus autem

D 2

ille

ille recte assignatur *Spiritui*, qui *Dominus* ac Deus est, juxta ea quæ supra §. XI. diximus, de operibus ad extra, quæ tribus Divinitatis Personis, Patri, Filio & Spiritui S. sint communia.

XXXVI. Sed nunc, age, videamus, quantopere dictum hoc Apostolicum absit afferenda cognitione Dei intuitiva, fidelibus vitam hanc mortalem viventibus competente. Dicuntur Deum cognoscere in facie Christi, adeoque mediante Christo. Deum mediante Christo cognoscere, nihil aliud est, quam per Evangelium de Christo mediatore Dei atque hominum, per quem Deus, hominibus sit reconciliatus, divinam bonitatem illustri quodam signo expressam aut repræsentatam cognosceret: atque ita per discursum quendam penetrare in notitiam Dei ex revelatione doctrinæ de Christo, quam Christus ipse prædicavit, ac prædicari fecit. Ita *Jobannes Cap. I, 18.* dicit: *Deum nemo vidit unquam, Filius unigenitus, qui est in sinu Patris, ipse enarravit;* & manifeste opponit, *tò videre Deum, & tò enarranti Filio in cognitionem Dei pervenire.* Itaque qui Deum non vident, sed tantum in facie Christi, aut mediante Christo mediatore cognoscunt, abstractive cognoscunt Deum, non intuitive. Qui per Evangelium de Christo instar speculi imaginem gloriæ divinæ intra se recipiunt, anne ideo divinam essentiam sine specie intueri dicentur? Absit. Sed de his plus satis.

XXXVII. Denique Locus *Epb. I, 17. 18.* spectandus est, ubi hæc sunt verba Pauli precantij: *Ut Deus Domini nostri Jesu Christi, Pater ille gloriae det vobis Spiritum sapientiae & revelationis per agnitionem ipsius, illuminatis oculis mentis vestrae, ut sciatis, quæ sit spes illa vocationis ipsius & quæ opes gloriae, hereditas ipsius in sanctis.* Si quid hujus ad præsentem quæstionem facere potest, illud esse oportet, quod Paulus inter bona Ephesiis, aliusve fidelibus, per preces suas in hac vita impetrabilia, refert talem oculorum mentis, per Spiritum sapientiae & revelationis divinæ & per cognitionem Dei, illuminationem; quæsciant, quæ sint bona, quæ Deus, fideles vocans, sperare jubet, (*ut spes*, more loquendi alias solito, *μετωνυμίας* pro *rebus*

*bus speratis accipiatur:) & quanta gloria beatorum , in vita altera , quam a Deo Patre , ut Filii ejus , hæreditatis beneficio consecuturi sint. Scilicet bonorum speratorum & post hanc vitam plene impetrandorum , primum ac præcipuum est intuitiva Dei visio. Itaque , scire in hac vita bona sperata , aut post hanc vitam expectanda ; scire opes gloriæ hæreditatis sanctorum ; idem esse existimat Keithus , atque in hac vita , vel ut anticipanda intueri essentiam divinam , prout post-hac intuenda erit. Nos autem non disputabimus hac vice ,anne μετωνυμία in vocabulo *spei* l. c. admittenda sit ? an vero proprie de ipsa spe fidelium , quod aliqua & qualis , quamque firma sit ? accipi debeat. Sed quia mentio fit opum gloriæ hæreditatis divinæ , quæ sanctis est destinata ; ad futuri seculi statum verba spectare , concedemus. Non tamen ideo firma est consequentia : Si fideles in hac vita cognoscunt , quæ sit affluentia & quis splendor bonorum vitæ æternæ : sequitur , quod in hac vita bonorum illorum formaliter reddantur participes , ac Deum intuitive jam tunc cognoscant. Imo ad hanc argumentationem , & si vel plures ex pluribus locis Scripturæ nequantur , paucis respondebit nostro loco S. Johannes , verbis supra citatis ex I. Epist. III, 2. Nondum apparuit , quid futuri simus : scimus autem , quod cum apparuerit , visuri eum simus , sicuti est &c. Nempe scimus , quod aliquando visuri simus Deum , sicuti est : & sic scimus , quæ sint opes gloriæ hæreditatis sanctorum. Interim jam nondum videmus eum , sicuti est. Hac ratione opes illæ nondum apparuerunt. Atque hæc de locis Scripturæ a Keitho objectis , dicta sufficiant.*

XXXVIII. Progrediemur ad *experientias* , quas ille *miltorum millium sanctorum in omni seculo adesse jactat*. Refert autem inter Sanctos illos , *Platonem & Plotinum* , aliasque Philosophos : refert *Apostolos* : refert *Patres Ecclesiæ* , ac recentiores quosdam *Theologiæ mysticæ Doctores* : denique vel ipsum *B. Lutherum nostrum*. Et in his adeo confidenter rem agit adversarius , ut nuda asseveratione contentus , fidem sibi habendam putet aut postulet.

XXXIX. Verum ut veritas vincat, de singulis illis hominum classibus, ubi magna profecto diversitas est, distincte judicandum esse, certis argumentis docebimus. Platonem novimus in Phædone asseverasse, sapientiæ nos demum compotes futuros, cum ex hac vita per mortem corporis discesserimus. ~~Arbitrari oportet, inquit, si vere Philosophus sit, magnopere apud ipsum hanc opinionem valere, ut non alibi puram sapientiam posse sequi speret, quam in futura post mortem vita.~~ Antea dixerat: *Quando nihil cum corpore pure discerni potest, e duobus alterum, (alterutrum, statuendum est:) aut nunquam possumus scientiam consequi, (quod absurdum videtur,) aut post mortem.* Loquitur autem de sapientia in cognitione Dei perfecta & immediata consistente. Eamque in rem apud eundem, in convivio, Diotima vates differit, *felix aliquando spectaculum fore, si cui contingit post hanc vitam intueri τὸ καλὸν, εἰλεκτινές, ἀμειντού, θεῖον, μονοειδῆ.* Itaque fac, Platonem præter Theologiam purgativam & illuminativam, statuisse etiam intuitivam, (sic enim vulgo ex scriptis ejus & sectatorum tradi solet,) nondum tamen probatum est, quod præter duas illas species, etiam tertiam in hac vita impetrabilem esse docuerit. De Plotino, Principe Platonicorum, idem haud difficulter judicaveris. Fac autem, seu hunc, seu illum, seu utrumque, & ingentem asseclarum cœtum, statuisse, in hac vita dari cognitionem Dei intuitivam, intellectu intime cum Deo in substantia sua immediate cognita unito; horum sane non potest esse tanta auctoritas, ut eorum, tanquam vere fidelium, non falsam perfusionem, sed veram vivamque experientiam jactare, ac validi exempli loco adducere possis. Cognitionem enim illorum, quam de Deo ac rebus divinis habuerunt, multis erroribus contaminatam fuisse, ac veris ex Hebræorum disciplina haustris dogmatibus non parum quisquiliarum undecunque adjectum fuisse, pridem est, quod ostenderunt Viri docti. Hactenus ergo nihil præsidii invenisse Keithum apparent.

XL. De *Apostolis* quod addit, non magis firmo nititur fundamento. Imo stantibus his, quæ supra ex Apostolorum,

Pauli

Pauli & Iohannis, clarissimis assertionibus, in Ep. *I. Cor. XIII.* & *I. Joh. III.* ostendimus; aut dicendum fuerit, Apostolos Apostolis contradicere, aut fatendum est, eos, qui visione in Dei intuitivam hunc vitæ denegant, & in vitam futuram differri docent, non posse referri inter eos, qui suam experientiam aliis exempli loco esse voluerint. Nam & ad loca scripturæ, quæ Keithus pro sua opinione adduxerat, jam supra respondimus.

XL I. Quandoquidem autem fortassis ea, quæ tribus Apostolis, *Petro*, *Jacobo & Iohanni* in monte Tabor, Christi glorificationem ibidem spectantibus, obtigerunt; quæque referunt *Matthæus Cap. XVII*, 1. seqq. *Marcus Cap. IX*, 1. seqq. *Lucas Cap. IX*, 28. seqq. Item quod *Paulus*, sibi accidisse memoret, cum *raptus in tertium cælum*, aut in *Paradisum*, audiret verba inenarrabilia, quæ non concessum sit homini eloqui *II. Cor. XII*, 2. 3. 4. exempli rationem habere videri possunt; (certe alias inter exempla prægustus vitæ æternæ reputantur;) ideo de illis breviter dispiciemus.

XLII. Sane *B. Brentius* de discipulorum sorte, in monte Tabor versantium, ad *Matth. I.c.* bene scribit: *Non sentiendum est, quod Christus effundat hic in discipulos totam gaudii cœlestis plenitudinem. Neque enim homo in hac terra, & in hac mortali carne, posse plenitudinem cœlestis felicitatis sensu suo sufferre: citatque loca Ef. LXIV. & I. Cor. II.* *B. Hunnius* autem in *Comm. ad II. Cor. XII. p. 386. Corporeis*, inquit, *hominum (Apostolorum) oculis quandam velut imaginem cœlestis glorie, & beatitudinis conspiciendam exhibuit. Idem in comm. ad Matth. I. c. p. 391. Quanquam, quid sit vita eterna, scire ac definire in hac humani ingenii imbecillitate ac caligine fas non est, siquidem oculus non vidit, auris non audivit, & in cor hominis nunquam descenderunt, quæ preparavit Dominus diligentibus se, tamen præsens historia nobis materiam de eajuxta Scripturæ patefactionem differendi vel potius balbutiendi præbet. Etenim pars quedam illius erit claritas quæ, in Christo, quæ in Mose, quæ in Heliā conspecta est. Nam & nostra corpora non erunt amplius tam deformia, tam caduca, tam ignobilia & corruptibilia, sed quemadmodum scriptum est: seminatur in corruptione, resurget in incorruptionibili-*

bilitate &c. 1. Cor. XV. Addit etiam Loca Dan. XI. v. 3. Matth. XIII. 43. Phil. III. v. 21. Ceterum, pergit Hunnius, præter gloriam, paratum ibi erit electis Gaudium quoque sempiternum, & beatitudo inenarrabilis, præ cujus sensu & dulcedine ex animis beatorum obliterabitur omnium rerum terrenarum, quamlibet eximiarum, memoria & appetitio &c. Duo ergo sunt, quæ ille h. l. observat, ad prægustum beatitudinis pertinentia, 1. Claritatem corporum in Christo, Mose & Elia, oculis discipulorum exhibitam. 2. Gaudium singulare, cuius sensus fastidium terrenarum deliciarum aut gaudiorum excitet. Neutrum autem horum ad immediatam illam visionem Dei, de qua hic quæstio est, spectat.

XLIII. Quod si rem ipsam verbis Evangelistarum traditam sine præjudicio auctoritatis humanæ consideremus; profecto apparet, nihil dici de essentia divina, a discipulis in se immediata ac citra verbum, tam internum quam externum, cognita. Ea vero, quæ illis contigerunt, constiterunt partim in exhibita specie visibili glorificatorum corporum, humanorum, partim edita supernaturaliter & ad aures discipulorum pertingente voce articulata; partim in gaudio singulari ac valde interno; sed cuius motivum non erat essentiæ divinæ comprehensio intellectualis, verum extraordinarium illud spectaculum, mentem ipsorum penetrans, atque efficiens, ut ea ab objectis aliis avocata in uno illo tam jucundo suaviter laetitiae & quiete placuisse. Quæ omnia quantum absint a sententia Keithi & socrorum, nemo, opinor, est, qui non intelligat.

XLIV. Raptus autem ille Pauli in tertium cœlum, paulo plus probabilitatis lententiaKeithianæ afferre posse videtur. Nam & ex Pontificiis Thomas II. Ildebrandi Q. CLXXV. art. III. in in concl. statuit, quod *Paulus*, usque in tertium cœlum divina virtute raptus, Deum per essentiam viderit. Et in confirmatione ejus sententia docet, *Lumen Glorie*, sine quo divina essentia videri ab intellectu creato non potest, fuisse in Paulo, non quidem per modum formæ immanentis, prout beatos facit sanctos in Patria, sed per modum

dum passionis cuiusdam transeuntis, juxta analogiam luminis Prophetia.

XLV. Sed ex adverso negant, Paulum in hac vita vidisse divinam essentiam, Molina P. I. C. II art XI. Disp. II. & Boccius in Theol. Schol. P. III. Tr. I. Cap. IX. C. VII. n. V. p. 55. qui inter alia & illud urget, quod *raptus ille contigerit*, antequam Paulus scriberet epistolam (priorem) ad Timotheum & antequam Johannes scriberet suum Evangelium: Et tamen uterque scribat, nullum hominum vidisse unquam Deum. Ergo, addit, signum est, Paulum in suo raptu non vidisse Deum: alioqui debuisse se ipsum excipere ab illa generali sententia: *Quem nullus hominum vidi*t. Et post Paulo: Paulus audivit verba arcana, non per visionem beatificam sed per singulari rem revelationem, ut patet ex illo II. Cor. XII. vers. 7. *Nemaginitudo revelationum extollat me*.

XLVI. Et profecto manifestum est, raptum illum, seu id, quod in raptu illo ei contigit, a Paulo referri ad ὄπτασίας ἡ αποκαλύψεις Κυρίου, visiones & revelationes Domini, l. c. v. i. tanquam quod ὑπερβολὴν τῶν αποκαλύψεων, excellentiam revelationum importet. Quod autem Paulus Deum sive essentiam Dei in se, & citra verbum tam internum, quam externum, immediate aut intuendo cognoverit, nihil extat, c. Cæterum cum ipse Paulus i. Cor. XIII, 12. generaliter de se & aliis pronunciet: *Cernimus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem*: denegans sibi & aliis visionem intuitivam Dei in hac vita, atque ad futuram vitam differens: hoc autem loco, II. Cor. XII. dum ὄπτασίαν illam, visionem aut revelationem insignem, recenset, simul indicet, eam contigisse sibi jam ante annos quatuordecim; tanto autem temporis intervallo non differant Epistolæ prioris ac posterioris scriptio atque alegatio; sane fatendum erit, excellentem istam revelationem intra genus visionis per speculum in ænigmate, quæ visioni de facie ad faciem contradistinguitur, substituisse, neque adeo intuitivam Dei cognitionem importare.

XLVII. Quod si Apostolis accensere placeat virum Apostolicum, Ecclesiæ primitivæ Diaconum & Protomartyrem,

E

Stepha-

Stepbanum, qui in concilio Judæorum sermonem habens, plenus spiritu S. intentis in cælum oculis vidit, & testatus est, se vide-re gloriam Dei, cælos apertos, & Iesum stantem a Dextris Dei; Act. VII. v. 55. 56. tamen ne hunc quidem ostendi potest vidisse ipsam essentiam divinam immediate ante finem hujus vitæ. Fuit sane & is prægustus vitæ æternæ: at visio ipsa beatifica non fuit. Cælos apertos vidit; vidi gloriam Dei, seu fulgorem quendam, quo Dei majestas repræsentabatur: prout gloria Dei accipitur Exod. XXIV, 17. Cap. XXXIII, 18. 22. Ezech. II, 1. Luc. II, 9. Vidi Iesum (quem Judæi crucifixerant; ipse Messiam esse, confessus fuerat, ideoque mortem subiturus erat;) in corpo-re immortali, formaque augusta apparentem. Potuerunt autem hæc videri & visa sunt per illuminationem supernatu-alem; ut tamen non videretur sine omni signo aut verbo in-terno atque externo ipsa essentia divina.

XLVIII. Parres quod attinet, miramur nuda nomina si-ne certis illorum verbis ac sententiis a Keitho jactari. Ne-que nobis conjectando assequi licet, quæ is in scriptis illo-rum repererit: genuinane? an spuria? integra? an interpo-lata? allatus sit: nedum an veram Doctorum mentem sit as-secutus? Interim, ne quid dissimulemus, quod ad rem præsen-tem pertinet, ex Gracis, Clementem Alexandrinum quidem no-vimus in Schola Platonis educatum fuisse. Inde fortassis fa-ctum est, ut quemadmodum Plato, sic ille, videretur perfe-ctam Dei cognitionem per essentiam, in via illa unitiva, tan-quam in hac vita impetrabilem, asserere. Sed Lectorem, ve-ritatis studiosum accuratius attendere oportet, quid? cui? cu-jus temporis respectu tribuatur? Nam & de Platone ipso rem non adeo liquidam esse deprehendimus. De Origine, Cle-men-tis discipulo, idem quod de isto habemus dicere, cuius do-gmatum cum Philosophia Platonica comparationem peculia-ri scripto exhibuit Paganinus Gaudentius. Ipsum vero non uni-us erroris arguerunt sequentes Ecclesiæ Doctores, alii acrius alii paulo moderatius. Sed Athanasium & Gregorium Nazianze-num multo minus, quam præcedentes, ejus sententiae suspe-ctos

Etos habere possumus. Imo Gregorium hunc novimus in Orat. de Statu Episcopali, hæc reliquissimæ verba: *Quis est ex hominibus, qui in tantum attollit potest ut ad Pauli mensuram pertingat? Et tamen ille ait, se per speculum videre et enigma, ac tempus fore, quum facie ad faciem esset visuris.* Unde is argumentum petit, quo prolixius moneat homines, ne quisquam sibi ausit polliceri perfectam aut intuitivam Dei cognitionem in hac vita. fol. m. 165. Similiter lib. II. de Theol. docet, quod Paulus scientiam illam, quæ nobis sub cælo contingit, universam, nibilo pluris faciet speculis et enigmatis, ut quæ in exiguis quibusdam veritatis simulacris tota consistat. fol. m. 244.

XLIX. Patres Latinos quod attinet, Hieronymus pariter & Augustinus a nostris stant partibus. Ille in Comment. in Ezech. Cap. XLII. Tom. IV. fol. 468. B. edit. Antwerp. verba Prophetæ, quibus ait *eductum se per oram portæ, quæ respiciebat ad viam orientalem et (Ducem illum suum) mensum esse eam undique per circuitum sive mensum esse similitudinem domus per circuitum in ordine: hanc suam explicationem addit: Per quod demonstratur, non ipsam domum, sed similitudinem domus esse, quæ cernitur: quia nunc per speculum videmus in enigmate: cum autem veniet quod perfectum est, tunc quod ex parte est, destruetur* (I. Cor. XIII.) Unde et Moses in tabernaculo (Exod. XXV.) et Salomo in ædificio (II. Reg. VI.) non veritatem tentorii et templi, sed similitudinem, figuramque fecerunt: ut per bac, quæ minora sunt et terrena, ea quæ in cœlestibus et in spirituali ædificio sunt, intelligere possumus. Augustinus autem Quæst. sup. Gen. CXIV. T. IV. pag. 47. B. 2. edit. Antwerp. Keithum refutat, ac nostræ sententiæ testimonium largitur: *Sic, inquiens, videbitur Deus (in vita æterna) quomodo non est ante a patribus visus; (atqui Keithus Sanctos in omni seculo Deum intuitive videre putat.) Idem lib. XXII. de Civ D. Cap. XXIX. T. V. p. 309. B. 2. Sicut illi (angeli) vident, ita et nos visuri sumus, sed nondum ita videmus. Propter quod ait Apostolus, quod paulo ante dixit, videmus nunc per speculum in enigmate, tunc autem facie ad faciem. Præmium itaque fidei nobis visio ista servatur, de qua et Johannes Apostolus loquitur; cum apparuerit, in-*

E 2

quit

quit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Et paulo post: Cum ex me queritur, ait, quid acturi sint sancti (in vita altera)? non dico, quod jam video, sed quod credo. Dico itaque, quod visuri sint Deum. Idem Comm. in Psalm. LXXV. Tom. VIII. fol. 339. A. I. Contemplabimur Deum facie ad faciem. Hic nobis promittitur, in quem modo non videntes credimus. Quomodo gaudebimus, cum viderimus eum, Fratres, si modo tantum gaudium in nobis facit promissio, quantum est factura redditio? &c. Confer. Epist. VI Tom. II. pag. 12. a b. & Lib. XV. de Trinit c. VIII. Tom. III. p. 176. 2. C. D.

L. Sequuntur recentiores, Bernhardus, Thaulerus, Thomas a Kempis, Harphius, Rusbrochius & Author Theologie Germanicae: de quibus antequam sigillatim dicamus, monendum est; ex quo Pseudo Dionysius Areopagita prodiit ac Theologiam, quam vocavit *Mysticam*, in orbem Christianum intulit, (factum id autem post Athanasii & Cyrilli ætatem, ut constat ex Collatione habita CPli inter Catholicos & Severianos, A. 532. Conf. Rivetus, Crit. S. L. I. Cap. IX. §. XIII. p. 157.) eam vero Jabannes Erigena Scotus Latinitate donavit, utique homines quosdam, præsertim Monachos, vitæ contemplativæ deditos & nescio quam perfectionem, quam consecuti sint, in se ipsis fingentes atque admirantes, in eam delapsos fuisse opinionem, quod beneficio peculiaris illuminationis, aut ἐνσάσως, intime, immediate ac plane familiariter cum Deo colloqui, quin ipsam Dei essentiam intueri queant; imo colloquantur cum Deo, Deumque intuantur. Itaque si maxime experientiam talium hominum nobis objiciat Adversarius, suspectam eam tamen & fallacem haud immerito habemus.

LI. Bernhardum vero novimus ab illa sententia, quam Keithus ei tribuit, plane alienum esse; quippe qui oppositam, quæ & nostra est, non solum aperte profitetur, verum etiam inculcat: quando Serm. XXXI. super Cantica, fol. 661. seqq. edit. Antverp. de excellentia divinae visionis & qualiter in praesenti sanctis viris gustus divinae praesentiæ varietur, pro variis animi desideriis;

riis; verba tacturus, sub initium statim sermonis, occasione
verborum Cantici: *Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi pascas,*
ubi cubes in meridie, dicit: *Studiosis mentibus verbum Sponsus fre-*
quenter apparet, & non sub una specie. Quid ita? Profecto quoniam
nondum videtur, sicuti est. Et paulo post: *Talis visio (loquitur*
de intuitiva) non est vitæ præsentis, sed in novissimis reservatur,
bis duntaxat, qui dicere possunt: scimus, quia, cum apparuerit, si-
miles ei erimus, quia videbimus eum sicuti est, (I. Joh. III.) Et
nunc quidem apparet, quibus vult, sed sicuti vult, non sicuti est. Non
sapiens, non sanctus, non Prophetæ, videre illum sicuti est, potest, aut
potuit in corpore hoc mortali; poterit autem in immortali, qui dignus
habetur. Itaque videtur & hic sed sicut videtur ipsi & non sicuti est.
Pergit itaque in hujus argumenti declaratione, dumque va-
rias Dei manifestationes in hac vita memorat, subinde illud
repetit, quod primum dixerat, & interserit, v. g. quando de
de illa loquitur, qua Deus ex rebus creatis cognoscitur; *Nu-*
merositas specierum in rebus creatis, ait, quid nisi quidam sunt radii
Deitatis, monstrantes quidem, quia (quod) vere sit, a quo sunt, non
tamen quid sit prorsus definites? Itaque de ipso vides, non ipsum.
Deinde, Alius, inquit, procul dubio ille modus (est,) quo quondam pa-
tribus crebra illa atque ambitiosa Divina præsentie familiaritas di-
gnanter induita est, quamquam nec ipsis sicuti est, sed sicut dignata est.
Rursus cum de ea locutus esset, quæ nobis per excessum pure-
mentis in Deum, sive Dei pium descensum in animam obtingat;
Non tamen, addit, adhuc illud dixerim apparere, sicuti est. Item
cum ostendislet, quomodo Deus fidelibus in quovis casu aut
necessitate commodum ac salutarem se manifestet, variis simi-
litudinibus eam adumbrari dicit, eoque pertinere, quod dica-
mus vivere sub umbra ejus inter gentes (Thren. IV.) quod scilicet
videamus nunc per speculum & in ænigmate; & nec dum facie ad
faciem. At istud sane subjicit, donec vivimus inter gentes. Nam
inter Angelos aliter; &c. Quando jam indifferenti omnino felici-
tate cum ipsis videbimus eum & nos sicuti est, hoc est in forma Dei,
& non in umbra. Quomodo namque apud veteres quidem um-
bram figuramque dicimus extitisse, nobis autem per gratiam Christi

E 3

in

in carne præsentis ipsam per se illucescere veritatem: ita nos quoque respectu futuri seculi in quadam interim veritatis umbra viverem non negabit, nisi qui non acquiescit Apostolo dicenti: Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus (I. Cor. XIII.) & illud: Non arbitror me comprehendisse (Phil. III.) Quomodo enim non est distinctio ejus, qui per fidem ambulat, & illius, qui per speciem? Ergo justus ex fide vivit, beatus exultat in specie, (visione.) Dignus autem est sermo integer, qui in hanc rem legatur. Quanquam & alias Bernhardus eandem sententiam tradit, Serm. LVI. in Cantic. pag. 732. Tract. de præcepto & dispensatione Cap. XXVII. p. 941. & Serm. in Cænam Domini p. 1680. sub finem; ut merito mirur, Georgium Keithum ad Bernhardi consensum tam confidenter provocasse. Ac possemus illum suis fere verbis affari pag. 8. Amicæ Resp. lin. 14. Pudeat virum sobrium, talem alteri imputare sententiam; qualem non solum non amplectitur, sed oppositam tam aperte profitetur & propugnat.

LII. Quid ergo de cæteris dicamus, quos itidem nudis nominibus, sine ullo seu ex ipsis scriptis, seu aliorum fide dignorum auctorum testimonio citavit? quique si maxime profiterentur, quod vult Keithus, non magnam tamen auctoritatem haberent. Venit hac occasione in mentem, quod scribit. R. Barclajus Apol. ad Thes XI. p. 225. §. V. *Quis dengabit & Bernhardum, & Bonaventuram & Thauleram & Thomam a Kempis, cæterosque complures de divino amore gustasse? & divini Spiritus virtutem, in se ipsis ad salutem suam operantem sensisse? Debemus ne igitur istas superstitiones non abnegare, repudiare, & derelinquere, quibus ii utebantur?* Nempe facile accedit, ut, quemadmodum Petrus, spiritualium deliciarum sensum nactus, ac res terrenas oblitus, domicilium ibi figere concupivit, ubi animo tam bene erat, quasi jam beatus esset; *nesciens quid loqueretur:* (Marc. IX. v. 6.) Sic & alii, qualemcumque beatitudinis prægustum consecuti, beatitudinem ipsam se assecutos putent, quamvis illa magno adhuc absint intervallo.

LIII.

LIII. Alias autem constat, quomodo verba Scriptorum Theologiæ mysticæ, etsi *iωρθοληνῶς* non raro sonent, æquam tamen interpretationem seu postulent, seu admittant, nisi plane a norma doctrinæ & Ecclesia meliorum seculorum degenerarint. *Dionysium Carthusianum* novimus in Tractatu de Fonte lucis, ubi de via unitiva aut perfectiva loquitur, & *divinum ac deificantem amorem*, qui ad *mysticam contemplationem pertineat, atque item & gradus ejus exponit*; sic aliquandiu differere, ut videri possit ea tribuere viatoribus, quæ beatis sunt propria, vel plane ultra hominum etiam beatorum sorte. Sed si pergas legendō ad finem Artic. XVII. Septimum gradum & actum sic describi invenies; quod sit, mentem ad mysticæ Theologiæ visionem theoricam, caliginosam ac supersplendentem provehere. Et additur: *Estque visio illa inter communem contemplationem & beatificam patriæ visionem medio modo se habens.* Quibus denique hæc subjungit: *Octavus gradus & actus est, mentem jam fervidam, N.B. post hujus incolatum exilii ad facialem ac felicissimam primæ veritatis inspectionem, ad divinæ essentiæ visionem, ad bonitatis infinitæ plenissimam, summe contentantem ac quietantem fruitionem perducere.* Manifeste igitur intuitiva Dei visio viventibus in hac vita denegatur, & *post incolatum hujus exilii, in altera demum vita, consequenda pronunciatur.*

LIV. Cæterum non negligendum est, quod Voëtius in Exercit. Pietat. observavit; *Ipsos antiquiores & recentiores mysticis meteorologiis suis sibi non satis facere, posteriores plerumque priorum dicta suspecta habere & accusare aut emollire cogi.* pag. 77. quod dum per exempla probat, horundem, quos Keithus laudat, auctorum, *Ruysbrochij, Tauleri, Harpij, censores nominat.*

LV. De Auctore Theologiæ Germanicæ amplectimur judicium Mattb. Flacii in Catal. Test. verit p. m. 1870. ubi sermonem sub obscurum esse monet, & plura clarioraque de vera ac falsa Theologia scivisse hominem, quam potuerit manifeste exprimere. Nempe tenebræ illæ, quæ terras Christianas Papatu premebant, etsi non omnem tollerent veritatis salutaris cognitionem, efficiebant

bant tamen, ut non omnia recte intelligerentur, & nonnunquam recte intellecta non satis recte enunciarentur.

LVI. Litterum quod attinet, et si Adversarius illum h. l. non alio nomine in suas partes vocet, quam quod librum Theologiæ Germanicæ sua præfatione commendaverit; (quod quam infirmum præsidium sit, res ipsa, nemine monente, loquitur:) ut tamen luculenter appareat, quam longe absuerit Theander a sententia illa de visione intuitiva, fidelibus in hac vita, velut anticipando, divinitus conferri solita; age, pauca indicabimus loca, quibus dissensum suum profitetur, & negativam propugnat sententiam. Præ cæteris legi meretur sermo de *Beata Spe* ex Ep. ad Tit. II. A. 1531. habitus, T. V. Altenb. fol. 603. seqq. ubi ex professo exponit discrimen inter hanc vitam *Spei*, & vitam alteram *Manifestationis*: seu inter vitam præsentem, quæ sit tantum *Fidei*, & vitam alteram *A spe dus* p. 607. atque urget dicta eadem, quibus nos utebamur I. Joh. III, 2. & I. Cor. XIII. 12. Alias autem Tom. II. Altenb. fol. 408.b. in Explic. Cap. I. Ep. I. Petri ostendit, quomodo *vita hæc* & *vita altera*, quæ in intuitiva Dei visione consistit, consistere una nequeant: (sie können einander nicht tragen / ait) Et Tom. III. Altenb. in Explicatione cap. III. Exodi, fol. 349. a. scribit: Der Glaube und das ewige Leben sind zweierlei. Ich habe das ewige Leben in der Verheissung / und nicht im Wesen / jetzt hab ichs im Dunkel / und sehe es nicht / sondern glaub es / hernacher werde ichs wohl fühlen. Confer. Explic. precationis Christi Joh. XVII. Tom. VI. Alten. fol. 356. b. 357. a. & Explic. Epist. ad Galatas. Tum eod. fol. 579. a. ubi hæc leguntur verba: Wir haben noch immerdar mit Gott also zu schaffen / daß Er uns verdeckt und verborgen ist / und ist nicht möglich / daß wir in diesem Leben von Al: gesicht zu Angesicht bloß mit Ihm handeln können / sondern wir sehen Ihn (wie S. Paul. sagt) gleich als in einem Spiegel. sc.

LVII. Patet ex hactenus dictis, quomodo *qui multa milia* exemplorum Sanctorum jactavit, in paucis, quæ memoravit, nullum invenerit præsidium. Patet etiam, quid sentiendum

dum sit de eo , quod pag. 25. subjungit : *Hi omnes , inquietis , & alii passim mystici authores & Theologiae mysticæ scriptores cognitionem quandam Dei prædicant , quæ absque verbis quibuscunque habebatur , per internum quendam Dei , rerumque divinarum gustum & contactum sensibilem , in animis & cordibus eorum , qui debitum puritatis & sanctitatis statum , ad talem cognitionis gradum requisitum sunt assediti . Sane si qui inter mysticos sequiorum seculorum , a sacra doctrina abeuntes revera statuerint , se , aut alios , ad intuitivam Dei in hac vita cognitionem pervenisse , non est , cur illos moremur : ac videri de illis potest Maximil. Sandæus Lib. III. de Theol. varia Commentar. 40. ad 44. Sed postquam certum est , priores illos de quibus diximus , adeo clare negare & impugnare sententiam de visione Dei facili seu intuitiva in hac vita ; dicendum erit , eosdem , quando sibi constant , equidem cognitionem Dei absque verbis , gustum etiam aliquem & contactum quendam sensibilem , non tamen intuitivam Dei in hac vita visionem statuere .*

LVIII. Et profecto fideles , qui ex Scripturæ verbis veniam de Deo ac rebus divinis , præsertim beneficiis spiritualibus atque admirandis sententiam didicerunt ; eique doctrinæ , per supernaturalem Spiritus Sancti cum illa conjunctam operationem , assensum supernaturalem commodarunt : stante hac notitia & assensu , retentisque adeo in mente sua speciebus intelligibilibus , deinde non tam ad verba , quibus in apprehensionem rerum illam sublimium deducti fuerint , respiciant : sed his suppositis , jam porro res ipsas , prout intellectui per species intelligibiles sunt exhibitæ , meditentur : dumque a rerum carnalium aut terrenarum desideriis actualibus abstinent , & concupiscentiam refrenatam habent ; jam in profundam rerum spiritualium contemplationem & admirationem sese demittunt , & quæ in Scripturis generaliter seu indeterminate ad certum individuum continentur ; ipsi sub istis ad se descendentes , sensum aliquem spirituale bonitatis divinæ percipiunt , quo animus faviter afficiatur & acquiescat . Atqui hoc omne fit dependenter a Scripturis ; neque excludit , sed im-

F

portat

portat verbum internum mentis: certe ab intuitiva infinitæ essentiæ divinæ visione toto, quod ajunt, cœlo differt,

LIX. Quamobrem nec istud nobis obstat, quod Keithus addit; *Et inde est, quod inter Theologiam discursivam ex una parte, & mysticam sive contemplativam ex altera distinguunt, illam vero per verba & verbales discursus, syllogismos, propositiones, premissas & conclusiones inde deductas haberi: banc autem nuda & simplici mentis purificata & ab imaginibus cunctis verborum aut rerum externarum quarumcunque denudata, perceptione & intuitione obtineri.* Novimus quidem, Theologiam istam mysticam, quam secula prima ignorarunt, non parum habere quisquiliarum: interim, quantum ad præsens attinet, certum est, non sic opponi posse Theologiam veri nominis mysticam, atque in hac vita impenetrabilem, Theologiæ discursivæ, ut omnem abstractivam cognitionem excludat, atque ipsam intuitivam essentiæ divinæ infinitæ cognitionem aut comprehensionem importat. Fac, excludi verbales discursus ac syllogismos, quales Scholæ formant; tamen quemadmodum aliæ haud raro sit, ut intellectus per species, ex prævia demonstratione in ipso relictas, assensum conclusionis eliciat, absque repetita & actu adhibita demonstratione: in ejusque & rei verbis significatæ contemplatione hæreat; quam tamen contemplationem ad genus abstractivæ & discursivæ cognitionis pertinere, negari non potest. Sic in negotio fidei & cognitionis supernaturalis fieri potest, ut intellectus virtute supernaturali, quam semel a Spiritu Sancto, cum verbis Scripturæ concurrente & assensum fidei producente accepit, porro in meditatione rerum tam sublimium ac bonarum & optabilium perseveret, & quamvis non sine discursu, tamen non reflectens animum ad discursus suos, sic versetur circa objecta spiritualia, ac si ea citra discursum præsentia amplecteretur ac teneret. Nam & alias docent Nostrates, vim divinam movendi & in consensum trahendi hominum animos non solum esse conjunctam cum sensu per verba Scripturæ immediate significato; verum etiam cum his, quæ implicite, virtu-

virtualiter & per consequentiam in illis continentur, ac determinare intellectum ad assensum.

LX. Adversarius autem noster etiam inter actus intellectus & voluntatis minus recte distingvit: & quando voluntas, postquam intellectus non citra discursum in apprehensionem & assensum eorum, quæ divinitus revelata sunt, perductus est; in amore rerum significatarum, tanquam bonarum, aut sibi convenientium, defixa hæret, imo blande anquiescit; ipse (Keithus) actus ejusmodi diversos, atque ipsis potentius animæ distinctos, confundit, & vestigia gregis antecedentis illorum, qui Quakeri vocantur, secutus, intellectui talem asignet operationem, qualis in hac vita neque in eum cadit, neque locum habere citra excessum aut somnium humanum fangi potest: si autem citra errorem locum habeat, eo tandem redite; quod intellectus, postquam voluntas objectum sibi exhibitum intensius amare cœpit, in ejus contemplatione tanto fravius occupetur & perseveret.

LXI. His observatis, simul etiam patet, quid respondendum sit ad illud, quod Keithus contendit, quemlibet hominum, qui experimentalem illam & sensibilem Dei cognitionem adeprus sit, gustum hunc vitæ æternæ, in ipsa visione seu intuitiva cognitione consistentem, posse deprehendere. (de quo diximus §. XXVII.) Nempe certum quidem est, quod quemadmodum alii actus cognoscendi in se ipsos reflexi, se ipsos etiam intellectui manifestent; ita & actus supernaturales circa objecta spiritualia occupati in semetipsos reflexi, etiam seipso intellectui manifestent partim per suum esse, quod supernaturale est, ac proinde secundum suum esse supernaturale; partim quod Spiritus S. sua testificatione in mentibus fidelium de actibus illis in seipso reflexis testetur; & sic internæ operationes & illuminationes sancti Spiritus, dum adsunt in cordibus fidelium, sine aliquo externo monitore aut signo verborum quorumcunque evidentiam sibi ipsis faciant, certissimamque & clarissimam sui ipsarum cognitionem in animis eas possidentium ingenerent: quæ sunt verba Keithi l.c. p. 13, 14. Sed hæc est violatio status controversiae, quod actus supernaturales

rales qualescunque pro actibus immediatæ illuminationis & intuitivæ cognitionis venditantur. Atque hæc illi hactenus responsa sunt.

LXII. Rejecta falsa sententia, ad veriorem tradendam, confirmandamque progredimur: ac sine mora affirmamus, prægustum vitæ æternæ importare ex parte *intelletus* quidem cognitionem supernaturalem, qua mens humana non solum de sua cum Deo per Christum reconciliatione & acceptatione, verum etiam de ipsa in Deo per Christum consequenda beatitudine, vi promissionis divinæ, in Scripturis revelatae & per gratiosam Spiritus Sancti operationem obsignatae, certior redditur, & ad assensum non qualemcunque, sed fortiorum aut pleni rem, perducta, bonum tam insigne ac singulare, absens quidem, & ex searduum, tamen ut impetrabile atque impetrandum cognoscit: ex parte *voluntatis* vero boni istius cogniti velut amplexum quandam, seu amorem; ac spem nondubiam sed roboratam, una cum voluptate seu gaudio prædulci, inusitato atque inenarrabili, cuius tensus bonorum terrenorum savitatem & malorum temporalium acerbitatem seu minuat seu extingvat.

LXIII. Consentit heic nobiscum B. *Lutherus*, qui in Explic. Cap I. Evang. Joh. Tom. VI. Altenb. fol. 1220. seqq. ostensurus quomodo Christiani jam nunc videant cœlos aertos, somnium illud Patriarchæ Jacobi, quod Gen. XXVIII: memoratur, velut imaginem quandam hoc applicat, atque inter alia scribit: Also sehen wir noch den Himmel offen / ja wir wohnen selbst im Himmel / denn ob wir wohl etlicher massen in der Welt leben / so sind wir doch geistlich angeschrieben im Himmel unter die himmlischen Bürger / und haben unsern Wandel allda für GODE mit unserm Gebet / im Glauben und im göttlichen Wort / auch in den Sacramenten / wandeln in der Liebe gegen dem Nächsten / wachsen im Wort und Erkäntniß Christi / nehmen auch zu in alle dem / das uns vonnothen ist zum ewigen Leben / das ist unser himmlischer Wandel / welchen der Glaube hie anfänget / und ist uns der Himmel offen / und ist unser Wohnung

nung und Wandel im Himmel / leben allda wie Bürger / ob wir gleich mit dem Leibe noch auff Erden sind / welcher denn hie in diesem Leben durch das Creuz und den zeitlichen Tod muß gepanzerfest werden. p. 1222. Conf. p. 1224. Similiter B. Dav. Chytraeus L. de morte & vita æterna p. 175, 176. ad locum Joh. XVII, 3.
Cum visionis illius beatæ & lucis sempiternæ particeps nemo fiat, nisi Deum in hac vita fide agnoscere & intueri in verbo & testimoniosis illustribus se patefacientem cœperit, ideo communem futuræ vitæ & inchoatione vitæ æternae in hac præsenti vita, Definitionem Christus tradidit. Nam & inchoatio vitæ æternae seu Beatitudo in hac vita, est Fide æternum & verum Deum, qui missit filium suum Dominum nostrum Jesum Christum pro nobis hominem factam. Crucifixum & resuscitatum, agnoscere, sicut se in verbo suo patefecit, & statuere nobis placatum & propitium esse propter filium mediatorem, & prælucente hac fide invocare Deum, eique obedire & tranquillo ac latè corde in omnibus ærumnis consolationem, auxilium, salutarem exitum, & gloriam æterrnam expectare. Hæc lux vera agnitionis DEI, seu pietatis in corde accensa, & consolatio ac latitia in DEO, nobis propter Christum propitio acquiescens, inchoatio & gustus est vite æternae.

LXIV. Quod speciatim attinet ad prægustum beatitudinis ex parte intellectus spectandum, adeoque quatenus importat COGNITIONEM rerum supernaturalium, solet huc referri, quod *Cyrilus Alex.* in Joh. Cap. XVII. vers. 3. libr. XI. Comment. Cap. XVI. scriptum reliquit: *Cognitio vita est: quia totam mysterii virtutum parturit, & mysticæ benedictionis affert participationem, per quam vivifico verbo conjungimur.* Et paulo post: *Cognitio igitur vita est, spiritualem nobis benedictionem adducens: per quam Spiritus in cordibus nostris habitat, in adoptionem filiorum Dei & veram pietatem per evangelicam vitam & incorruptibilitatem reformans.* Cum igitur origo & quasi pronuba omnium bonorum dictorum, cognitio Dei veri esse inveniatur: recte a Domino nostro Jesu Christo vita æterna est appellata, quasi mater & radix virtute naturaque sua vitam æternam pariens. Conf. B. Gerb. L. de Vita Æt. C. I. § 17. pag. m. 719. quietiam in Harm. Cap. CLXXX.

p. m. 1408. scribit: *Vera DEI in Christo cognitio dicitur vita æterna, non solum quia est modus ac medium pervenienti ad vitam æternam, sed etiam est προγενεσις & initium vitæ æternæ.* Eodem pertinet, quod B. Hunnius in Comm. in. Ep. ad Hebr. C. VI. P. II. Tom. IV. pag. 895. scribit: *Gustaverunt bonum Dei verbum & virtutes futuri seculi, dum ex Dei verbo divitias bonitatis divinae, & quendam quasi sensum & gustum æternæ vitæ regnique cœlestis perceperunt, obsignati scilicet Spiritu Sancto, tanquam arrba hæreditatis electorum.* Et B. Feuerbornius T. VII. Dispp. Giesl. Disp. XIII. §. 7. pag. 187. Gustare, ait, heis (l. c. ad Ebr.) significat frui (quadantenus) & cognoscere, uti etiam sumitur, Psal. 34. v. 9. & i. Petr. 2. v. 4.

LXV. Ex parte voluntatis autem prægustum hunc importare AMOREM Dei, ut summi Boni nostri, docuit inter alios B. Gerhardus, quando in Medit. SS. Medit. IX. scripsit: *Amor Dei est currus Eliae ascendentis in cælum: Amor Dei jucunditas est mentis, paradiſus animæ, excludit mundum, vincit Diabolum, claudit infernum, aperit cælum.* Ad eundem vitæ æternæ prægustum pertinere etiam SPEM vitæ æternæ, probari solet ex Rom. VIII. v. 24. ubi de his, qui vers. præc. dicebantur habere primicias Spiritus, deinceps dicitur, quod spe salvi facti sint: ac B. Gerhardus in Comm. ad h. l. p. m. 260. notat: *Quemadmodum Israëlitæ ex primitiarum oblatione spem concipiebant reliquæ segetis suo tempore fruendæ: sic credentes ex donis Spiritus Sancti concipiunt spem gaudiorum cœlestium, quæ erit plena messis.* Similiter, quod Ebr. VI. vers. 5. dicitur de gustu virtutum futuri seculi; cum loco cit. ad Rom. conjungens Balduinus, Dis. VII. in Ep. ad Ebr. Thes. XV. de Apostasia p. 1589. scribit: *Hæpiti in hac vita spe gaudiare & ad finem usque hac spe sustentari solent, unde & spe salvare dicimur.*

LXVI. Frequentissimum autem est, quod gustus ille exponitur per perceptionem interni & spiritualis GAVDII in Spritu S. Ita Flacius in. Not. ad Ebr. VI. vers. 4. *Virtutes futuri seculi, ait, (quarum gustus l. c. indicatur) sunt illud ineffabile piorum gaudium ex verbo & Spiritu S. nobis proveniens, qui vere est gustus quidam bonorum ac efficacia venturæ illius vitæ.* Conf. BB. Osiandrum &

& Hunnium in Comm. ad Matth. XVII. qui gustum regni Dei seu vitæ æternæ, discipulis in monte Tabor concessum, de sensu gaudii electorum aut prægustu gaudii cœlestis exponunt: ad quem, tenuem licet Petrus cunctorum oblitus fuerit, quæ in hoc mundo cara habuerat, & mansionem in monte facere, ibique nunquam non com morari gestierit. Conf. B. Chemn. in Harm. c. LXXXVII. p. m. 1675. B. Gerhardus Comm. in Matth. p. m. 752. adducit locum Augustini in Soliloq. Unam ille stillam dulcedinis gustavit, & omnem aliam fastidivit dulcedinem. Quid putas, dixisset, si magnam illam multitudinem dulcedinis tuae gustasset, quam obscondisti, o Deus! timentibus te. Conf. eund. Gerh. p. III. Homil. p. 1279. B. Feuerborn. T. VII. Dispp. Giess. Disp. XIII. §. 8. p. 187. & Disp. XVI. §. 216. p. 408. B. Meyfartum L. I. de cœl. Hieros. c. III. qui exempla talis prægustus vitæ æternæ producit martyres, inter exquisitissima tormenta doloresque corporis, summæ tamen hilaritatis signa exhibentes; Laurentium, Vincentium, Joh. Hussum. Addatur Lucas Pollio Conc. II. de Vita æterna p. 47. b. seqq. ubi. scintillam gaudii a Spiritu S. martyrum animis infusam, prægustum aliquem vitæ æternæ illis fuisse dicit, cuius beneficio in medio tortorum confirmarentur, juxta dictum Prophetæ: Consolaciones tue letificarant animam meam: quam in rem etiam Augustinus in soliloque ad Deum dixerit: Tua dulcedo craticulum beato Laurentio dulcem fecit &c.

LXVII. Neque vero inter Auctores hactenus memoratos sententiarum quædam discrepantia est: quamvis alii prægustum beatitudinis in cognitione, alii in amore, alii in spe, alii in gaudio spirituali, consistere dicant. Qui enim gustare idem dicunt ac cognoscere, non inficiantur, verum aliquando expresse monent, Hebraicum hunc esse, quo verba sensuum ponuntur, nec tamen subsequentes motus excluduntur. Ita Feubornius l. c. ex Flacio. Et Dorscheus exponens locum Ebr. VI. verbum sensus, ait, non nudam sensionem, sed & motus annexos denotat. Qui autem gustum illum in casu recto de amore, spe aut gaudio exponunt, supponunt cognitionem intellectus circa objecta amoris, spei aut gaudii occupatam: cum voluntas non feratur in incognitum.

LXVIII.

LXVIII. Illud nonnihil difficultatis habere videtur, quod quidam occasione loci *Cap. VI.* ad Ebr. *Qui gustaverunt virtutes futuri seculi;* docuerunt, fideles in hac vita beatitudinis cœlestis in altera vita, non tantum aliquam speciem, sed ipsas met virtutes, & bona ipsa cœlestia percipere, imo intimis veluti medullis excipere, ac si delicias illas de ligno vitæ, *Apoc. II, 7. 17.* manna absconditum & aquas vivas fluvii crystallini de throno Dei & Agni procedentes degustarint, iisdemque se refecerint. *Apoc. XXII, 7.* περιγευσμα & περιποτισμὸν suavitatis bonorum cœlestium sentiendo & experiendo. Sed quando certum est, hypothesin Quakeris receptam de visione Dei intuitiva in hac vita fidelibus conferri solita, non solum non probari illis, sed refutari: non est, cur verba illa nostræ & aliorum nostratium sententiae obesse putentur. Nam & hoc potius observandum, proferri talia in oppositione ad Reformatorum aut Calvinianorum sententiam, qui, ut veram de fide περιστασίων doctrinam declinare possint, verba Apostoli de *prægusto virtutum futuri seculi* sic exponunt, quasi non denotetur interna ac spiritualis quædam operatio Spiritus S. atque ejus sensus aut perceptio in animo hominis sed qualemque initium, species aut simulacrum fidei, a fide vera ac plena distinctum. seu *levis & tenuis quidam gustus aut cognitio suavitatis vitæ eternæ, quæ non habeat adjunctionem immutationem voluntatis ad diligendum Deum pro tanto beneficio;* quemadmodum Piscator statuit: ad cujus erroris exclusionem; seu in oppositione ad illum, negatur, illos, de quibus Apostolus loquitur, *tantum speciem aliquam beatitudinis percepisse;* quippe qui ipsa bona cœlestia inimis medullis percepérint; quod etiam deinde exponitur de *gusto donorum cœlestium per veram fidem & agnoscitur, fidem a visione intuitiva distingvi.* Nempe quamvis cognitio hujus vitæ, quæ abstractiva est, aut per speculum sit; plurimum differat a visione, quæ sit facie ad faciem: convenient tamen in esse supernaturali ac dependentia a peculiari, benigna ac vires nostras naturales transcendentem operatione Dei in nobis: convenient etiam, quod utrinque cognitione non est otiosa, sed amorem, aliasque actus voluntatis secum

secum trahit: denique quod utrinque circa Deum tanquam bonum summum aut finem objectivum animus hominis occupatur, licet actus ipsi hujus & alterius vitæ, circa Deum tanquam summum bonum occupati, inter se recte distingvantur ac distingvi omnino debeant. Quæ quidem ad consensum Nostratum ostendendum & occasionem cavillandi adversariis præcidendam dicta sufficient.

LXIX. Cæterum quod in hactenus recensitis actibus intellectus & voluntatis revera consistat prægustus aliquis vitæ æternæ in vita præsente citra difficultatem ostendi potest. Certum est, Deum esse ultimum illud & plane summum bonum, quod a se est, & a quo res aliae omnes bonitatem suam habent: quodque proinde propter se, non propter aliud expetendum est, & quo obtento appetitus hominis satiatur & quiescit, seu homo beatur. Certum etiam est, hominem Deo velut summo bono, & ad consequendam in eo beatitudinem, *potiri* per operationem intellectus, seu *cognitionem* perfectissimam, qua homo Deo conjungatur: eundem frui Dei per actum *Amoris* intensissimum, quo ei, tanquam bono suo cognito, inhæreat, propter ipsum: unde resultat *gaudium*, seu blanda voluntatis in bono præsente acquiescentia. Confer, quæ diximus §. VII. In quo igitur alio collocabimus prægustum beatitudinis, quam in actibus circa Deum, summum Bonum nostrum, in hac vita occupatis, atque analogam quandam ad actus vitæ alterius, in quibus ultima beatitudo consistit, habentibus? Nempe sicut homo peccator in hac vita Deo tanquam Bono summo quodammodo potitur per actum Fidei in Christum, qua Deo reconciliatur; ita certum est, eum hac ipsa operatione eo perduci, ut impetrata remissione peccatorum, Deum gratia sua sibi intime præsentem, propitium, faventemque & plenioris post hanc vitam felicitatis consequendæ causam, cognoscat: qui prægustus est ipsius visionis beatificæ aut intuitivæ, in vita altera locum habituræ. Quando autem homo Deo per Christum reconciliato per actum Amoris in vita inhæret propter ipsum, & cum Davide dicit: *Quis mibi*

G

in

in cælis præter Te, ô Deus? & præter Te nolo (quenquam) in terra. Ps. LXXII. vers. 25. *Tantummodo in Deo conquiescit anima mea: ab ea salus mea est,* Psal. LXII. v. 2. sane hic prægustus est ejus amoris, quo beati post hanc vitam Deo perfecte inhærebunt ac fruentur. Denique quando homo in Dei per Christum propitiū ac plenam beatitudinem aliquando collaturi contemplatione jam in hac vita occupatus, ipsam beatitudinem, ut bonum, absens quidem atque arduum, possibile tamen & quod se obtenturum credit, ita appetit, ut interim pascat animum in beatitudinem illam posthac consequendam intentum, & collatione boni spiritualis hujus vitæ certiore factum: ecce prægustum gaudii, in vita altera consequendi! ecce primicias mellis optimæ aliquando secuturæ!

LXX. Verum hæc fortassis vulgaria nimis videntur & sordent illis, qui singularia querunt, ac talem prægustum beatitudinis, qui hominibus per ἐνσάσιν quandam contingat, & revelationes novas rerum ex Scriptura per necessariam consequentiam non deducendarum importet.

LXXI. Forte etiam hoc spectare videtur, (1.) quod B. Lutherus scripsit in Explic. Cantici Mariæ seu *Magnificat* T. I. Altenb. fol. 758. a. Mariam in verbis. *Magnificat anima mea Dominum*, dicere voluisse: Es schwebt mein Leben und alle meine Sinne in Gottes Liebe/ Lob und hohen Freuden/ daß ich mein selbst nicht mächtig/ mehr erhaben werde/ denn ich mich selbst erhebe zu Gottes Lob; & addit: wie denn geschicht allen denen/ die mit Göttlicher Süßigkeit und Geist durchgossen werden/ daß sie mehr fühlen/ denn sie sagen können. Præterea quoque (2.) non pauca memorantur exempla, testimoniis hominum fide dignorum comprobata, quod piis, fidelibus ac devotis quibusdam Christianis, masculini pariter ac foeminei sexus, paulo ante beatam mortem, cum animæ a corpore discessuræ, jamque cœlo, quam terris viciniores, certe magis intentæ essent; peculiares visiones ac revelationes vel in somno vel vigilantibus obtigerint, quibus se in Paradiso aut horto amœnissimo

nissimo esse, aut sanctos Angelos lecto adstante, cantus eorum dulcissimos se audire, aut ipsum cœlum velut regium Deithronum, Christumque glorificatum cernere sibi visi fuerint. Quem vitæ æternæ in hac mortali vita dulcem prægustum, non autem meras speculationes aut imaginationes corruptæ vi morborum phantasie fuisse, judicant Theologi Lubecenses, Hamburg. & Liueburgenses P. I. *Der Lehr- und Schutz-Schrifft wider den Gethm. Offenb. Patron.* p. 335. seqq. & exempla varia ipsi adducunt: v. g. *Stephani Act. VII.* Presbyteri cujusdam, qui Cypriani Collega fuerit; Theodori martyris, tempore Juliani Imp. & recentia plura ex variis Scriptoribus collecta: quibus, si opus foret, etiam alia possemus addere, non incertis relationibus nobis cognita.

LXXII. De quibus ut recte judicetur, sciendum est, utique prægustum beatitudinis habere suos gradus ac differentias, ac dari alium quidem *communem* fidelibus, cuius omnes possunt fieri paricipes & per ipsum fidei sensum participes fiunt: qualis est ille quem §. XLVI. descriptimus; atque eo pertinere credimus loca Ebr. VI. v. 4. & I. Pet. II. v. 3. alium vero *rariorem* ac peculiari Spiritus S. gratia collatum: ubi rursum vel imagines quædam phantasie dormientium aut vigilantium supernaturaliter objiciuntur; vel sine istis, sanctæ quædam cogitationes in intellectu, ac motus in voluntate singulariter excitantur: atque huc referenda sunt, quæ §. proxime præced. indicavimus exempla. Ita ante nos, approbantibus & laudantibus Theologis Argentinensibus *B. Dorscheo*, & *B. Dannhauero*, in Libro supra §. II. citato, cui titulus *Aurora*, sive *Prægustus vitæ æternæ*, docuit *B. Israël Murschelius*, qui Cap. II. descriptionem internæ illius voluptatis animæ tradens, atque inter cætera num. VI. p. 72. exponens, quod sit *motus* quidam *subitaneus*, qualem veteres dixerint esse *raram horulam brevem morulam*; quique sit quasi osculum divinum, momento illatum; aut suavissimus odor, cito afficiens, citoque deficiens; hac occasione monet, se loqui de *gaudio illo in virtute sua sublimiore*. Alias enim addit, *sicut quotidie manna cum rore decidit*; ita fideles quo-

tidie in fide Spiritus S. solarium & vim sentire ; & quemadmodum infans quotidie ex uberibus matris novas vires fugendo sibi contrabit ; sic hominem quotidie ex verbo Dei , tanquam uberioris spiritualibus vires novas vitæ spiritualis accipere. Et , quemadmodum Deus bonitatem & gratiam suam quotidie de cœlo manifestat , ut palpare eam & videre possimus ; sic ipsum se per verbum & Spiritum S. quotidie in cordibus nostris manifestare , ut dulcedinem ejus gystemus. In illis , quæ l. c. sequuntur , docet , motum illum proficisci ex liberali ac libero dono Spiritus S. qui ignem illum gaudii in alio magis , in alio minus excitet , pro suo , non nostro beneplacito : eoque refert , quod L. Osiander in Psalm. LXIX. scripsit : Gaudium spirituale in alio maius est , in alio minus : & alio tempore majus est , alio minus , quia adbuc circumferimus veterem Adamum. Denique docet , quanto profundius homo in agnitionem magni amoris & beneficiorum Dei immittitur , tanto magis eum amare Deum , tanto magis gaudere in Deo ; adeoque gaudium illud spirituale mensuram capere ab amore Dei amati. Nec tamen mutat , quod dixit , liberum hoc esse Spiritus S. donum , pro suo , non nostro , beneplacito collatum.

LXXIII. Itaque juxta hactenus dicta non solum facilius intelligitur , quod diximus ; dari gradus ac differentias prægustus beatitudinis , verum & illud , quod B. Lutherus docuit , homines divina dulcedine ac Spiritu perfusos non tam agere , quam agi : plus sentire , quam enunciare possint. Nam & illa , quæ supra diximus , vulgaria aut levia posse videri , si actu ipso præstentur , sublimitatem ac vim suam omnino ostendunt , quamvis ab aliis non expertis contemnantur. Et præterea non negatur , dari gustum bonorum spiritualium præstantiorem , qui communem & quotidianam fidelium sortem excedat , cuius beneficio anima hominis , liberaliore Spiritus S. beneficio ad amoris aut bonitatis divinæ perceptionem seu cognitionem singularem evecta , ipsaque suo amore inhærens Deo , gaudium quoque intensius experiatur.

LXXIV. Cæterum , quod ad *ecstasim* illam attinet , sunt , qui distingvunt inter *ecstasim intellectus* , qua huic repræsentantur cognitiones rerum admirabilium , quæ eum supra vires naturales

rales suspensum teneant : seu qua noster intellectus , mediante speciali claritate divinitus concessa , incipiat contemplari mysteria divina , ex contemplatione minime ordinaria , seu longe sublimiore , qua majorem pulchritudinem in illis deprehendat , quam sibi imaginari potuerit ; (quam etiam ecstas in admirationis vocant :) & ecstas in voluntatis , per quam anima , cappa amore cœlesti , vibret & transferat se in Deum , derelinquens inclinationes & propensiones suas terrenas , atque intrans hoc modo in raptum fruitionis , affectionis sive unice & potenter se jungat bonitati divinæ . Credunt etiam , has duas facultates inter se quidem communicare suos raptus , dum intuitus pulchritudinis inducant nos ad amorem ejusdem pulchritudinis , & amor faciat nos illam contemplari : non tamen eas ita inter se esse colligatas , quin una esse possit sine altera ; ac boni Christiani plus aliquando habere possint amoris , quam habent cognitionis . Vid . Franc . de Sales , Lib . VII . de Amore Dei cap . III . & seqq .

LXXV . Hoc certum est , quod homines etiam simpliciores , fideles tamen , & quorum intellectus ex imperio voluntatis pie affectæ determinatur , ut objectis obscure cognitis firmiter & constanter adhæreat ; prout in supernaturalem credendorum assensum per vim & efficaciam Spiritus Sancti tanto facilius moventur , quanto minus indulgent spinosis dubitationibus ; ita etiam virtute supernaturali ac libera Spiritus S . ad ardentiorem amorem bonorum spiritualium sibi exhibitorum moveantur , eaque tanquam sua ac præsentia , aut ex præsentibus pendentia atque aliquando consequenda , sic amplectantur , ut se ipsis superiores , aut sui ac rerum hujus vitæ oblii , in bonis illis defixi hæreant , ac suavisime affiantur , quamdiu actus ille supernaturalis non impeditus durat .

LXXVI . Circa ecstases autem illas , præsertim intellectus , magna cautela opus est , ne pro divino opere ac beneficio agnoscamus & amemus , quod naturale , vel naturæ vitium , vel mali Spiritus illusio est : quod etiam Franc . de Sales ipse l . c . diligenter monet . Affectare ecstases intellectus & cum Val .

*Weigelio optare, ut vel ad horæ dimidiae spatiū fias truncus; (D
möchte ich ein Kloß sehn nur eine halbe Stunde / ich würde ein
Prophet und Apostel / in Postill. Dom. XII. Trinit.) a Christia-
nis moribus & exemplis prorsus alienum est: eaque ratione
potius Diabolo via aperitur, ad seducendas animas credulas &
periculo sese offerentes, prout exemplis Gentilium, Pontifi-
ciorum & Anabaptistarum constat. Sed hæc pro nostri insti-
tuti ratione prosequi ulterius non licet. Videri tamen pos-
sunt, quæ scripferunt Theologi Lub. Hamb. & Lüneb. in aus-
föhrl. Bericht §. 297. seqq. p. 150. seqq.*

LXXVII. Quamvis igitur negare non audeamus revela-
tiones singulares omnes, quibus Deus homines fideles de gra-
tia sua & secutura beatitudine certiores reddat, quarum e-
xempla non pauca extare audivimus & confessi sumus: tamen
hæc rariora atque extraordinaria, non tam promissa esse, quam
arcano Dei consilio & abundantí bonitate conferri solere fa-
teri cogimur. Moribundis etiam talia contingere, magis cre-
dibile est, qui velut in limine vitæ beatæ constituti, sensum e-
jus abundantiorem percipient; quam viventibus ac valenti-
bus. Atque inter eos, qui morti proximi sunt, martyribus &
afflictioribus aliis, præsertim his, qui tentati saepius, ac fidei
exercitamentis ardenteque vitæ æternæ desiderio præparati
sunt; prægustum illum singularem frequentius, quam aliis,
conferri, exempla haec tenus docuerunt: quamvis ut libertati
summi Numinis limites ponamus; utique religioni nobis esse
debeat.

LXXVIII. Patet autem ex hac tenus dictis, quid respon-
dendum sit ad quæstionem; utrum prægustus vitæ æternæ no-
bis a Deo conferatur *immediate*? an *mediante verbo*, tanquam
organo, aut instrumento? Certum est, verbum Dei, quod &
verbum Scripturæ dicimus, exhibere nobis doctrinam de
bonitate Dei plane stupenda, & amore erga genus humanum,
deque multis ac singularibus atque omnem rationis humanæ
captum transscendentibus beneficiis, per Christum mediato-
rem nobis exhibitis, æternæ beatitudinis nobis conferendæ
causa,

causa. Certum autem & illud esse debet, quod per verbum hoc, tanquam per organon, divina concurrente virtute efficiat ac salutare, vires spirituales (ad assentiendum, amplectendaque bona exhibita, ad inhærendum illis atque acquiescendum in his, quæ præsentia sunt, tanquam causis futurorum;) non solum conferantur, sed & collatæ roborentur; atque augeantur: ut adeo, si de prægustu illo beatitudinis, fidelibus in hac vita communi sermo sit, non dubitemus afferere; eum verbo illi, tanquam causæ instrumentalis, originem suam debere. Ita enim & Hieronymus in Epist. ad Paulinum de legenda Scriptura (quæ vulgo nomine Prologi Galeati in libros Scripturæ celebratur) cap. 8. Tom. III. Op. f. m. 340. c. 2. *Oro te,* ait, *frater charissime, inter hæc rivere, hæc meditari, nihil aliud nosse, nihil aliud querere; nonne videtur hic tibi jam in terris regni cœlestis habitaculum.*

LXXIX. Imo ne *Sacra menta* quidem hic excludimus, ac non tantum *Baptismum*, etsi in infantia collatum; verum etiam æque aut magis, *Sacramentum Cœnæ*, quod alias Confirmationis dicitur, dum fidei robur addit hoc ipso cognitionem bonorum spiritualium, ac spem vitæ æternæ pleniore, gaudiumque ingens accendere aut intendere, credimus. Quam in rem digna sunt lectu quæ Murschelius in laudato Tractatu de *Aurora* seu Prægustu vitæ æteruæ scripta reliquit Cap. IV. & seqq. usque ad XIII. ubi prolixè ostendit, *gaudium illud sublime,* in quo consistat prægustus vitæ æternæ, *accendi, nutriti, & conservari in nobis per revelationem magni amoris Divini in nobis:* hanc autem obtingere mediante *Evangelio*, tanquam *speculo amoris divini, in facie Iesu Christi: seu in quatuor operibus principalibus nostræ redemptionis: Incarnatione, Passione ac Morte, Resurrectione, & Ascensione Christi,* atque in his fundata copia promissionum divinarum; quibus accedant Sacra menta *Baptismi & S. Cœnæ:* quin imo ipsum devotæ *Orationis* exercitium, quibus mediantibus, cœlesti illo amore & gaudio perfundatur homo Christianus. Quanquam enim ille termimo materiae improprie sic dictæ ex qua, non autem causæ organicæ, in eam rem utatur; facile tamen, *ubi*

ubi opus foret ostendere possemus, eum in re ipsa a nobis non differre.

LXXX. Quod si aliquando, præter prægustum fidelibus communem & ordinarium, extraordinarius quis ac singularis, de quo §. LX. actum est, uni alterive fidei contingat, quem proxime a verbo aut Sacramentis proficiisci non apparet: hoc tamen neque obstat ei, quod ordinarium est; nec negari potest, a verbo & sacramentis: unde fides pendet, nihilominus suo modo dependere: de quo alias, occasione controversiarum cum Enthusiastis, luculentius agendi locus est. Interim saltem hoc relinquitur, quod prægustus ille non fiat sine verbo interno, ac speciebus intelligibiliibus, vel mediante verbo externo, vel mediantibus imaginibus phantasiæ oblatis, vel per immediatam illuminationem intellectui impressis: adeoque ab ipsa intuitiva Dei visione, quæ vitæ alterius est, plurimum differat.

LXXXI. Paucis etiam de eo videndum: an? & qua ratione prægustus vitæ æternæ *ad corpus* hominis fidelis sese diffundat? cuius quæstionis, §. XXI. indicatæ, decisionem hucusque distulimus. Falsum utique est, spiritualem illam objecrorum supernaturalium perceptionem, *ad corpus*, quod materiale est, formaliter pertinere. Sed nec dici potest, perfectiones illas corporis, quæ in altera vita locum habebunt, atque ad integratatem beatitudinis pertinent; (quarum §. VII. mentionem fecimus;) videlicet impassibilitatem, agilitatem, claritatem, jam in hac vita anticipando conferri, & sic beatitudinem prægustari. Imo ne de his quidem hic sermo est: ut ex dictis constat. Veruntamen quia magnum atque arctissimum est animæ cum corpore, dum huic illa conjuncta est, commercium: ac non solum, quando mens contemplationibus rerum sublimium attentius vacat, sensus externi quodammodo quiescere solent; sed & quando voluntas bonum aliquod, etsi immateriale ac supernaturale, amando complectitur, ac de eo gaudet; fieri potest, ut etiam *spiritus* animales, qui sunt in corpore, in consensum vocentur, ac leviter commove-

moveantur. Neque ergo videtur omnino negandum esse, quod actus illi animæ rationalis, in quibus prægustus beatitudinis formaliter consistit, etiam corpus in participationem aut communionem quandam vocent: quatenus vel inhibent apprehensionem objectorum sensibilium ac satis propinquorum, per organa seu partes corporis ad percipenda illa dispositas, alias percipiendorum; vel in corpore alterationem aut motus quosdam secum aut post se trahere possunt.

LXXXII. Quemadmodum igitur *Prov. Cap. XVII. v. 22.* dicitur: *Cor lætum benefacere, ut medicinam. & Cap. XV. v. 13.* *Cor lætum decorare faciem;* id est animum ex boni amati præsentis sensu & fruitione, suavi voluptate perfusum, spiritus vegetos sanguinemque nobilem gignere, atque id præstare, ut decora sit vultus atque habitus totius compositio, frons exorrecta, oculi micantes, genæ rubicundæ, labia ac membra reliqua formam bonam aspectuque jucundam referant: prout ὡραὶ Β. Geierus in Comment. idque non tantum valere dicit, quando cor gaudet objecto carnali, sed *primario nobis bisisti conscientiam bonam, ubi homo de Dei sui reconciliatione ac favore filialiter certus, gaudium concipit ex hac sui cum Deo unione.* Et quando David orat *Psal. L1. v. 10.* *Audire me fac (Deus) gaudium, & letitiam, & exultent ossa, que contrivisti:* laudatus interpres ossa exultare docet, quando non vultus tantum exterior præse fert letitiam, sed ubi ex animo lætamur toti, ut omnes quasi fibra ac ossa suavitatem illam animi lætantis simul persentificant, motuque suo ac gestibus externis testentur internum illum mentis statum. Qua ratione etiam cum Psaltes *Pf. LXXXIV. v. 3.* dicit: *Cor meum & caro mea exultant ad Deum vivum;* verba sic exponit ille: *Quotiescumque post seria mea desideria compos reddor votorum, atque in Spiritu tuas gusto, Domine, delicias, tunc ad te prægaudio exclamo, canto &c.* Sic in eo, quem tractamus, prægustu beatitudinis neutiquam negandum esse videtur, quod & corpus hac ratione in participationem gaudii perveniat, idque videtur exemplis martyrum ac fidelium aliorum, præsertim qui sub finem hujus vitæ insi-

H

gnio-

gniorem vitæ æternæ πεποίησμον capiunt, fatis manifeste probari.

LXXXIII. Verum hic probe attendendum est, ne pro his rationali animæ congruis motibus, tremorem ejusmodi substituas aut substitui patiaris, qui epilepticis aut maniacis aut obsesfis magis quam usu rationis pollutibus convenit: & phantasiam corruptam, aut Spiritum vertiginis auctorem potius arguant, quam Sanctum Dei Spiritum, qui gratiæ suæ donis non tam corrumpit naturam quam perficit, atque εὐσχημοσύνην in omnibus Christianorum actibus elucere, ac τὰ σεμνὰ καὶ τὰ εὐφημα, quæ gravitatem sanctam spirant ac boni nominis sunt, exprimi jubet. 1. Cor. XIV. v. ult. Pbil. IV. v. 8.

LXXXIV. Denique de Fine, quem Deus prægustum Beatus in conferens intendit, breviter agemus. Est autem ille 1. confirmatio fidei nostræ, qua credimus vitam æternam: Ubi simul includitur confirmatio fidei nostræ, quatenus objectum ejus est Bonitas DEI seu benigna voluntas, quæ terminatur ad nostram salutem. 2. Ut abducantur animi nostri a desideriis ac voluptatibus hujus mundi: Quippe infra præstantiam ac dulcedinem boni istius longe subsistentibus: ac potius 3. incendantur ad desiderandam ardenter vitam æternam; seu plenam DEI, tanquam summi boni, consecutionem ac fruitionem: Interim 4. aduersa quævis in hac vita *equo animo tolerent*, decertitudine securæ felicitatis ac gloriæ confirmati: quæ sunt verba Gerb. L. de V. Æ. §. 19. p. m. 744. Denique 5. ut salutem ipsam aliquando consequamur; ac 6. divinæ bonitati; & hic & in omnem æternitatem, seu constet gloria.

LXXXV. Atque ex his facile nascuntur præcepta præxeos Christianæ, quibus usum hujus doctrinæ ostendamus, memores promissi nostri §. V. facti. Scilicet in ipso fine, quem Deus heic intendit, includuntur non pauca a nobis præstantia, aut ad actus vitæ Christianæ deducenda. Ut tamen de his, quatenus ex hactenus traditis in hac Dissertatione fluunt, paulo plenius constet, sequentia notari possunt enthymemata:

I. Dan-

1. Dantur prægustus viæ æternæ th. II. III. & IV. Itaque qui gustandi facultatem habent, ne gerant sese velut sensu carentes aut ratione. Sed quæ retro sunt, obliviscentes, ad ea, quæ priora sunt, seipso extendant &c.

2. DEUS est auctor prægustus illius. th. X. Hominum est, vel ideo in pretio habere bonum Θεόσθοτον: quod tanto præstantius est, quanto major est, qui donat.

3. DEUS sua bonitate ac favore gratuito impellitur, ad illum nobis concedendum. th. XII. Nostrum est, hinc agnoscere, quam suavis sit Dominis: ei gratias agere, ac celebrare nomen ejus.

4. Christus beneficium illud sua obedientia nobis promeruit. th. XIII. Amemus ergo illum, qui nos prior dilexit.

5. Confertur prægustus V. Æ. mediantibus verbo & sacramentis th. XVI. & LXIV Sint nobis proinde eloquia Dei dulcia, præ melle, & cunctis, quæ sensus oblectant. Nec pigeat meditari in lege Domini die ac nocte. Celebrentur cum devotione sacramenta, tanquam visibilia invisibilis gratiæ media.

6. Prægustus ille bis obtinet, qui conversi & cum Deo reconciliati sunt. th. XVII. Quod si terrena tibi multum placeant, & curva sit in terras anima, cœlestium inanis: cogita, te alienum esse a Deo, eumque tibi adversum.

7. Possunt, qui semel prægustarunt beatitudinem, tamen perire, th. XIX. Itaque qui gustavit, ne efferratur animo: qui stat, videat, ne cadat.

8. Beatitudinis Prægustus Intellectu & Voluntate percipitur. th. XX. & XLVI. Pudeat vero eos, qui nesciunt animi imperio, corporis servitio uti, verum vitiis corporis animalium quoque una prægravant, & humi affigunt auræ divinæ particulam.

9. Diffunditur tamen prægustus ille ab animo in corpus, th. XXI. & XXIV. Itaque detur opera, ut corpus nostrum tanquam templum Spiritus Sancti sanctum sit, & membra nostra sint justitiae.

10. Prægustus beatitudinis non infert ipsam beatitudinem, sed futuram pollicetur. th. XXIV. seqq. Quod si tamen tam suaves sunt primitiae; messis ipsa vero multo magis opima ac dives succedit: tanto magis in nobis vitæ futuræ desiderium crescere fas est.

11. Prægustus V. Æ. lucem spiritualem seu cognitionem rerum supernaturalium importat. th. LII. Nisi nativam cœcitatem & corruptionem intellectus agnoscas, ac temeraria iudicia reprimas, non impetrabis illum.

12. Decet autem illuminatos, ut tanquam filii lucis ambulent, & quotidie mentem excolant scrutinio atque observationia præceptorum Dei.

13. Amorem Dei importat prægustus ille. th. LIII. Moratur ergo in nobis φιλαυγία inordinata, amor mundi ac deliciarum ejus.

14. Spem quoque firmiorem beatitudinis ille confert. th. LIII. Hanc ut impetremus, necesse est, ut de nobis ipsis desperemus, nostræ dignitati virtutique nihil tribuamus.

15. Cæterum ne angamur dispendio bonorum hujus vitæ fugacium, quando spes certa supereft perfectiorum ac perennium secutrorum.

16. Gaudet animus prægustans beatitudinem. th. LIV. Ideoque absorbendæ sunt vitæ præsentis amaritudines. Neque fas est, ut indulgeamus doloribus mundi, qui mortem afferunt: sed quasi dolentes, semper gaudeamus.

17. Potiri Deo in hac vita per fidem licet. th. LV. At servare, ne perdas, quotidianæ solicitudinis res est.

18. Frui quoque illo per amorem, & in eo conquiescere contingit. th. ead. At cavendum, ne curis hujus seculi quies turbetur ac definat.

19. Dantur gradus prægustus V. Æ. th. LX. Sed prima optantem, pium est in secundis tertisque, ex voluntate Dei, consistere.

20. Mo.

20. Motus gratiæ abundantioris non semper æque sentiuntur. th. LX. Sic amor quidem Dei perpetuus mutui amoris constantiam exigit: at beneficiorum singularium inæquitas fastidio nostro occurrit, ac desiderium gratiæ pariter & gloriæ acuere debet.

21. *Quapropter, fratres potius operam date, ut vocationem & electionem vestram firmam efficiatis: hæc enim si feceritis, non labemini unquam: siquidem ad hunc modum abunde subministrabitur vobis introitus in aeternum regnum Domini nostri & Servatoris Iesu Christi: monente Petro. II. Ep. I. v. 10.*

22. Datur prægustus beatitudinis, fidelibus communis. th. LX. Itaque unus omnium sit amor, quo corda nostra inter se copulentur, cum spe plenioris & æternæ conjunctio-
nis in vita altera.

23. Datur autem & excellentior ac rarer prægustus V. Æ. quo homines aguntur magis, quam agunt. l. c. Atque is abnegationem nostri, & renunciationem propriæ concupiscentiæ nobis commendet, ut per omnem vitam Deo dediti, ac voluntate nostra ipsius voluntati submissi vivamus, crucifigen-
tes carnem cum affectibus & concupiscentiis, ut non tam nos vivamus amplius quam Christus in nobis.

24. Non solum profectioribus in notitia sacra, sed & simplicioribus, beneficium prægustandæ beatitudinis Deus largitur. th. LXII. Scilicet non est προσωπυληψία apud Deum. Atque eorum est, qui sapientiores sibi videntur, ut caveant, ne simpliciores contemnant, qui facile ipsos antecellere possunt.

25. Imo quia sublimium mysteriorum cognitio quædam absque sanctitate voluntatis esse potest, th. ead. notandum est illud: *si babeam prophetiam, & noverim mysteria omnia, omnemque scientiam, charitatem autem non babeam, nihil sum i. Cor. XIII.* Multi enim aliquando dicent: Domine, Domine, nonne per nomen tuum prophetavimus? quibus ille respondebit: Nunquam novi vos, Matt. VII. v. 22. 23.

26. Revelationes extraordinariæ veræ a falsis difficulter distingvuntur. th. LXIII. Itaque ne fidamus cuivis spiritui: neque intemperantius desideremus apparitiones; contenti lege & testimonio.

27. Fideles moribundos recreat Deus prægustu beatitudinis. th. ead. Tanto minus amarum sit mori; quando Dominum tam bonum habemus.

28. Interim dum dissolvi cupimus & esse cum Christo, non tamen grave sit expectare, donec hora Domini venerit. Et sit in silentio ac spe fortitudo nostra.

29. Gaudium spirituale, quod ab anima se in corpus diffundit, nonnunquam per actus externos decenter appetet. th. LXVII. Unde docemur, Christianos recte se distingvere ab hypocritis σκυθεωποῖς. Matth. VI, 18.

30. Finis ultimus collati a Deo prægustus beatitudinis est gloria Dei. th. LXVIII. Sit eadem ultimus omnium actionum nostrarum.

DE
**PRAEGVSTV
 DAMNATIONIS
 AETERNAE.**

SVMMARIVM.

§. 1. *Meditatio status damnationis*, homini Christiano multis modis proficua. Testimonia Chrysostomi, Bernhardi, Cyrilli Alexandri, Job. Geronis. Hinc occasio disputationis præsentis sumta §. 2. *Expli-
 catio terminorum*, *Damnationis & prægustus*: evolutio Metapho-
 ræ in posteriore vocabulo §. 3. *Rei significatæ summa*. *Passio* poti-
 us, quam *actio libera hominis* denotatur. §. 4. *Existentia talis præ-
 gustus* probatur, præter remissionem ad scripta Nostratium, ex vi
 oppositionis, dictisque Scripturæ. §. 5. Exempla Jobi, Pauli, Chri-
 sti. Bellarminus ex Job. Fero & Nic. Cusano correctus §. 6. Confe-
 runtur prægustus vitæ & damnationis æternæ, ex parte Intellectus.
 §. 7. Quo pertinet subtractio Gratiae Dei. Locus Jobi XXXIII, 8.
 & Psalmorum LXXVII, 8. XXII, 1. §. 8. Pertinet eodem positiva
Cognitio Dei irati & suæ miserie §. 9. Priori ex Jobi XXX, 20. de-
 claratur; § 10. Posterior ex I. Job. III, 21. §. 11. *Prægustus Damn.
 æt.* ex parte Voluntatis. §. 12. *Horror Dei* juxta Psal. XXII, 4.
 XXXVIII. 3. *Indignatio erga se ipsum*; juxta Psal. XXXVIII, 5.
Tristitia & Dolor ex Psal. XVIII, 5. Jes. XXI, 4. §. 13. *Conscientia
 male morsus*, huc spectantes, σενοχωρία Rom. II, 9. Bernhardus
 & Lutherus & D. Chytraeus de *Conscientia mala*, §. 15. *Apparitio-
 nes spectrorum*. §. 16. Exempla Presbyteri ejusdam, Crescentii Le-
 gati Pontificii & Jac Latomi. §. 17. *Corpus participans de prægu-
 stu D. Æ Loca Psalmorum XXXVIII. VI. XXXII. CII.* §. 18. *Cor-
 poris & animæ συμπάθεια*. §. 19. *Lacrymæ, Querela, sermones*,
 huc

huc spectantes. Dicta Psalmorum Jobi, & cum exemplo J. Minerii §. 20. Obnoxii huic prægustui quinam? §. 21. Homines *impii & impenitentes*. §. 22. Q. an etiam *Gentiles, Iudei, Mubammedani?* Ratio dubitandi. Resp. aff. §. 23. Exempla Tiberii & Neronis §. 24. *Fideles* etiam hujus prægustus capaces: licet intercedant *actus pravit.* §. 25. *Christus* damnationem gustavit. §. 26. sed sine peccato: neque proprie loquendo desperavit. §. 27. Non æque hoc referendi *Infantes, Maniaci, Phrenetici.* §. 28. Attamen *Melancholici* §. 29. an etiam *Muti & Surdi*, ab utero tales? Non videtur plane negandum. §. 30. *Origo* prægustus damnationis, ex *Peccatis* hominum. §. 31. non *externis* tantum & atrocibus; verum etiam his, quæ *Ignorantia & Infirmitatis* dicuntur, ipsoque *originali*: licet remissis. §. 32. *Origo* ejusdem ex Lege. Dicta I. Cor. XV, 56. II. Cor. III, 6. Declaratio uberior. *Vis Legis divinæ. Jerem. XXIII, 29.* §. 33. Nec solum cum lex *predicatur aut legitur*, sed ex *reminiscencia* olim cognitæ, commovente *infortunio* aut *casu* peculiari. §. 34. præsertim seposita cognitione aut meditatione *Evangelii.* §. 35. *Origo* Prægustus illius a *Satana.* §. 36. Dicta Psal. XVIII. II. Cor. XII. Epb. VI, ex superioribus accommodata. Signa & effectus hujus operis *Satanæ.* §. 37. Quomodo Lege hic abutatur *Satanas.* §. 38. Q. Quomodo *Satanas agere* possit in *animam* humanam? difficultas quæstionis. *Satanæ Operationes* variæ mediantibus *objectis*; aut in ipso *corpore & phantasia* hominis §. 39. *Dei* in excitando prægusto damnationis *actus, efficiendo, permittendo, dirigendo.* §. 40. Ad primum pertinent *Legis opera.* §. 41. *Actuum peccaminorum*, qui prægustum illum ingrediuntur, Deus non est *auctor* §. 42. Subjicit autem homines prægusti illi per subtractionem *gratia.* §. 43. Deus in negotio tali, partim ut *Iudex*, partim ut *Pater*, agit §. 44. Acceditur ad Academicam tractationem, secundum *genera causarum.* §. 45. *Causa efficiens principalis*, quo sensu Deus sit, vel non sit §. 46. *Actus peccaminosos* si qui hic occurrunt, nec directe nec indirecte intendit Deus. §. 46. *Causa impulsiva interna*, ex parte *Dei*, partim *Justitia* ejus, partim *Bonitas.* §. 47. *Quænam* ex his spectanda respectu *castigationis impiorum.* §. 48. *Causa impulsiva externa* sunt hominum *peccata* §. 49. *Causa organica ex parte*

parte Dei, Lex. §. 50. Quo sensu Satanas sit causa efficiens. §. 51. Causa Impulsiva ex parte Satanae, interna & externa §. 52. Causa Demeritoria sunt homines ipsi. §. 53. Materia ex qua & Forma hic proprie nulla. Attamen materiale & formale. §. 54. Materia in qua sive subjectum. Quod & Quo: atque hoc primarium & secundarium §. 55. Causa Finalis ex parte Dei, respectu diversorum subjectorum varia. §. 56. Causa finalis ex parte Satanae. §. 57. Porismata practica ex præmissa tractatione.

§. I.

Pia inferni contemplatio , sive atrocium æternæ damnationis malorum & cruciatuum meditatio , cuivis Christianorum merito debet esse commendatissima : Ita enim non solum beatitudinis magnitudo rectius agnoscitur ; prout opposita juxta se posita facilius elucescere vulgo novimus ; verum etiam impii , deliciis hujus mundi impliciti , sed bonitate finis Theologiæ nondum permoti , gravitate pœnarum ab oculos posita , terrentur , & excusso securitatis torpore aut veterno ad solicitudinem sui excitantur . Est hæc meditatio probatissimum adversus quævis peccata antidoton . Quos enim innumerus ille atrocissimorum æternæ durationis suppliciorum cumulus , hominibus a Deo secedentibus destinatus , ab impietatis amore & pecandi libidine non detineat ? Est eadem ad sinceram pietatem ingens incitamentum ; scilicet , ut non timeamus eos , qui corpus occidere possunt , animam occidere non possunt , sed eum potius , qui animam pariter & corpus perdere potest in gehenna Matth. X, 28. Atque huc etiam plurima Patrum in hac meditatione occupatorum dicta collineant . Ita Chrysost. Homil. II. in 2. ad Thess. p. 1405. Regni non ita recordemur , ut gebenne . Timor enim promissione potentior est & efficacior . Et novi complures innumera bona promissa contempturos fuisse , si de supplicio securi fuissent ac liberati &c. Item : Nemo eorum qui Gebennam ante oculos habet , in Gebennam incidit . Nemo Gebennam contemnitum Gebennam effugiet . Nihil ita est utile , atque de Gebenna disse-

I

rere:

rere: quovis argento puriores nobis animas facit. Et Bernhardus in lib. de vita solitaria ad fratres p. m. 1021. *Descendamus in infernum viventes, ne descendamus morientes.* Sicut enim assidue contemplando revisere amant (piis) gaudia cœlestia, ut ardenter eæ appetant, sic & dolores inferni, ut horreant & refugiant. Et hoc est, quod imprecantur inimicis suis, orantes scilicet, ut descendant in infernum viventes. Cyrillus vero Alexandrinus in oratione de exitu animæ: *Gebennam timeo, quippe interminatam, exborreo tartarum, ut cui nimium infit calor; paveo tenebras, quoniam nihil admittunt lucis, formido pestiferum vermem, quoniam est perennis.* Gerson in lect. 33. in Canonem: *Felix terror transitorius; qui timorem æternum excludit.* Præbuit mihi eadem hæc meditatio occasionem altius expendendi doctrinam de Prægustu æternæ damnationis in hac vita: qua quidem opera etiam futurum credidi, ut appareat publice, quod in Academiis non tantum scholæ, quod ajunt, sed & vitæ discamus; dumque intellectum scrutinio rerum, quas Deus revelavit, excolimus, simul etiam voluntatis & affectuum emendationem & institutionem, quæ est in justitia, sectemur.

§. II. De prægustu autem damnationis actuero cum ex legi methodi ante omnia explicandi sint termini, paucis quæ hic pertinent declarabimus. Quemadmodum itaque *damnandi* verbo, in oppositione ad *ré absolvere*, adeoque sensu judiciali, utuntur Auctores: ut idem sit, atque, cognita causa lataque sententia, reum aliquem declarare ac pœnis subjicere; sic damnatio hoc loco & in foro Theologico, præsertim quando cum apposito *Damnatio Æterna* nominatur, malum illud insigne denotat, cui, qui reatum peccatorum sibi contraxerunt, coram tribunali divino sunt obnoxii: nempe oppositum beatitudinis æternæ, partim *privative*, quatenus carentiam omnium bonorum; quæ beatorum felicitatem ingrediuntur, importat: quæ carentia vocatur etiam *mors secunda*. vid. Apoc. II, ii. C. XX., 6. alias apud Scriptores Ecclesiaticos *Pæna Damni* audit: partim *positive*, sive contrarie, quatenus non nudam beatitudinis absentiam dicit, sed cruciatus positivos & colluviem

viem ingentein, sensumque malorum acutissimum continet. Cujus synonyma sunt: Status *opprobrii*, status *ignominiae*, *ignis æternus*, vid. Dan. XII, 2. Matth. XXV, 23. 46. dicitur etiam alias, *pæna sensus*. Terminus autem *Prægustus* quum non ita pridem in Dissertatione de *Prægusto æterne beatitudinis expositus* sit, benevolum lectorem eo ablegatum volumus: id solum hic repetentes, quod notiones *gustandi* & *prægustus* proprie ad sensus & ad forum physicum pertineant: quoniam τὸ gustare rerum materialium est; hic autem *prægustus* damnationis versetur etiam circa ea, quæ ad animam formaliter spectant, adeoque circa objectum immateriale, quale speciatim est *pænia damni*, quam vocant, i. e. totalis, omnium bonorum spiritualium, quibus animæ sanctorum recreantur ac beantur, & *sensus* doloris exquisitissimi, quo anima Deum iratum experita afficitur. Quemadmodum igitur alias in Scripturis S. frequentiore usu receptum est, vocabula sensuum ad intellectum & voluntatem atque harum facultatum operationes immateriales denotandas per metaphoram & ex vi similitudinis usurpare: ita & h. l. illud fit, & videri potest *Hiobi. XX, 25.* ubi *mori בְּנֵפֶשׁ מַרְאָה* in anima amara idem est ac mori in summo mœrore & angoribus gravissimis: prout & alias *amarum esse* & *amorescere* metaphorice calamitates magnas significat; sicut ingrata sunt gustui amara. Vid. B. *Glaßius Rhet. S. Tract. I. C. XII. p. 361. (1305.)* & *Edoard. Leigb. in Crit. S. voce מַרְאָה* P. I. p. 84.

§. III. Important igitur hi termini junctim positi, & ex vi vocis, & ex usu loquendi, intelligentiam & sensum pœnarum infernalium damni & sensus, sive privativarum & positivarum; non tam actum ejusmodi, quo equidem homo actu libero, animoque quieto, meditatur statum illum miserrimum impiis expectandum; quam tristiorum ac dolorosam perceptionem malorum istorum: quando scilicet homo videt (præprimis quidem in mortis agone, corpore omnibus pene viribus exhausto, attamen & alias) occurrere sibi sui peccata, illaque oculis mentis perlustrans, seipsum reum agit, sibi
I 2 ipsi

ipſi poenias promeritas denunciat, ac debita Gehennæ tormenta imminere sentit: accedit etiam nonnunquam apparitio spirituum malignorum, ad rapiendam animam paratorum, quæ imminutum dolorem excitat: de quibus post paulo distinctius videbimus.

§. IV. Ut autem rem ipsam non tam fangi, quam existere constet; et si neminem, qui τὰ ἔχατα, & inter illa infernum seu damnationem æternam alias agnovit & credidit, inficias iturum putemus; si tamen argumentis utendum sit, non solum provocare possumus ad varia scripta Nostratum, qui illum, tanquam rem seriam, quæque aliis obtigerit, aliis metuenda sit, justa atque erudita opera tractandum susceperrunt. Ex quibus in primis laudamus D. Chytraeum Lib. de Morte Æterna, Morlinum, Gesnerum, Vinarienses, Bakium ad diversa Scripturæ, Psalmorum cum primis, loca; Gerbardum in Harmonia, & alias, Meyfartum in höllischen Sodoma / Brunchorstum Libello peculiari von hohen Geistlichen Unfechtungen / Murschelium in Vespera occidentis gratiæ DEI, von Untergang der Gnade Gottes und Vorſchmack des ewigen Todes. Sed & ex vi oppositionis, sive quia prægustum beatitudinis dari, certum ac ſæpe ostensum est; facile ostendi posse credimus, dari ſimiliter prægustum status damnationis. Præterea præsto. sunt non pauca Scripturæ dicta, quibus prægustus ille indicatur, v.g. quod Hanna I. Sam. II. 5. dicit: Dominus facit descendere in infernum, & facit ascendere. Quæ verba ſic παραθεάζει L. Ofian der: Quos cœlesti gaudio perfundere decrevit: eos prius inferni terrores & horrores in conscientia ſentire ſinit: Quod David Psalm. XVIII, 5. dicit: Torrentes Belial me terrebant: Dolores inferni circum dederant me. Et plura alia, quorum in progreſſu diſtinctam faciemus mentionem.

§. V. Exempli autem loco adduci ſolent Jobus, qui quamvis DEO probatissimus, de ſe ipſo conqueritur cap. VI, 4. Sagittæ omnipotentis in me graviores ſunt, quarum venenum bibit Spiritus meus, terrores DEI instructi invadunt me. David itidem, qui paſſive lamentatur, sagittas Domini alte corpori ſuo infixas eſſe.

Pſ.

Ps. XXXVIII, 2. Et Paulus, cuius *carni infixum stimulum*, nihil aliud nisi prægustum hujus damnationis æteræ fuisse, rectissime censetur. *II. Cor. XII, 7.* Imo vero etiam huc suo modo referimus Christum patientem, sanctum quidem ipsum, *ἀνανοντὸν διπλαύτον*, sulceptis tamen alienis ac totius humani generis peccatis, in ara crucis, alta flebilique voce exclamantem illud *Psal. XXII, 1.* אָלֵי אָלֵי לְמַה עֹזֶב תִּכְרֵי *DEUS mi, DEUS mi*, ut quid me deseruisti: utpote quæ desertio nihil aliud erat, quam una cum externa carentia liberationis, interioris consolationis defectus, de quo potissimum conqueritur Christus, quod videlicet omni interiori a benignissimo Patre suo solatio destitutus, peccatorum totius mundi gravitatem sustinere beat, quibus Deus Pater, judex justissimus, offensus, non potuerat non irasci. *Atque hi sunt*, (inquit B. noster D. Job. Gerhardus in Harm. sua Evangelistarum c. XVI. p. m. 781.) dolores vere infernales, sentire scilicet se expositum esse omnis generis gravissimis calamitatibus, & nullam sentire in anima vivificam consolationem, & hoc vocat *Christus derelinqui a Deo*. Deus est summum gaudium, summum bonum, summa lætitia, adeoque ipsum cœlum, & derelinqui a Deo est derelinqui in summa tristitia, mærore, afflictione, inferno & omni malo. Unde quamvis Jesuitis quibusdam, & nominatim Bellarmino L. IV. de Anima Christi c. VIII. absurdum videatur, dolores infernales Christo adscribere; Nostrates tamen ex historia passionis, conjunctis aliis Scripturæ dictis edoceti, firmiter defendunt: & ex ipsis Pontificiis aliqui agnoscunt: nominatim Job. Ferus, qui lib. IV. Comm. in Matth. ad Cap. XXVII. p. 517. scribit: *Christus, ut peccatores liberaret, constituit seipsum in locum omnium peccatorum: non quidem furans, adulterans, occidens, &c. sed stipendum peccatorum, (quæ sunt frigus, calor, esurie, sitis, timor, tremor, horrormortis, horror inferni, desperatio, mors, infernus ipse) in se transferens, ut famem, fame, timorem timore, horrorem horrore, desperationem desperatione, mortem morte, infernum inferno vinceret.* Et Nicolaus Cusanus Lib. X. exercitat. *Passio Christi*, scribit, *qua major nulla esse potest, fuit ut damnatorum, qui magis damnari nequeunt, scilicet usque*

usque ad pœnam infernalem. Quod autem ad desperationem Christo attributam attinet, infra §. XXVI. quædam monebimus.

§. VI. Ceterum in pleniorum Prægustus hujus cognitionem facillime opinor descendemus, si oppositum vitæ æternæ prægustum animo repetamus, ut, quemadmodum alias Status corruptionis post lapsum, facta collatione cum statu primævo seu integritatis, & status ipse damnationis cum statu beatitudinis rectissime intelligitur; sic prægustus damnationis ex collatione cum prægusto beatitudinis rectius intelligatur. Consistit ergo prægustus damnationis in duabus præcipue partibus, juxta duas pœnarum infernalium classes, privativam scil. & positivam. Ad illam pertinet, quod, sicut prægustus vita æterna ex parte intellectus importat cognitionem supernaturalem, qua mens humana non solum de sua cum Deo per Christum reconciliacione & acceptatione: verum etiam de ipsa in Deo per Christum consequenda beatitudine, vi promissionis divinae, in scripturis revealatae & per gratiosam Spiritus S. operationem obsignatae, certior redditur & ad assensum non qualemcunque, sed fortiorum & pleniorum perducitur; bonum tam insigne ac singulare, absens quidem & ex se arduum, tamen ut impetrabile atque impetrandum cognoscit: (juxta ea, quæ in Disp. de Prægusto V. Æ. dicta sunt §. L.) sic prægustus damnationis importat ex parte intellectus negationem aut parentiam talis cognitionis, seu quod homo, et si indigeniam gratiae Dei, & gratiam aliquibus collatam aut conferendam agnoscat; tamen in se descendens, se cum Deo per Christum reconciliatum esse, se consecutum beatitudinem, non agnoscit: & quamvis explorans, utrum gratio Dei in ipso operatio appareat? non tamen aliquid ejus invenit, adeoque gratiam & beatitudinem, ut bonum ingens quidem, non aut impetrabile, aut impetrandum, cognoscit. Deinde quemadmodum prægustus V. Æ. ex parte voluntatis importat boni istius, quod diximus, cogniti velut amplexum quendam, seu amorem, ac spem non dubiam beatitudinis, sed roboratam, una cum voluptate sive gaudio prædulci, insutato & inenarrabili &c. juxta verba Difp. cit. d. l. ita Damnationis prægustus importat absentiam horum

rum actuum, amoris, spei & gaudii, circa Deum reconciliatum, & bona ab ipso impetrata aut impetranda occupatorum.

§. VII. Prima itaque pars prægustus Damnationis uno verbo est *Subtractio sensus gratiæ Dei*, & illius quidem gratiæ, quæ consistit in remissione peccatorum gratuita, & acceptatione hominis in filium atque heredem vitæ æternæ. Quam in rem B. Joh. Arndtius Conc. i. in Psal. VI. p. m. 27. recte scribit: Wenn sich Gott von einem Menschen abwendt / sich ihm entzeucht / ihn nicht seine Gnade / seine Gegenwart / seine Erhaltung / seinen Frost empfinden lässt / sondern von demselben abzeucht. Dadurch die Angst der Seelen / das inwendige Herzleid und höchste Traurigkeit entsteht. Da man mit der Höllen und Eodes-Furcht geplagt wird. et Conf. Eund. Conc. III. in Psalm. XVIII. p. 98. 99. ubi memorat, Deum aliquando in causa tentationis permittere, ut gustum quendam mortis æternæ percipiamus, nempe carentes solatio & aspectu Dei, quietis, pacis & gaudii in Deo. Atque huc ex dictis Scripturæ alias accommodari solet querela Jobi, Cap. XXII, 8. *En si antrorsum ivero, non aderit, si vero retrorsum, non animadvertissem*, (nempe ut judicem faventem, qui causam meam agere, meque optata sententia recreare velit: quamvis fatendum sit, Jobum l. c. non tam ut suorum peccatorum sibi consciū adeoque anxium, quam ut indignatione ob acerbissimas calamites, quas insons patiatur, ac nihilominus ab amicis, quasi hæ pœnæ sint malefactorum, accusetur, conqueri de sui a Deo desertione. Et Davidis, Psal. LXXVII, 8. *Nunquid in secula repellat (me) Dominus? nec addet, ut bene velit adhuc?* Nunquid defecit verbum in generationem & generationem? Nunquid oblitus est misereri Deus? num conclusit in ira misericordias suas? Imprimis vero εμφατικὰ sunt verba Psalm. XXII. quæ Christus crucifixus sua fecit: *Deus mihi, Deus mihi, ut quid me desertisti!* quibus l. c. adduntur hæc: *Elongatus es a Salute mea, & a verbis rugitus mei, Deus mihi: clamo per diem, & non exaudis; & nocte, & non est silentium mibi:* quæ verba sic παραφεάζει Henricus Mollerus Præfat. in Psal. XXII. *Prorsus non ostendis (o Deus) quod me ames, quod me velis juvare*

& 11-

& liberare ex his doloribus & periculis: nullum das bonæ spei signum: Sed quasi nullam amplius curam ageres mei, subducis te ex meo conspectu p. 371. & p. 373. Non sentio aliquid levamen aut solatium, quod animum tranquillum reddat.

§; VIII. Sed privatio illa aut carentia sensus bonorum spiritualium otiosa non est, ac potius cum actibus variis, naturæ humanæ adversis aut molestis conjuncta. Ne inpe sicut status ipsius damnationis ex parte Intellectus importat cognitionem ejusmodi, qua homo Deum cognoscit quidem ut Dominum summæ Majestatis, sed a se gravissime offendit, ut judicem severum, sed ideo peccatorum suorum vindicem rigidissimum & irreconciliabilem; *se ipsum* quoque cognoscit ut mali istius & contractæ iræ divinæ causam, per peccata videlicet, quorum atrocitas & multitudo obversatur animo: sic prægustus damnationis importat analogam quandam cognitionem Dei & sui ipsius, quæ homo nondum quidem in termino constitutus, tamen in via ad terminum tendens, Deum ut a se offendit sibique infensem cognoscit, seque adeo ut peccatis maculatum & obrutum, suæ miseriæ auctorem, rejectum ideo a Deo aut desertum, neque in gratiam recipientum, intuetur, jamque futuræ plenioris infelicitatis velut imaginem quandam contemplatur.

§. IX. Sic *Jobus* cap. XXX, 20. & 21. tanquam in inferni flammis constitutus (ut B. Brentius annotat) Deum ipsum alloquens queritur: *Clamavi ad te, & non exaudis me, steti coram te, & non animadvertis super me, mutatus es mibi in crudelem, robore manus tuae adversatus es mibi*, quæ verba Joh. Oecolampadius in exegematibus suis ita παραφερετ: *Non solum preces meæ non mitigant, sed etiam exasperant te, ita ut crudeliter ac ἀνελεημόνως in robore manus tuae, id est, ut Græcus vertit, χειρὶ κραταία manu valida, adversarium te mibi præbeas, me percutiendo ac flagellando. Et non solum, licet miserrimus sim, apud te misericordiam non invenio, sed etiam pessime tractor.*

§. X. Quod autem ad actum intellectus, quo homo ad seipsum reflectitur, attinet, dicitur i. *Job. III, 21. hominem a suo corde*

corde condemnari; quatenus videlicet, qui male sibi conscius est, proprio animi sensu reus agitur, & judicio divino obnoxium se agnoscit. Quemadmodum enim illatæ per discursum conclusiones practicæ fugere jubent scelera jure superioritatis, quod Deo convenit, sic & transgressores accusant, & reos peragunt iræ Dei sive poenarum a Deo infligendarum. Atque hæc fiunt etiam in illis, qui in terris superiorem non agnoscunt, intus tamen, & apud animum suum sunt convicti, quod Deum, ob violatam ejus legem immutabilem, habeant iratum, & cum jam calamitatum tela positi sint, sero tamen & vel post hanc vitam experturi sint scelerum vindicem severissimum.

§. XI. Porro sicut status damnatorum præter cognitio-
nem intellectus importat etiam ex parte *Voluntatis* ipsorum
fugam quandam aut aversationem Dei, tanquam sibi infensi
& implacabilis, odium quoque sui ipsorum, & hinc nascen-
tes angores & mœrores gravissimos: sic prægustus damnatio-
nis in hac vita importat in voluntate hominis fugam quan-
dam Dei irati, aut horrorem quandam, quem consideratio
& quasi aspectus Dei irati animo hominis incutis; nec minus
indignationem adversus seipsum, aut quasi luctam quandam
cum semetipso, certe anxietatem animi, tristitiam ac dolo-
rem singularem.

§. XII. Huc respiciunt verba Davidis, quibus miseriam
suam, e qua jam tunc quidem fuerat eluctatus, describit *Psalm.*
XXXII. 4. die ac nocte *gravis fuit manus tua super me.* aut ut *Ri-*
petus interpretatur: *Manus tua, quæ piis est medica, sublevat ad*
se venientes, opprimi fugientes, quibus plumbea est sua gravitate,
ferrea sua duritie &c. *B. Geierus: Castigatio tua instar oneris plum-*
bei me deprimebat quotidie magis ad inferni abyssum. Atque his
respondent verba *Psalmi XXXVIII. 3. Sagittæ tuae* (*Deus*) *descen-*
derunt in me, & descendit super me manus tua: ubi David Deum
quasi venatorem facit, qui ipsum velut feram persecutur & configat;
uti J. Tarnovius annotat, & verba ipsa sic exponit: Nam sagit-
tæ tuae, b. e. omnes plagæ abs te immisæ, imprimis autem pavores &
vulnera conscientiae ac terrores judicii tui severi, qui non secus ac sa-

K

guttæ

gitæ cor ipsum velut transverberant, alie defixa sunt in me, ut vix pro humano arbitratu certe evelli posse videantur: stimuli peccati, & lex accusans me fere examinant, ut quum aliquis plane confosus vix spiritum dicit; & demissisti super me manum tuam, qua me adeo premit, ut quo me vertam, nesciam. Quod autem porro attinet ad Indignationem hominis, damnationem prægustantis, adversus te ipsum, ut causam miseriæ suæ per peccata: rursus David suo exemplo nos docet, cum l. c. Psalm. XXXIX. 5. inquit: *Iniquitates meæ transcendunt caput meum, sicut onus grave graviores fuerunt præ me.* Compuruerunt & fætent livores met, propter stoliditatem meam. Ad quæ verba B. Geierus sub persona Davidis: Propter imprudentiam ac negligentiam meam circa salutem animæ, patior nunc tantos cruciatus, cum morsum peccati non satis perpenderim ac devitaverim; ferme sicut fatuus, cum scorpione vel serpente ludens, propriam incusare cogitur stoliditatem, si ab eodem sauciatus immanes postmodum cogitur sufferre cruciatus. Ecce hominem secum expositulanten aut litigantem! Ipsam vero Tristitiae ac Doloris magnitudinem & Anxietatem animi declarat Psaltes, quando Psalm. XVIII, 5. memorat terrores, quos torrentes Belial ipsi incusserint; ita ut iisdem esset in pavoribus, in quibus sunt, qui vel ob scelerata undis suffocantur, vel naufragium faciunt, vel qui fluctibus & torrentibus ex improviso obruuntur: interprete B. Gesnero. Sic enim & verbum נִזְבָּה perterrefecit, alias etiam de vehementi consternatione & anxietate usurpatum. Jes. XXI, 4. ubi Propheta; Errat, inquit, *animus meus*, horror perterrefacit me; crepusculum desiderii mei, (mihi desideratissimum) disponit in trepidationem mibi; id est: Ne ipsam quidem noctem, humanae quieti attributam & mibi optatissimam, sinit quietam esse: sed noctes aque ac dies aburitur me, ut durissimus dominus mancipio abjetissimo: cuius sola recordatio ita animum afficit, ut totas etiam noctes caborrescam; prout affectus illius faciem depingit Fr. Junius in Notis; & aculeos similis terroris expertus est Haman, consternatus ob faciem Regis fremebundi, ideoque metuens vitæ suæ, cum vidisset destinatum esse contra se malum a Rege. Esth. VII. 6. 7.

S. XIII.

§. XIII. Pertinent itaque ad istum damnationis æternæ prægustum, quæ alias de Conscientia mala, ejusque mortibus, flagellis, lancingatione, tormentis traduntur. Mala enim illa conscientia, quæ a quibusdam *damnans* dicitur, ut distinguitur ab *bebetrata*, (quæ cessat dictare, quod rectum est, itemque ab *erro-
nea*, quæ dictat aut quidem judicat, sed non recte) reddit hominem *autonatāmpitov*, juxta Ep. ad Tit. III, n. & spectat huc illa *πατάγνωσις τῆς ναρδίας*, *condemnatio cordis nostri*, cuius Johannes 1. Epist. III, 25. mentionem fecit, & h. l. §. VIII. de ea actum est. Sed nunc porro notandum, quomodo cum mala conscientia, quæ formaliter ad intellectum pertinet, motus aliqui & inquietudo sive anxietas voluntatis conjungantur; ut, ubi alii in mediis turbis & calamitatibus externis tranquile degunt, ipsi, quibus malorum conscientia mens est, vel in ipsa pace variis agitentur furiis, & sic *afflictio & angustia* (*τυρχωσία*, qua laborantes, vel ut angusto inclusi spatio locove incommodo, nesciunt, quorsum se conferant, aut ad inopiam consilii rediguntur, & angorem aut contractionem animi sentiunt,) *adversus animam hominis perpetrantis malum*; juxta verba Pauli Rom. II, 9.

§. XIV. Ac statim quidem illum etiam graphice depingit Bernhardus Medit. I. Cap. XIII. p. m. 1060. *In domo pro-
pria*, ait, & a propria familia habeo accusatores, testes, judices & tortores. *Accusat me conscientia: testis est memoria: ratio iudex &
voluptas carcer; timor tortor; oblectamentum tormentum.* Quotquot enim fuerunt oblectamenta mala, tot erunt tormenta dira in pœna. Nam inde punimur, unde delectamur. Et lib. de Consc. ad quendam ordinis Cisterciensis cap. IX. p. m. iii. *Consci-
entia mala contristat animam, eamque DEO exhibet immundam, An-
gelis & hominibus fœdam & sibi ipsi turbatam & inquietam.* Nulla enim pœna major est mala conscientia. Omnia siquidem delictorum nostrorum ipsa testis, ipsa iudex: ipsa tortor, ipsa carcer, ipsa accusat, ipsa iudicat, ipsa punit, ipsa damnat. Lutherus quoque im Frost-Brieff ad Lipsienses Confessores inquit Tom. VI. Altenb. fol. II. sub finem: *Leid über alles Leid ist das Herze-*

leid / das ist / ein böse Gewissen. Denn ein böse Gewissen ist die Hölle selbst. Et D. Cbytræus lib. de M. & V. Æ. P. II. sub finem: *Conscientia malæ angores, formidines ac cruciatus sævissimos sine ulla intermissione ardentes & excarnificantes impios in hac vita & tota æternitate, Christus, pbraſi ex Eſa. LXVI. ſumptra, Vermem non morientem appellat Marci IX, Additque post paulo ſeqq. Condidit enim Deus ipſe in natura hominum hunc ordinem, ut in mente luceant notitiae legis, gubernairices actionum, approbantes recte facta, & condemnantes scelera, ac in voluntate & corde ſint motus lætitiae ac tristitiae notitiis congruentes. Et rectorum conſiliorum ac factorum conſcientiam tranquillitas cordis sequatur. Delicta autem & scelera comitetur tristitia, dolor, formido, confuſio, tremor, fuga, & conſternatio animi perpetua, ut ſint vindices & pœna ſcelerum, & (NB.) reſtes de futuro iudicio & inferorum pœnis, quorum ſummus gradus bic conſcientiae morsus ſcīl. vermis non moriens futurus eſt.*

§. XV. Cæterum non insolens eſt, homines in hunc ſatum prægustus damnationis conjectos Apparitionibus Malorum Dæmonum aut Spectrorum variorum, ſeu ſenſu extero revera occurrentibus, ſeu phantaziæ quomodo cunque repræſentatis ſpectaculis illis terribilibus, affligi; Vocibus quoque malorum gravifimorum, imminenſisque mortis aut damnationis, runtiis ternerri; aliquando ſibi videri iſpos ignis infernalis dolores & cruciatus in corpore ſuo experiri.

§. XVI. Sic Baronius Tom. XII. Annal ad A. 1100. refert historiam Presbyteri fornicarii mirabiliter poſtea vexati & clamantis: *En! en! ignis de Cælo, ut torrens inundans descendit, & ſuper hunc lectum meum veriens, jamjam me in favillam uſque comburet. Et rurſus: Ab! Ab! ad iudicium æternum rapiſus ſum. Et heu miser, æterna morte damnatus ſum. Traditus ſum borrendis tortoribus, igne inextingibili cum Diabolo & Angelis ejus perpetuo cruciandus. Ecce, ecce, ignita ſartago plena bullienti adipe, quam coram me tormentorum ministri detulerunt, eamque ad me frigendum undique ſuccenderunt. Sic etiam Crescentio, Legato Pontificis & partes Domini in Concilio Tridentino acriter agenti,*
cum

cum literis scribendis in multam usque noctem vacasset, ac surgens quieti se datus esset, vilus est canis quidam ater inustata magnitudine, flammantibus oculis, auribus ad terram prope demissis ingredi, & ad ipsum recta contendere, deinde sub mensam dilabi: unde perculsus & obstupefactus Crescentius ubi demum se collegit, famulos inclamat, qui erant in anteriori cubiculo, jubet affiri lumen, & investigari canem. Cum autem nusquam appareret, ne in vicino quidem conclavi, gravem concepit cogitationem & in morbum incidens Verone decessit. Moribundus etiam subinde suis acclamasse fertur, ut canem qui lectum concenderet, arcerent. Vid. Sledanus lib. XXVIII. Comment. de Statu Relig. & Reip. De Jacobo Latomo quoque memorant Fincelius, & ex eo Wolffius L. II. Rer. Memorab. Cent. XVI. p. 667. quod cum officio inquisitoris hæreticæ pravitatis, ut loquuntur, aliquandiu functus, denique in desperationem incidisset, seque in Spiritum S. peccasse, peccati vero condonationem sperare non posse, sed Diaboli & corpore & anima æternum mancipium, adeoque jam in regnum ejus incorporatum esse professus esset; hoc simul adjecerit: Quin imo Latomum baut porro ut hominem intuemini, sed ut ipsum Diabolum, & si aperientur vobis oculi, manus pedesque meos tetrus ungibus deformes & formidabiles esse deprehenderitis. Quæ & plura cum dixisset, inter horrendos mugitus mortuum fuisse, eamque oris ejus, totiusque corporis apparuisse fæditatem, ut omnibus esset terror.

§. XVII. Imo vero etiam, quando non accedunt spectacula ejusmodi & casus externi horribiles, fieri tamen potest & solet, ut anima pœnas infernales prægustante, Corpus in participationem doloris pertrahatur: prout in prægusto beatitudinis, cum animæ bene est, corpus in societatem felicitatis aut voluptatis suo modo pertingit. Sic David Psalmo XXXVIII, 4. lamentatur: *Non est integrum in carne mea propter iram tuam: non est pax ossibus meis propter peccatum meum.* & v. 7. *Incurvatus sum, inclinatus vehementissime, omni die ambulo pullatus* & v. 8. *Quoniam ilia mea plena sunt ardore: & non est integritas in carne mea* & v. 9. *Debilitatus sum, & attritus vehementissime;*

rugio præfremetu cordis mei, & v. ii. Cor meum palpitat, derelinquit me vigor, & lux oculorum meorum, etiam ipsi non sunt mecum. Quæ omnia huc redeunt, quod ordinaria humorum in corpore sanguino harmonia viriumque perfecta constitutio prorsus in ipso sit perturbata, imo ablatæ, omnia in ipso flaccida, confusa, misera; quod exquisitos atque intimos in ossum quasi medullas patiatur cruciatus, ac proinde viribus quotidie privetur, interiuui proximus. Quod externo etiam gestu suam prodere cogetur animi, velut desperabundi, dejectionem. Quod non solum cor, quod ærime sedes actionumque vitalium principium, non solum virtus ipsius, sed & vires corporis, sed & oculi, ceu præcipuum corporis membrum sensusque nobilissimi organa, affligantur in hac sua passione vehementissime, & ob spirituum defectum adeo caligent, ut lucem ferre nequeant: Quæ B. Geigeri super verbis istis meditationes sunt in prælect. Conf. Psalm. VI. & 7. ubi David queritur se debilem esse factum, Deo ipsum arripiente & corripiente Territa sibi esse ossa; laborasse se in gemitu suo, natare fecisse omni nocte lebsum suum, lacrymis suis stratum suum se liquefecisse. Et Psal. XXXI. 3. dissimulante sibi sua peccata, inveterata esse ossa in rugitu suo; dumque manus Dei super ipsum aggravatur, versum esse virorem suum in siccitates aestatis. Rursus Psalm. Cil. 4. 5. 6. ossa sua tanquam focum exusta esse; percussum esse se velut herbam & exaruisse cor suum, quia oblius sit comedere panem, a voce gemitus sui adbasisse os suum carni sue & v. 12. se sicut herbam arescere.

§. XVIII. Nempe si alias *Spiritus tristis exsiccat ossa*; Salomon teste, Proverb. XVII, 22. & Lirano annotante, tristitia est passio mortificativa: si ægritudo animi tabem, cruciatum, afflictiones, fæditatem affert, lacerat, exest animam, planeque conficit, juxta Cic. lib. III. Tuscul. QQ. Si Belsazar Rex, hilaritati in convivio deditus, videns partem manus, quæ verba quædam in tectorio parietis palatii Regii scripsérat, ita territus fuit, ut facies ejus commutaretur, cogitationes ejus conturbarent eum, & compages rerum ejus soiverentur & genua ejus ad se invicem colliderentur, Dan. V, 5. 6. Quidni tristitia, ex acutiore sensu iræ divinæ, & metu summi mali æternæque miseriæ profici-

ficiens, una cum anima etiam corpus afficiat, & in ægritudinem, langvorem, doloresque conhicere, aliquando & mortem accelerare possit?

§. XIX. Et sic etiam patet, quod prægustus damnationis non semper tacito se pectore contineat, aut sola ægritudine corporis sese exerat; verum etiam, sicut cum Lacrymis, Querelisque ingentibus & prolixis, ita aliquando etiam cum actibus aliis internis pariter & externis conjugatur; qui cum ipsius prægustus jam cœpti fructus aut effectus esse videantur, revera tamen novam talium angorum materiam suppeditant, sicut homines illi, vel ex his ipsis actibus, tanquam signis, inferno proximos, aut jam in ipso inferno esse, colligant, sibique persuadeant. Quod ad lacrymas attinet, David ipse II. cc. præsertim *Psal. VI*, 7. exemplo est. Quoad actus alios observantæ sunt cogitationes, & nonnunquam sermones externi blasphemæ, quales quidam homines de se confessi ac de illis conquesti, vel qui ab aliis auditæ & cogniti fuerunt. *Jobus* sane huc vulgo refertur, qui Gap. XII, 3. Cap. XIX, 22. 23. Cap. XXVII, 1. expostulat cum Deo eumque injustitiæ arguat: & recentiora tentatorum quorundam exempla, qualia a *Selnecero*, *Lutheru* & *Stephano Prætorio* memorata repetit, sibique suo tempore plura occurrisse testatur B. *Christoph. Brunchorst* P. II. Christl. Vorstellung von Geistl. Anfechtung. Querela XVII. p. 239. seqq. Johannem vero Minerium, judicii & Senatus Aquensis in Gallia summum præfectum, Waldensium persecutorem acerrimum, inter horrendas in Christum blasphemias animam efflasse, ex *Pantaleontis Historia rerum in Ecclesia gestarum* recenset *Christ Matth.* in *Theat. Hist.* pag. 1078.

§. XX. Sed nunc paulo distinctius dilpiciendum est: *Quinam* sint, qui prægustum damnationis experiantur: *Homines* videlicet viatores, peccatores, usu rationis pollentes. Qui enim expleto vitæ cursu ad terminum pervenerunt, non tam prægustum damnationis, quam damnationem ipsam sentiunt: & quemadmodum damnatio peccati consequens & poena est,

ita

ita in statu innocentiae prægustus damnationis locum non invenit.

§. XXI. Sed cum, post lapsum Protoplastorum, homines carnaliter geniti omnes sint peccatores, nec tamen æque omnes poculum istud amarum gustent, de ratione *discriminis* videndum est. Nempe peccatores *alii* per conversionem aut regenerationem fideles facti & in gratiam a DEO recepti; *alii* extra statum gratiæ relicti aut e statu gratiæ, in quem jam collocati semel iterumque fuerunt, rursus ejecti & iræ divinæ subiecti sunt. Fatendum vero est, neutrum classem a damnationis prægustu plane esse exemptam, aut quoad omnia, quæ continet, individua ei obnoxiam. De *impiis, infidelibus, & impænitentibus* equidem mirum non est, si his subjecti deprehendantur adversitatibus, quando alias pronunciat Deus, *impios non habere pacem*. *Jes. LVII, 25.* Certa multa præsto sunt exempla eorum, qui *interpreta* lege divina, monitisque & comminationibus saepe propositis, fero tamen, velut e somno exercefacti, antequam morerentur, prægustasse damnationem visi fuerunt: Quam in rem *Lutherus* Tom. V. Altenb. fol. 1239. a. scribit. Es geht mit den Gottlosen die Hölle an in diesem Leben. Ac persecutoribus purioris doctrinæ talia accidisse, ex antea dictis constat. Ex adverso autem fatendum est, non paucos, imo magnam improborum hominum catervam, in ipsa securitate carnali, neque quicquam infernalium plagarum cogitantes aut metuentes, perseverante statu indurationis, ac cœcis velut oculis in infernum descendisse, eo fere modo, quo dives epulo *Luc. XIV.* legitur mortuus primum ac sepultus, iamque infernalibus tormentis subiectus, tunc denique sustulisse oculos.

§. XXII. Utrum vero prægustus damnationis etiam capaces sint illi, qui a religione Christiana penitus alieni sunt v. g. *Gentiles, Iudei, Muhammadani?* in quæstionem vocari solet. Sunt qui existimant, illos, qui gratiam Evangelicam nunquam gustarunt, damnationis quoque prægustu carere: quippe qui subtractionem specialis gratiæ Evangelicæ jam antea percep-

tæ

tæ importet, prout privatio supponat habitum in subjecto præ-existentem. Ac, si prægustus damnationis hoc strictiore sensu accipiatur, res clara ac difficultate carere videtur. Quemadmodum autem dari statum animæ post mortem, ubi bonis bene sit, malis male, etiam ex lumine naturæ quodammodo constat, ac de pœnis Inferorum, Poetæ & Philosophi, Sacerdotesque, Gentilium Theologi, varia protulerunt, fabulosa quidem non parum, sed ubi verum aliquid subesset; atque ipse consensus omnium in afferendis pœnis infernali bus vim quandam ac robur haberet; sic negari non potest, prægustum, quoque damnationis aliquem ab illis agnatum fuisse, qui morsus exulceratæ conscientiæ, furiarumque exagitationes & vexationes in hac vita locum habere tradiderunt.

§. XXIII. Qua ratione Tiberium ipsum huc referre licet, qui in Epistola ad Senatum sub vitæ finem: *Quid scribam vobis, ait, Patres conscripti, aut quomodo scribam, aut quid omnino non scribam, hoc tempore? Dii me Deaque pejus perdant, quam quotidie perire sentio, si scio.* apud Svetonium in vita Cap. 67. p. m. 373. & Tacitum Lib. VI. Annalium Cap. 6. qui mox subjicit: *Adeo facinora atque flagitia ipsi quoque in supplicium verterant. Neque frustra prestantisimus sapientiæ (Platonem respicit Lib. IX. de Rep.) firmare solitus est, si recludantur tyrannorum mentes, posse aspici laniatus & ictus; quando ut corpora verberibus, ita sevincia, libidine, malis consulis, animus dilaceretur.* Quippe Tiberium non fortuna, non solitudines protegebant, quin tormenta pectoris suæque ipse pœnas fateretur. Neronem quoque, post imperfectam matrem, ejus specie continuo & verberibus tædisque furiarum vexatum, ut nullo loco tutus consisteret, scribit in vita ejus Dio Cassius.

§. XXIV. Quemadmodum autem prægustus damnationis specialiore quodam sensu inter species temptationum spiritualium referri solet, sic in homines Fideles eum cadere facile intelligitur; & exempla Jobi, Davidis, Pauli, aliorumque, quæ memoravimus, ostendunt. Neque a vero alienum est, quod homines fideles, ac pios, Deoque dilectos malum hoc experiri diximus, quando illos peccatum, quod ex se dignum

L

est

est ipsa damnatione, in te habere cogitamus, Et ex infra dicendis patebit, quomodo diligentibus Deum etiam hoc, quicquid est mali, cedat in bonum. Actus etiam illi si qui intercedunt, ἀνομοι v. g. cogitationum & sermonum adversus Deum contumeliosorum, aut blasphemorum, quibus tentati per vires gratiæ resistunt, & ab illis liberari cupiunt; quamvis in se Deo placere non possint, non tamen hominibus illis in culpam aut poenam imputantur, cum non sit κατάνεγμα τοῖς ἐν χριστῷ Ιησῷ, Rom. VIII, 1.

§. XXV. Sed nec de Christo multum difficultatis superesse videtur, quem supra §. V. diximus & ipsum quoque *gustasse dolores infernales*, fuisse autem plene sanctum, purum, impollutum & segregatum a peccatoribus. Nempe eum, qui non noverat peccatum Deus pro nobis peccatum fecit, juxta illud Pauli II. Cor. V, 21. Et ipse agnus Dei bajulavit peccata mundi. Job. I, 29. Subiit ergo, sicut plurima mala corporis, mortemque ipsam, tanquam poenam peccati, ita etiam angores animæ gravissimos, nullam sentiens a divina natura humanæ conjuncta & indissolubiliter inhabitante consolationem; sentiens autem iram Dei, sibi, peccatorum omnium vicem sustinenti, velut incubantem, qua prematur ac terreatur anima mœstissima, succusque & sangvis pene omnis exhauriatur.

§. XXVI. Atque hic etiam prægustus damnationis, χωρὶς αἰωνίας omnisque peccaminosæ imperfectionis expers in Christo fuit: quem certum est, neutiquam obmurmurasse Deo, neque fiduciam in eo ponendam exuisse, quem potius in ipso angoris æstu, ut Deum suum iterata vice allocutum novimus. Quamobrem etiam quæ ex Johanne Fero supra §. V. adducta sunt, cum grano salis accipi debent, quando desperationem Christo, proprie loquendo tribui non posse fatendum est: & Cornelium a Lapide, istud afferenti Calvinum, non sine ratione vitio vertisse, alias constat. Sed nobis hic quidem prægustus damnationis, non tam, quatenus in Christo mediatore locum habuit; sed quatenus in homines peccatores cadit spectandus est: ut jam ante monuimus.

§. XXVII. Cæterum non sine causa illud tunc addidimus

mus §. XX. homines eos qui *usu rationis possent*, huic adversitati esse obnoxios. Illa enim, quæ jam ante, quoad actus intellectus & voluntatis huc spectantes diximus § VIII. seqq. utique usum rationis in homine damnationem prægustante supponunt. Neque v. g. homo irregenitus, atque adeo extra statum gratiæ positus, damnationis sensum percipit, nisi ad se reflexus, esse se extra statum gratiæ, & habere Deum iratum deprehendat. Unde non solum *Infantes* hic excludimus, verum etiam *Maniacos* aut *Phreneticos*: qui, cum alia mala tristia & horribilia nonnunquam experiantur, tamen, pro suo illo statu, damnationis prægustum proprie loquendo non capiunt: quamvis, quæ phreneticis aliquando accidunt, cum his, quæ alii subeunt, quibus integra ratio est & *Satanas* tentator ludos infernales facit; similitudinem quandam, quoad ea quæ extrinsecus apparent, habere posse & solere non negemus.

§. XXVIII. Melancholicorum vero, in quibus superest usus rationis, alia ratio est. Hi enim, quo magis ex vi temperamenti in profundas cogitationes ac mœrorem propendunt, & ad recipiendas species undecunque oblatas magis dispositi sunt; hoc faciliter perducuntur ad prægustum amari damnationis poculi, & nonnunquam diutius in eo opere perseverant.

§. XXIX. Denique de his etiam, qui natura *Muti* & *Surdii* sunt, impræsentiarum disquiritur; utrum istud mali ipsis obtingat? annon? Nam quamvis illos, sicut fidei & gaudii spiritalis speique adeo & prægustus vitæ æternæ capaces esse, per signa quæ ipsi de se præbent, constat; ita & subtractionis gratiæ, aut sensus ejus, tristitiae etiam spiritualis, & metus aut horroris inferni non incapaces esse, concedendum sit; dubitatum tamen fuit a quibusdam; Anne divinæ bonitati consentaneum sit, eos, quos ipse tales condidit, ut externis allocutionibus & solatio subvenire illis alii non possint, in istam conigere miseriam & periculum tam grande: unde, qui solatii uberioris, ex verbo Dei petendi, mediis consuetis destituantur, nonnisi difficillime eluctentur? Sed bene est, quod uidem ita mox sese explicant, ut *dissunctive* sententiam suam

exprimentes, videri sibi dicant, quod Deus vel omnino iis. quo-
ad spiritualem illam tristitiam aliis immitti solitam, parcat; vel si
in illos hac ratione animadvertere aut vulnerare eos velit, ipse rursus
eos obliget ac sanet; internis per Spiritum S. consolationibus supplens
defectum prædicationis aut informationis externæ, Vid. Israël Mur-
schelius in Vespera Cap. I. pag. 14. & 15. Imo neque negandum
est, hominibus illis natura furdis ac mutis sicut ad concipiendam
fidem, signa externa, quæ in oculos incurunt, medium
rum instar servient: (vid. Tract. noster Germ. Gründl. Er-
weitung und Vertheidigung der reinen Lehre wider die Quäker
§. LIII. p. 112. 113.) ita ad recuperandum sensum fidei, in ca-
su gravioris tristitiae spiritualis & prægustus istius damnatio-
nis, per signa externa suo modo subveniri posse: ut Dei ista
operatio, quemadmodum semen fidei in corda non plane
ἀμέσως inspersit, sic neque omnino immediate illis in casu ten-
tationis sensum fidei restituat. Sed hæc ὡς ἐν παρόδῳ.

§. XXX. Nunc proximum est, ut postquam prægustum
ipsum damnationis, & prægustantes damnationem homines
vidimus, in Originem prægustus illius paulo solicitius inquiramus; velut qui flumen aut rivum atque accolas contemplati,
ad fontem ascendunt. Itaque *primum* quidem ex parte ipso-
rum *Hominum* occurunt peccata, quæ sicut sua natura digna sunt
morte & damnatione; ita eorum intuitu etiam in hac vita sub-
trahi potest & solet gratia spiritualis, quæ animum recreat &
prægustum vitæ æternæ largitur, ut simul ex adverso oria-
tur carentia bonorum spiritualium, & metus aut horror malo-
rum oppositorum imminentium aut præsentium. Imo huc
pertinet quod supra vidimus, Σλίψιν καὶ σενοχωρεῖαν afflictionem
& anxietatem venire super animam hominis perpetrantis malum.
Rom. II. 9. Mortus etiam conscientiæ, quibus homines cruci-
antur, non aliunde oriri, vidimus, quam quod peccata pa-
trata ipsa, quoad suam culpam & reatum, homini ante oculos
versentur; dumque eorum cum natura rationali disconve-
nientiam, gravitatemque offendæ supremi legislatoris ac judi-
cis, indeque indignationis atque iræ divinæ magnitudinem
contemplantur homines, sic in illis anxietatem, dolorem,
metum ac tristitiam excitari.

§. XXXI.

§. XXXI. Sed hic peculiariter observandum est, quod non tantum peccata *externa & atrociora*, contra conscientiam & ex proæresi commissa, qualia Davidis & Manassis erant; verum etiam quæ ab *Ignorantibus* committuntur, qualis erat persecutio fidelium, a Paulo ante conversionem admisa, *i. Tim. I, 13.* imo ipsum peccatum *originis*, & peccata quæ vocantur *infirmitatis*, aut phrasí Tertullianæ *quotidianæ incursionis*, prægustui damnationis originem præbere possint, & quandoque soleant. Nam & peccata, quæ jam *remissa* sunt a Deo, intercedente pœnitentia & fide; sicut tamen homini subinde recurrunt in mentem; sic affligere possunt, ac deficiente sensu gratiæ obtentæ, possunt horrorem insignem atque infernalem in animo tentati excitare: prout exemplo Davidis, cui jam Deus per Nathanem annunciarī jussérat remissionem peccatorum, ipse autem nihilominus questus est, *peccatum suum esse coram se semper Psal. LI, 5.* non obscure constat.

§. XXXII. Sed quemadmodum Paulus *I. Cap. XV, 56.* cum dixisse *aculeum mortis esse peccatum*, statim addidit, *potentia vero peccati Lex est*: scilicet quod Lex peccatoribus maledictionem mortemque & damnationem denunciat, ipsosque condemnationi subjicit, ideoque *dianovia τ&θ θανάτου ministerium mortis* dicitur, *II. Cor. III, 6.* sic Legem aliquid conferre ad prægustum damnationis, facile intelligi potest. Ut aurem plenius intelligatur, sciendum est, quod Lex Dei, velut adæquata norma & regula actionum omnium & totius vitæ humanæ, non solum per naturam implantata verum etiam peculiari revelatione, post lapsum protoplastorum & corruptionem generis humani solenniter repetita & promulgata; prout accuratam omnium facultatum animæ singularumque & omnium actionum *εὐταξίαν* & conformitatem cum creatura rationali, ut tali, tum in ordine ad Deum, tum in ordine ad se ipsam, tum in ordine ad alios homines severe exigit, idque auctoritate & nomine summi Numinis, cuius infinita Majestas est; ita eadem illa Lex transgressoribus certam & horrendam iram Dei vindicis denunciet. Præterea observandum est, quod Deus Legi huic suæ, tanquam vero suo *vim suam*

L 3

divinam,

divinam, quæ infinita est, ita conjunxit, ut non solum intellectui humano peccatorum fœditatem & pœnas promeritas, seu mala hujus & alterius vitæ, cognoscenda exhibere, sed & corda in peccatis obdurata, instar *mallei petram conseruentis*, conterere, seu animis, quibus peccata sua hactenus placuerunt, terrores graviores incutere, adeoque excussa securitate carnali, & libidine peccandi extincta displicantiam peccatorum doloremque acriorem excitare queat. Vid. *Jerem. XXIII,* 29. Dum autem hæc fiunt, oritur tamen in homine non solum cogitatio de pœnis infernalibus, sed & metus ac horror earendem, ita ut ipsa ista mala homo quodammodo præsentifcat.

§. XXXIII. Solet autem istud contingere, non solum quando homini peccatori opera *Ministrorum Ecclesiæ* peculia-riter annunciatum maledictio Legis, aut quando ea *scripto* exhibita ab ipso legitur atque expenditur, & hac ratione ipse, ut peccato, sic maledictioni Legis & iræ divinæ, obnoxius esse convincitur: verum etiam quando homo, cui Lex quodammodo per naturale lumen intellectus cognita, & velut implantata est; alias autem forte per prædicationem doctrinæ in Scripturis Sacris contentæ, paulo plenius instillata, interim vero notitia illa, intercurrentibus peccatis, aliquandiu obliterata fuit; immisso quodam *infortunio casu* adverso v.g. morbo, vulnere, ignominia, jactura opum, aut periculo qualunque, percellitur; inhibito peccatorum cursu, aut quasi turbato somno, ut in se descendat, movetur, unde agnitis peccatis, *ex vi Legis*, hactenus velut sub cineribus latentis, flamma ista exoriri, & ipsas medullas animæ, ut sic loquar, adurere potest.

§. XXXIV. Quemadmodum vero alias ad tranquillandum hominis peccatoris mentem, & prægustum vitæ æternæ gaudiumque spirituale excitandum, non obstante maledictione Legis, fides in Christum & hinc nata cognitio Dei, tanquam reconciliati, propitiis ac vitam æternam donaturi &c. adjumento est, ac sufficit: ita ex adverto Lex sua maledictione prægustum damnationis tunc parit, quando mens hominis

nis in eam intenta, *vel* ignorat meritum mediatoris Christi ad declinandam Legis maledictionem fide apprehendendum, *vel*, ad se pertinere nescit; *vel* si maxime hæc alias cognoverit, nunc tamen vehementius turbata & consternata, aut negat, aut in dubium vocat, aut saltem quod credat, in se ipsa non deprehendit, luctam potius in se aliquam sentiens, quam $\pi\lambda\eta\gamma\alpha\Phi\sigma\acute{\alpha}\nu$ fidei; ut adeo Lex interim terrere, Deique irati minas & fulmina exhibere non desinens, hominem damnationi vicinum reddere posse.

§. XXXV. Quibusstantibusjam ulterius cognoscendum est, an aliquid? & quidnam? *Satanae*, tanquam Auctori, istius prægustus damnationis tribuendum sit. Certum est, Diabolus, qui *tanquam leo rugiens circumit, querens, quem devoret,* *I. Pet. V, 8.* prout ipsam damnationem nostram querit, sic non raro conari, si quos jam in hac vita secuturæ damnationis sensu affligere possit. Et quia novit, *alios* per securitatem carnalem, *alios* agnitis peccatis per desperationem posse ad interitum pertrahi: sane mirum non est, si *eis*, quos conscientia expergefacta a carnali securitate abstrahit, objecta malorum infernalium specie persuadere nitatur, quasi jam damnati, aut saltem in limine damnationis constituti, sint, sic illos desperabundos tanto certius damnatum iri, & sibi socios fore, persuasus.

§. XXXVI. Atque huc pertinet, quod supra diximus, Davidem *Psal. XVIII.* conquestum esse, quod *torrentes Belial ipsum terruerint*: & Paulum *II. Cor. XII.* quod *angelus Satanae colaphis ipsum ceciderit*: ac præterea constat, quam sæpe de *telis igneis* *Satanæ* ex *Epb. VI, 16.* verba faciant, qui doctrinam de temptationibus spiritualibus exponunt. Eodem pertinet, quod §. XV. indicavimus, aliquando Satanam ipsum horribili specie *apparere*, ac terrere hominem, tanquam sibi subjectum, & regni sui incolam aut mancipium factum vel futurum. *Cogitationes* quoque illæ *impiæ* ac *blasphemæ*, quæ in æstu temptationis constitutis, atque invitis, in animo oriri solent, suggestionibus *Satanæ* vulgo tribuuntur. Tanto magis autem, si verum *Odiu[m]* *Dei*, si *blasphemia atrocior ac desperatio plenior compareat,*

Sata-

Satanæ auctori adscribi debet, cum in modum, quo *Satanas Iude in cor immisso scribitur, ut proderet Iesum Job. XIII, 2. & in filii incredulitatis ipse ἐνέπνει efficaciter operans dicitur. Eph. II, 2.*

§. XXXVII. Imo vero etiam, quando Lex divina, cuius usus elencticus in peccatorum manifestatione & redargutione consistit, hoc officio suo fungitur; (quod homini, si accedat & sine impedimento quod suum est agere possit Evangelium, utile est & pœnitentiam ad salutem non pœniteniam parit, II. Cor. VII. 10.) Satanæ eo saepe abutitur, & sicut ab Evangelicarum promissionum meditatione, & applicatione ad propriam personam, abstrahere hominem conatur, ita non desinit, quoad potest, maledictionem Legis exaggerare, inculcare, & velut irrevocabilem summi judicis sententiam urgere: Quam in rem B. Lutherus morem illum, quem Satanæ observat, declaraturus, in lib. de Missa privata & Unctione sacerd. T. VII. Witteb. Lat. fol. 228. seqq. scribit: *Non mentitur Satanæ, quando accusat & urget magnitudinem peccati: ibi enim habet duos invincibles graves testes, legem DEI & nostram propriam conscientiam. Non primum negare, me peccasse, non possum negare, quod reus sim mortis & damnationis &c. Sed ibi mentitur Satanæ, quando ultra urget, ut desperem de gratia &c.*

§. XXXIX. Ita vero se nobis offert quæstio illa alias agitata & vexata: *Quomodo Diabolus possit agere in animam humanam?* nempe suggerendo ei has aut illas cogitationes, quæ ad prægustum damnationis pertineant. Sane quod immediate possit agere in intellectum hominis, non solum imprimendo illi species intelligibiles quoad simplicem apprehensionem; verum etiam determinando ad assensum; assertu difficile est. Cendum sane, ne hac ratione sequatur etiam ex parte voluntatis determinatio quædam, & necesitas, indifferentiam seu libertatem ejus tollens: qua stante, frustra juberemur resistere Diabolo, ut fugiat a nobis, Jacobi IV, 7. Conf. i. Petr. V, 9. Quod autem Satanæ, sicut extrinsecus proponere potest & solet objecta, ita etiam per species objectorum ad phantasiam delatus, & mediantibus phantasmatisbus, intellectum movere possit, ut sic vel aliter judicet, prout res apprehendit per oblatas species; negen-

negandum non videtur. Potest enim utique Satanus in ipso corpore humano sanguinem & spiritus animales, qui specierum sensibus receptarum ad phantasiam vehicula sunt, movere, iisque mediante motu translatis, varias caufari imaginationes, quibus intellectus, a liquidiore objectorum alias contemplandorum cognitione abstractus aut impeditus, ita implicitur atque occupetur, ut quo magis fixæ sunt cogitationes, quibus objectum triste exhibetur, hoc facilius sequatur ex parte facultatis appetentis, similis actus aut motus; &, quo magis in appetitu sensitivo excitatur & durat motus aliquis v.g. timoris, aut tristitiae; eo facilius etiam intellectus recipiat species similes ac receptas fortius retineat. Sed de his nunc non licet agere prolixius.

§. XXXIX. Magis operæ pretium est spectare, quasnam in hoc negotio partes Deus O. M. sibi vendicet. Certum est, non esse eum spectatorem otiosum, sed pro diversitate actuum, qui in prægusto damnationis involvuntur, alios quidem efficiere, alios permittere & ad bonum finem dirigere.

§. XL. Diximus, Legem Dei, divina virtute sibi conjuncta aut insita, conterere corda peccatorum, ut dolores angoresque vel gravissimi inde oriantur. Hactenus itaque, quando actus illi non involvunt *avouias* quandam, Deus per verbum suum ipse in animo hominis dolores istos excitare & efficaciter operari, recte dicitur. Et huc accommodari solet illud *Hannæ 1. Sam. II, 6. Jobova demittit in infernum.*

§. XLI. Quando autem ex parte hominum, damnationem infernalem prægustantium, occurront actus pecaminosi, similes actibus damnatorum, qui ad malum determinati erunt; v.g. Odium Dei, Blasphemia adversus Deum, Desperatio &c. sane nefas fuerit, eos, tanquam opera divina, Deo adscribere, aut statuere, Deum suo influxu positivo ac speciali determinare hominem ad actus illos, qui potius vel homini ipsi, vel Satanæ auctori tribuendi erunt.

§. XLII. Interim neque hoc negandum est, quod, cum Deus *gratiam* suam homini *subirabit*, quæ actus istos excluderet, & vitæ æternæ prægustum largiretur; cumque *Satanæ fræna laxat*, ut hominem, eo quo dictum est modo, affligere aut

M

tor-

torquere possit; hactenus Deus *in infernum demittere homines* non minus recte dicatur, quam cum alias Deum homines indurare, ipsaque damnatione æterna plectere, affirmamus. Scilicet hac ratione Deum *judicis* officio fungi, & intuitu antecedentium delictorum vindictam suam exercere, cognoscimus.

§. XI.III. Quanquam nec negandem sit, Deum pro diversitate subjectorum, ipsiusque prægustus damnationis, non solum ut *judicem*, verum etiam ut benignum *Patrem* agere. Quando enim homines pertinaciter impios & incredulos, quos ideo damnationi æternæ destinavit, jam in hac vita, & sub finem vitæ, prægustare damnationem, inque hoc statu morientes ad damnationem ipsam contendere jubet, certum est, Deum *justitia sua vindicativa* permotum, atque ad hanc insigne exemplo declarandam, istud agere. Quando autem eos, qui hactenus *improbi* fuerunt; in terrores istos conjicit, cum adhuc tempus *resipiscientiae* mediaque gratiæ, & gratia ipsa relicta sunt; præsertim, quando cordibus hoc modo contritis aut emollitis, conversio ipsa actu sequitur; *gratiæ* poti⁹ actus ille & castigatio magis, quam vindicta est. In primis vero, quando Deus homines *fideles*, sibique dilectos luctam illam subire jubet, ubi & ipsorum fides & patientia exerceatur, ipsique cognitæ sua infirmitate, ad humilitatem majorem, ad preces ardentes, ad diligentiores, ad peccatis abstinentiam; liberati etiam isthac adversitate, ad Deum intensius amandum & glorificandum; ad ædificandos alios, & impensius desiderandam vitam æternam perducantur: *patris* potius benevoli illa actio est, quam severi judicis: Quo accedit quod & illam afflictionis tolerantiam peculiaribus præmiis remunerari, & post prægustum damnationis æternam gloriam donare Deus solet.

§. XLIV. Hactenus de prægusto damnationis æternæ fere populari modo, & quantum ad rem ipsam attinet, differimus. Nunc qua ratione ea terminis Scholæ comprehendi, & juxta genera *causarum* cæteraque, quæ ad *ἀκρόασιν* Academicam Theologiae pertinent, tradi posse, paucis dispiciemus.

§. XLV. *Causam Efficientem principalem*, Deum esse dicimus; physicam quidem, in respectu ad actus agnitionis peccatorum & iræ suæ, terrorumque ac dolorum illorum, quos ipse per Verbum Legis in cordibus peccatorum excitat. Respectu eorum

rum autem, quæ aliquando in prægusto damnationis involuntur, & peccatirationem habent, v.g. odium Dei, blasphemia, desperatio, Deus *non est* causa efficiens. Non enim influxu suo determinat voluntatem hominis ad eliciendos aut imperandos hos actus; ac propterea non est causa physica eorum. Sed *nec moralis* causa est, cum non intendat eos, sive intentione directa sive indirecta. Sane *directam intentionem* talium actuum peccaminorum abesse a sanctissimo Numine, ipsa religio docet. Sed & eadem monente, *indirectam quoque intentionem* eorum Deo tribuere prohibemur. Etsi enim Deus permittat ista fieri, quæ poterat impedire; sufficit tamen, Deum non debuisse aut non fuisse obligatum, impedire illa. Et quamvis subtracta gratia divina, traditoque homine in Satanæ potestatem, illa contingant, ac Deus præsciverit, fore, ut contingant; non tamen ideo, quod Deus actus istos judiciarios exercet, ipse etiam ea, quæ cum illis quoquo modo conjunguntur, intendisse, & causa eorum esse dici potest: cum non ideo, quod hæc cum illis conjungeretur, aut inde sequerentur, Deus ad omittendos actus suos judiciarios obligatus fuerit. Multo minus, cum Deus, pro sua providentia, fidelibus ac dilectis suis eam subtrahit gratiam, a qua sensus fidei pendet; atque ipsi interim in cogitationes aut querelas incongruas prolabuntur, Deus harum causa dicendus est, quas licet permittat, ac velit permettere, non tamen vult ipsas aut intendit, nec producit.

§. XLVI. Sed quia Deus, quicquid in his agit, libere agit, si de *Causa* aut ratione *impulsiva*, quæ voluntatem ejus moveat ad agendum, quæras; pro diversitate eorum, qui prægustum damnationis percipiunt, ipsiusque prægustus illius diversimode respondendum est. Nempe quod reprobis Deus subtrahit gratiam suam, iramque ostendit & terrores incutit, atque in hoc statu eos relinquit, certum est, moveri eum sua justitia vindicativa, quam illi suis peccatis & incredulitate contumaci lacesiverunt: Unde *justitia* quidem Dei causa *impulsiva interna*; *peccata vero*, quæ diximus, causa *impulsiva externa*, recte dicuntur. Quoad eos vero, quorum conversionem aut conversorum renovationem & *dorūμασίαν* Deus quærit & perficit, non tam justitia sua vindicativa, quam sua *Bonitate*, tanquam ratione aut causa impulsiva, moveri Deum existimamus: juxta illud Ebr. XII, 6. *Quem diligit Dominus, castigat.* Nam & cum malos in hac vita malis temporalibus afficit Deus, emendationem atque adeo salutem eorum intendens, non tam justitiæ oppositione ad

bonitatem, quam ipsius bonitatis suæ actum exercere Deum, non sine causa Doctores quidam monuerunt.

§. XLVII. Evidem si illud urgeas, quod respectu non conversorum, & intuitu delictorum, quæ admirerunt, tanquam vindicandorum, etiam pœnæ, quæ temporales vocantur, infligantur a Deo; eaque ratione justitiam Dei Deo causam impulsivam esse fatendum sit; stante tamen eo, quod horundem, qui ita plectuntur, propria salus queratur & promoteatur, ac propterea pœna illa medicinalis sit, (ut quidam loquuntur) & κόλασις s. castigatio potius, quam τιμωρία s. pœna in rigore sic dicta: fatendum erit, justitiam & bonitatem s. benignum & paternum affectum Dei, non ita distinguvi, ut non utrique simul velut certo temperamento conjunctæ, & conjunctim moventi, tanquam causæ aut rationi impulsivæ, idem adscribi posse.

§. XLVIII. Interim causa τερατολογίκη I. impulsiva externa manent peccata ipsorum hominum, sive tanquam Legi repugnancia, & offendit Numinis importantia, & sic proprie loquendo punienda; sive, ut morbi amaro quodam pharmaco tollendi spectentur.

§. XLIX. Causa organica s. instrumentalis, ex parte Dei, est ipsa Lex ejus quæ virtute ipsius Dei sibi communicata, corda hominum ad agnitionem peccatorum iræque divinæ, & dolorem ob malum contractum & præsens timorem etiam atque horrorem secuturæ plenioris miseriae perducit: ut supra §. XXXII. diximus.

§. L. Sed quod ad Satanam attinet, eum quoque certo sensu causam efficientem prægustus damnationis esse affirmamus. Nam quando objecta extrinsecus objicit, quæ intellectum & voluntatem afficiant; aut, quando intrinsecus phantasie species aliquas imprimit, aut motus in appetitu sensitivo excitat, aut a meditatione Evangelicarum promissionum abstrahit, utique effienter confert aliquid ad gustum illum malorum percipiendum: & nunc causæ subministrantis occasionem, nunc causæ removentis impedimentum, nunc causæ physicæ & immediatae rationem obtinet; saltem, quatenus prægustus ille in corpore & appetitu sensitivo locum habet, in quibus Satanas influxu physico producit, quod dolorosum est, & analogiam habet ad statum damnatorum.

§. LI. Causam impulsivam vero ex parte Satanae investigare non est difficile. Nempe omnino huc pertinet Odium illud, quo adversus

fus

lus Deum hominesque flagrat, quod in ipso Satana per modum causæ impulsivæ *interna* conspicitur. Extra ipsum vero occurrere videtur, seu causæ impulsivæ *externæ* rationem habere, *Q̄iλανθρωπia Dei & status ille melior hominum præ angelis lapsis*; quæ sicut oculis æquis intueri non possunt Diabolus & angeli ejus, ita hæc movent voluntatem illorum, ut, ubi possunt nocere hominibus, eos a Deo avertere & in perniciem externam conjicere nitantur. Speciatim etiam, quando hominem hactenus carnaliter securum, nunc per contritionem in viam salutis divina gratia reverturum vident; aut hominem fidelem, sensu peccatorum in mœrorem quendam conjectum; hac occasione tela sua ignea in eos convertere & conversionem salutarem impedire, in desperationem vero adducere conantur.

§. LII. *Homines ipsi vero peccatores, Causæ Demeritariae rationem* utique habent. Per peccata enim hoc malum meruerunt, ut subtracta gratia divina patientur angores, ex aspectu Dei offensi & irati proficiscentes.

§. LIII. *Materia ex qua & Forma*, per unionem sui cum materia dat esse composito, equidem hic locum habere non videntur. Est enim prægustus damnationis potius aggregatum quid ex privatione bonorum plurium & præsentibus malis, actionibus & passionibus pluribus; non substantia, ex materia & forma composta. *Materiale tamen & formale* hic dari, certum est: Et materiale quidem sunt ipsa illa mala privativa & positiva actiones aut passiones, quas §. VI. & seqq. vidimus, prout in se spectantur; formale, seu id, per quod mala illa & actiones aut passiones recentitæ habent, quod sunt & recte dicuntur prægustus damnationis æternæ, est *avalogia* earum cum ipsa damnatione æterna, & his, quæ in illa involvuntur.

§. LIV. Similiter *Materiam in qua*, seu causam materialem subjectivam, ut quidam loquuntur, facile cognoscimus. Occurrunt enim, quemadmodum supra vidimus, Homines viatores & peccatores, usu rationis pollentes, ac non solum reprobi & finaliter impoenitentes, itemque homines fide salvifica hactenus destituti; sed & vere fideles ac pii, in quibus, tanquam in subjecto recipiente, fit & est prægustus damnationis; & quidem mediante intellectu, voluntate, & suo modo etiam appetitu sensitivo ipsoque corpore humano, juxta ea quæ diximus §. VIII. seqq. ad XX. Un-

de homines quidem illi *subjectum Quod*, seu *denominationis*; Intellexus autem & Voluntas illorum *subjectum Quo s. inbasionis*, idque *primarium*, facultates reliquæ ipsumque corpus *subjectum secundarium* dici possunt. Ubi tamen simul observandum est, quomodo pro diversitate malorum, quæ prægustus ille damnationis involvit, aliqua positivam inherentiam in subjecto importent; alia ad modum privationum ei tantum insint: quemadmodum ex superioribus constat.

§. LV. Denique etiam de *Causa Finali* ex dictis constat. Nempe ex parte *Dei* & respectu *hominum*, causa finalis proxima est exploratio fidei ipsorum, ejusdem confirmatio, & ipsorum renovatio; ultima est salus æterna eorundem. Hæc enim concipiuntur ut allicientia voluntatem Dei, ut propterea, atque ad hæc obtainenda, pios prægustare damnationem jubeat aut permittat. Respectu hominum hactenus *improborum*, non tamen plane desertorum aut rejectorum, sed *sanabilium* & *sanandorum*, causa finalis proxima ex parte Dei est ipsorummet conversio, remotior salus æterna eorundem. Sed respectu hominum *reproborum*, quibus prægustus ille damnationis, ex intentione Dei judicis, vera inchoatio est damnationis mox secuturæ, causa finalis recte dicitur peccatorum vindicatio. Finis *simpliciter ultimus* itaque est sapientiæ, bonitatis ac justitiæ divinæ gloria.

§. LVI. Quemadmodum vero etiam *Satanam* prægustus damnationis causam efficiētum certo modo esse ostendimus; ita causa finalis ex parte ejus est hominum pernicies, Deique contumelia. Propter hæc enim; ut obtainenda, agit Spiritus ad malum determinatus, quicquid hic agit.

§. LVII. His pertractatis, dabimus operam, ut præcepta virtutæ Christianæ, quæ ex doctrina ista fluunt, paulo manifestius ac distinctius appearant. Nempe.

1. Datur prægustus damnationis æternæ. Caveamus ergo ab Epicureorum & Atheorum errore, qui statum damnationis futuræ pro figmento habent.
2. Deus deducit in infernum, aut gustum ejus præbet. Itaque *metuimus eum, qui potest animam & corpus perdere in gehenna* Matth. X, 28.
3. Deus nonnunquam, bonitate sua paterna motus, malum istud gustandum præbet. Ne igitur Christiani perpetuam tranquillitatem & gaudia expectemus.

4. Imo

4. Imo quamcunque sortem Deus immiserit, æquo animo suscipiendam ferendam credamus.
5. Ex adverso, in hunc statum conjecti fugiant cogitationes, quæ in desperationem inducunt. Confidendum potius est Deo benigno, qui omnia bene fecit, facit & faciet.
6. Causa damnationis sunt peccata Propterea *quasi a facie colubrificiamus peccata, quasi accesserimus, mordent: dentes leonis sunt dentes ejus, tollentes animas hominum &c.* Ecclesiast. XXI, 2. 3.
7. Peccata etiam, quæ levia videntur, magnos angores excitare possunt. Nullum ergo peccatum vile putemus: sed in perpetua solicitudine ambulemus.
8. Peccata etiam remissa novos angores excitare possunt. Qui sapit, post peccata patrata quotidianæ studeat pœnitentiæ.
9. Deum justitia sua vindicativa movet ad præbendum hominibus peccatoribus prægustum damnationis. Qui judices terreños fallere aut flectere, & sententiæ ac pœnis ipsorum se subducere posse persuasi sunt; infallibilem illum & rigidum & summe potentem judicem vereantur.
10. Deus mediante Lege & maledictionibus ejus peccatores terret, & damnationi vicinos aut subjectos reddit. Satius igitur est, audire Legem præcipientem ac prohibentem, eique obedire, quam intercedente transgressione, maledictiones ejus cervicibus nostris attrahere.
11. Lex ipsa virtutem Dei tam insignem penes se habet. *Vocem ejus audientes, ne obduremus corda;* Ps. XCV, 7. 8. Nam corda, quæ mature flecti se non patiuntur, superata tandem duritie, vim Legis majorem, suo malo, experientur.
12. Lex Dei, in casu temptationis, peccata alias incognita manifestat. Sed nos credamus, satius est, ea sic nobis in vita præsenti innotescere, quam ut hic non agnita, sero demum, in judicio extremo, cum ignominia publica & perpetua, nobis ob oculos ponantur.
13. Lex peccatoribus nobis, post lapsum, nisi Evangelium accesserit, *ministerium mortis* est. Rectissime igitur in praxi utraque conjunguntur, et si in se sint distinctissima.
14. Satanas negotiosus est in propinando nobis poculo malorum infernali. Caveamus ergo, ne deliciis seculi inebriemur, unde poculum istud amarum declinare deinceps nequeamus.
15. Satanas verbo Dei abutitur, ad fallendos & in desperationem inducendos homines. Nostrum est, omnes verbi Dei corruptelas, tanquam doctrinas dæmoniorum aversari, & attendere, ne illabamur *eis τὰ βάθη τὸ Σατανᾶ.*
16. Sa-

16. Satanas hominibus anxiis, propter peccata, Evangelii promissiones subducere nititur. Tanto diligentius nos, quoad possumus, familiares illas nobis reddamus, & universalitatem illarum firmiter retineamus: ut cum hora mala venerit, resistere insultibus hostis possimus.
17. Prægustus damnationis Viatoribus contingit. Sed si in via tanta amaritudo & gravitas angoris est; ipsius damnationis quanta acerbitas & miseria futura erit!
18. Occupat prægustus damnationis Intellectum hominum; Deum iratum exhibendo. Mox ergo mens pœnitentis ab hoc spectaculo convertatur ad Deum, in Evangelio revelatum, ut benignum, & salutis nostræ sitientem.
19. Afficit voluntatem prægustus damnationis dolore insigni. Atque ita, qui volentes peccant, nolentes mala se laturos cogitent.
20. Deprimit atque angit Deus Voluntatem suorum, immittendo hoc genus adversitatis. Cogitetur autem, quod Deus *cor contritum & humiliatum non despiciat*. Juxta Psal. LI, 19.
21. Sed & Sensitiva facultas in perceptionem hujus mali venit. Scilicet, ubi peccatum crebro concipitur, ibi gustum pœnorum percipi, congruum est: quem si declinare velis, appetitum ipsum mox coerce.
22. Corpus nonnunquam in hoc statu compatitur animæ. Caveamus, ne corpora nostra, quæ templo Spiritus. S. esse debent, profanemus, & afflictioni illorum causam præbeamus ipsi.
23. Prægustus damnationis etiam in homines Fideles & hæredes salutis cadit. Nostrum est, qui exempli talium affictorum videmus, abstinere a temerariis Judiciis de afflictis aliis, & *condemnatione proximi, ne condemnemur ipsi*. Luca VI, 37.
24. Fideles & Justi experiuntur gustum damnationis, propter peccatum in ipsis reliquum. *Quod si justus vix salvatur, impius & peccator ubi manebunt?* dicente Petro, I. Ep. IV, 18.
25. Finis, quem Deus circa prægustum damnationis intendit, est hominum conversio aut renovatio. Qui cum talibus conversant in primis ministri Ecclesiæ, dent operam, ut sua informatione & consolatione viam parent Domino, quo eveniat, quod Deus desiderat & expectat.
26. Omnes autem sive qui prægustarunt ipsis damnationem, sive qui ahorum in hoc statu versantium luctam viderunt, sapientiam, iustitiam & bonitatem Dei celebrent, ut humanæ infirmitatis memoria servetur & exhibeat.

SOLI DEO GORIA.

Cod. 1600. A. 243 7